

magazin istoric

ANUL III
Nr. 10 (31)
OCTOMBRIE
1969





Petru și Asan vestesc poporului începutul luptei pentru scuturarea stăpînirii bizantine și recucerirea independenței. Pictură de Costin Petrescu din colecția mănăstirii Căldărușani (Asăneștii, pag. 10)

— REDACTOR ȘEF —

CRISTIAN POPIȘTEANU

**Colegiul redacției: DUMITRU ALMAȘ, CONSTANTIN ANTIP,
VIRGIL CANDEA, TITU GEORGESCU, DINU C. GIURESCU,
NICOLAE MINEI (redactor-șef adjunct), ȘTEFAN PASCU,
M. PETRESCU-DIMBOVIȚA, AURICA SIMION,
ȘTEFAN ȘTEFANESCU**

magazin istoric

nr. 10 octombrie — 1969

Retrospectiva unui glorios
drum de luptă..... 2

ȘTEFAN ȘTEFANESCU:
Asăneștii 10

AUREL LECCA:
Ținutul Mu s-a prăbușit
în ape. (A existat Paci-
fida?)..... 14

GH. TUȚUL:
Un sfert de veac de la
reorganizarea mișcării
sindicale din România... 20

FLOREA BOBU FLORESCU:
Plus și minus la Muzeul
Columnei 22

PETRE IACOB:
Fenicienii — inventatori
ai alfabetului și cărduși
ai mărilor (II) 25

RADU FLORA:
Tezaur arhivistic..... 30
Memento 32

EUGEN STĂNESCU:
Semnificații istorice ale
numelui poporului și țării
noastre..... 37

ȘTEFAN ANDREESCU:
Snagovul și tainele lui... 42

CONSTANTIN ANTIP:
Napoleon Bonaparte.... 48
AUGUSTINA NICOLAESCU:
90 de ani de relații diplo-
matice româno-bulgare... 65

I. FELEA:
Familia Nădejde (I).... 66

CRISTINA CORCIOVESCU:
Mit și realitate în western 73

I. N. MĂNESCU:
Un portret al lui Miron
Costin ? 80

AL. GH. SAVU:
File din dosarul unei a-
genturi. Un raport al lui
Armand Călinescu despre
istoricul Gărzii de fier... 81

WINSTON CHURCHILL:
Memorii (VII) 85

NICOLAE CELAC:
Zile incandescente 92
Panoramic 95
Poșta redacției 98

Din paginile noastre

— Fapte de arme care au acoperit de glorie nepieritoare
pe ostașii români în războiul antihitlerist, în luptele pur-
tate cot la cot cu ostașii



glorioasei Armate So-
vietice, sînt povestite
de comandanți de mari
unități, unități și sub-
unități, în articolul
RETROSPECTIVA UNUI
GLORIOS DRUM DE
LUPTĂ.

„Istoria termenului român este, de fapt, cea a minții și su-
fletului românesc, angajate cu toate putințele lor în lupta
pentru supraviețuire și dezvoltare istorică”. În articolul său,
Eugen Stănescu trasează cîteva din etapele acestei evoluții.

Momente cruciale din istoria Imperiului româno-bulgar sînt
înfățișate în articolul ASĂNEȘTII, de dr. Ștefan Ștefănescu.

În FAMILIA NĂDEJDE, I. Felea evocă episoade emoționante
de la începuturile răspîndirii ideilor socialismului în România.

Un document de mare interes : raportul secret al lui Armand
Călinescu despre dosarul Gărzii de fier, odioasa agentură a
hitlerismului în România.

— „ȚINUTUL MU”.
legendarul continent al
Pacifidei, a existat
vreodată ? Analizînd
vestigii arheologice, ca
și date geologice,
Aurel Lecca încearcă să
răspundă acestei în-
trebări.



ZIUA FORTELOR ARMATE
ALE

REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

RETROSPECTIVA UNUI GLORIOS DRUM DE LUPTĂ

*Artileriști români în timpul luptelor
pentru eliberarea Ungariei*



25 octombrie 1944.

Cu 25 de ani în urmă, animată de un profund patriotism, viteaza Armată română a alungat prin lupte grele, purtate cot la cot cu glorioasa Armată sovietică, pe cotropitorii hitleriști de pe ultima palmă de pământ a țării. Dovedind un înalt spirit de sacrificiu, ostașii români au luptat mai departe, dincolo de hotarele României, pentru eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei, aducându-și contribuția la victoria istorică a coaliției antihitleriste asupra Germaniei fasciste.

Drum de luptă, drum de victorii presărat cu jertfele a peste 170 000 de ostași, ofițeri și subofițeri români. Drum pe care au mers 260 de zile și nopți 540 000 de ostași, cât au înglobat efectivele Armatei române participante la războiul antihitlerist.

Drum care a început în zilele fierbinți din august 1944, când împreună cu masele de muncitori, țărani, intelectuali, Armata română, animată de un puternic simț al datoriei față de destinele patriei, pătrunsă de ură față de ocupanții hitleriști, a răspuns cu însuflețire chemării Partidului Comunist Român, întorcând armele împotriva trupelor hitleriste, aducându-și contribuția la răsturnarea dictaturii militare-fasciste și participarea, alături de formațiunile de luptă patriotice, la înfăptuirea insurecției armate.

Drum evocat în numeroase lucrări de sinteză — dintre care „AUGUST 1944—MAI 1945“, întocmită de colonelul Eugen Bantea, colonelul Constantin Nicolae și general-locotenent în rezervă Gheorghe Zaharia, recentă și valoroasă apariție în Editura militară —, drum evocat într-un șir întreg de lucrări din colecția „MEMORII DE RĂZBOI“ a aceleiași edituri.

Comandanți de mari unități, unități și subunități, participanți direcți la crâncenele lupte purtate de-a lungul a peste 1 000 de kilometri, povestesc faptele de arme care au acoperit cu nepieritoare glorie drapelele de luptă ale unităților românești de toate armele. În limbajul laconic al ordinelor de zi, al comunicatelor militare, cu precizia specifică jurnalelor de operații, sînt relevate etapele unui drum eroic, momentele cele mai dramatice ale unei înclăștări pe viață și pe moarte, care au pus la grele încercări capacitatea organizatorică și de comandă a cadrelor armatei noastre, curajul, rezistența, abnegația, iscusința ostașilor români.

FRAGMENT DE EPOPEE

Primele opt zile de luptă (23—31 august) au însemnat zdrobirea de către forțele insurecționale a tuturor rezistențelor hitleriste din Capitală, din Muntenia, Dobrogea, Oltenia, Banat, din sudul Transilvaniei și Crișanei, zăgăzuirea oricărei încercări a trupelor germane și ungare de a pătrunde spre interiorul țării. Împloarea efortului militar desăfurat de toată Armata română este demonstrată de faptul că la operații au participat 37 de divizii și alte trupe cu un efectiv de peste 460 000 de militari.

În imensa majoritate a acestor acțiuni, unitățile militare au luptat umăr la umăr cu

formațiunile de luptă patriotice, s-au bucurat de întregul sprijin al maselor largi populare.

Generalul-maior în rezervă Toma Zotter surprinde, în memoriile sale intitulate „Fragment de epopee“, numeroase momente din luptele comune purtate pe Valea Prahovei de către militarii români împreună cu formațiunile de luptă patriotice:

Chiar din primele ore ale declanșării insurecției, cînd unitățile militare au trecut la dezarmarea gărzilor hitleriste aflate în rafinării și în schelele petroliere, au apărut în toate întreprinderile mai mari gărzile înarmate ale muncitorilor.

În unele cazuri, cum au fost uzinele „Vega“, „Steaua română“, „Astra română“ și „Româno-americană“, unde unitățile noastre nu au putut ajunge decît a doua zi, muncitorii înarmați au trecut energic și plini de curaj la dezarmarea gărzilor germane.



Acolo unde nemții au refuzat să predea armele sau au răspuns cu foc la somațiile formațiunilor de luptă patriotice, muncitorii, făcând uz de arme, au trecut la luptă, nimicind orice rezistență și punind ferm stăpânire pe rafinării.

Atitudinea lor eroică a salvat unele bunuri ale industriei petroliere de încercările hitleriștilor de a le distruge.

Aportul acestor luptători, pe care i-am simțit încă din primele clipe ale insurecției alături de armată, constituie o nouă pagină de eroism pentru muncitorimea petrolistă, demnă de tradițiile ei glorioase.

Prin apariția formațiunilor de luptă patriotice pe fronturile de luptă din Prahova se schimbă și raportul de forțe dintre trupele române și cele hitleriste, balanța începând să se incline mai mult în favoarea noastră.

Rolul acestor formațiuni a sporit simțitor spre dimineața zilei de 24 august, cind nemții au încercat să ocupe orașul Ploiești. Gărzile patriotice au dat un serios ajutor unităților militare în stăvilirea asalturilor pornite de nemți dinspre pădurile apropiate de Ploiești, unde își aveau grosul forțelor.

În cursul aceleiași nopți nu au fost puține cazurile cind la unele rafinării, după dezarmarea hitleriștilor, alte unități germane au încercat să preia întreprinderile de unde au fost izgoniți.

Cooperare de comandament româno-sovietică la unul dintre punctele de observare ale frontului din Ungaria

La rafinăria „Româno-americană”, în cursul nopții de 23 spre 24 august, către ora 2, un grup de soldați nemți a apărut pe neașteptate, vrînd să elibereze garda dezarmată de formațiunile patriotice. Dar muncitorii, înarmați cu armamentul capturat de la gărzile nemțești, au deschis un foc nimicitor asupra dușmanului. Surprinși de riposta primită, hitleriștii s-au retras în grabă, fiind siliți să renunțe, cu pierderi grele, la planul lor. Demni urmași ai luptătorilor din Regimentul 7 Prahova, care s-au năpustit la Mărășești asupra nemților numai în cămăși, zdrobindu-le atacurile furibunde, ei se ridicau acum împotriva vrăjmașului cu același avînt, cu aceeași dirzenie înflăcărată pentru a apăra și a salva uzinele și fabricile din cetatea petroliului.

...Opt zile de lupte crîncene. Dușmanul hitlerist a suferit pierderi echivalente cu circa șase divizii (5 000 de morți, 56 000 de prizonieri, 60 de nave scufundate sau sabordate, 438 de ambarcații fluviale capturate, 60 de avioane dăborite, 222 de avioane capturate).



Patrulă română de cercetare în timpul luptelor din Cehoslovacia

MOMENTUL CAREI

25 octombrie 1944. Comandantul Armatei a 4-a române consemna, într-un ordin de zi dat pentru marile unități, în subordine, momentul istoric al eliberării ultimei palme din pământul patriei.

Ofiteri, subofițeri și ostași ai Armatei a 4-a, la chemarea țării pentru dezrobirea Ardealului rupt prin dictatul de la Viena ați răspuns cu însuflețire și credință în izbînda dreptății poporului nostru. Tineri și bătrîni, ați pornit spre hotarele sfînte ale patriei și cu piepturile voastre ați făcut zăgaz neînfricat dușmanului, care voia să ajungă la Carpați. Apoi, alături de marea Armată sovietică, ați trecut la atac și, după lupte grele, de zi și noapte, fără răgaz, ați înfrînt dirza apărare a Mureșului. Zdrăbit de focul năprasnic al artileriei și de necontenitele voastre asalturi, inamicul a fost izgonit din Ardealul scump. Prin ploii, prin no-

roaie și drumuri desfundate, zi și noapte ați luptat cu un dușman dîrz și hotărît și l-ați învins. Pe cei care au căzut la datorie îi vor pomeni urmașii și numele lor va fi înscris în cartea de aur a poporului român. Luînd pildă de la cei care au pus patria mai presus decît viața, continuăm lupta.

În volumul „Mărturia documentelor”, general-colonelul în rezervă Costin Ionașcu, care la comanda Diviziei 9 infanterie și a Corpului 2 armată a străbătut întregul drum de luptă al Armatei române în războiul antihitlerist, sint reconstituite momente vibrante, de înaltă vitejie.

Misiunea de a pătrunde pe la est de Carei și de a încercui orașul a fost încredințată Regimentului 34 infanterie, aflat pînă atunci cu majoritatea forțelor în rezervă. Regimentul 36 infanterie, de la dreapta, împreună cu 40 infanterie, ambele aflate în primul eșalon, urmau să fixeze pe inamic de front. O parte din forțele Regimentului 40 infanterie trebuia să manevreze pe la stînga, în legătură cu Divizia 18 infanterie.

Atacul a fost dezlănțuit în zorii zilei de 25 octombrie și s-a extins pe întregul sector al diviziei noastre. Acțiunea a dat rezultatele așteptate. Regimentul 34 infanterie s-a înfipt ca o pană în dispozitivul adversarului și a pătruns în oraș pe la marginea sa de nord-est. În timp ce militarii

din 34 infanterie și elemente din „40” curătau orașul de ultimele rămășițe fasciste, cite un batalion din „36” și „40” au ocupat satele Cămin și Urziceni, așezări care se află aproape de frontiera româno-ungară. Primele trupe care au ajuns în centrul orașului au înălțat pe una din cele mai înalte clădiri mindrul drapel al patriei noastre. Steagul tricolor a fluturat ca un simbol al eliberării acelor meleaguri de sub cizma ocupanților fasciști.

Eliberarea Careiului a constituit un mare succes al trupelor române. Deoarece orașul fusese minat de fasciști, echipe de pionieri au intrat imediat în acțiune. Ele au deminat localitatea strădă cu strădă, casă cu casă. În această privință, de un real ajutor ne-a fost populația locală. Cind a aflat că trupele române au pătruns în oraș, ea a ieșit de prin ascunzătorii, de prin pivnițe și adăposturi, întimpinind cu urale nesfârșite pe eliberatori. Mulți cetățeni ne-au arătat punctele minate, ne-au condus spre locurile unde se aciuaseră dușmanii. Unii au acționat apoi cot la cot cu ostașii pentru deminarea orașului, pentru înlăturarea ruinelor, pentru arestarea ultimilor fugari fasciști.

Incheierea luptelor din zona Careiului și, o dată cu aceasta, eliberarea ultimei braze din glia țării au constituit pentru noi, luptătorii, unul din jaloanele importante ale drumului de foc pe frontul antihitlerist, moment de bucurie și mândrie pentru ceea ce realizasem, de încredere în viitor — sentimente ce ni le manifestam în cele mai variate forme, de la îmbrățișările spontane ce nu făneau seama întotdeauna de ierarhia militară, pînă la scrisorile trimise acasă prin care doream să împărtășim și celor dragi din bucuria noastră.

Se încheiasă o a doua etapă. Între 1 septembrie și 25 octombrie, 27 de divizii, un corp aerian, două brigăzi de artilerie anti-aeriană și alte unități, totalizînd un efectiv de peste 265 000 de ostași, luptînd umăr la umăr cu Armata sovietică, au străbătut patru masive muntoase, au forțat cinci cursuri de apă, au eliberat aproape 900 de localități, între care opt orașe, provocînd inamicului pierderi de peste 72 000 de oameni.

Drum glorios, presărat cu grele jefte. 50 000 de morți, răniți și dispăruți a avut Armata română în această etapă încheiată cu eliberarea teritoriului național de sub jugul fascist.

DANSUL DE FOC AL TRAIECTORIILOR

După 25 octombrie 1944, întreaga Armată română a acționat în luptele pentru eliberarea Ungariei. 17 divizii de infanterie și numeroase alte mari unități și din alte arme — în total 210 000 de oameni — în iureșul unor dure confruntări cu dușmanul, au străbătut trei masive muntoase, au forțat patru importante cursuri de apă, au eliberat peste 1 200 de localități, printre care 14 orașe, au provocat inamicului pierderi ce s-au ridicat la 10 000 de morți lăsați pe cîmpul de luptă și 20 000 de prizonieri.

Unul dintre cele mai impresionante episoade evocate în amintirile luptătorilor îl constituie bătălia pentru eliberarea Budapestei.

General-maiorul în rezervă Alex. Dobricăanu, în volumul „Dansul de foc al traiectoriilor”, readeuce în memoria generațiilor tinere momentele acelea de aprigă înclătșare :

Trupele române și sovietice de la barierele Budapestei căutau să determine printr-un foc aprig pe inamicul disperat și fanatic să renunțe la rezistența lui. El lupta pentru o cauză nedreaptă, pe care nici o istorie nu putea să o ratifice, oricît singe ar mai fi vărsat cei ce se străduiau să opereze și să mai păstreze această nedreptate. Rezistența furibundă a inamicului creștea pe fiecare zi, cu fiecare pas făcut spre centrul Budapestei. Împotriva oricărei rațiuni fasciștii determinau secerarea inutilă a multor vieți și distrugerii materiale ireparabile.

Trupele române, cu tot mai multă ardoare și în pofida unor grele pierderi, n-au dat o clipă de răgaz dușmanului. Ele au acționat tot mai hotărît pentru a termina cu un ceas mai devreme aceste operații, duse în condițiile unor singeroase lupte de strădă, cînd cu greu putea fi materializată pe hartă o „linie” a frontului ; în condiții cînd moartea venea din față, din spate, din flancuri, de la parterele, subsolurile și etajele clădirilor, într-un cuvînt mult mai repede decît în cîmp deschis.

Îmi aduc aminte de fiecare dată cu mîndrie de modul magistral în care au înțeles artileristii pe care-i comandam să-și îndeplinească această atît de dificilă misiune, pe străzile Budapestei. Cînd le-am dat or-

Tun antlane române,
in poziție de luptă



ZI ȘI NOAPTE PE PĂMÎNTUL CEHOSLOVACIEI

dinele respective, cu tot caracterul lor neobișnuit, nu i-am surprins. Nici o urmă de ezitare, nici o clipă de cumpănă, de îndoielă. Fiecare era pătruns de importanța noii misiuni. Trebuie! Trebuie! Fiecare obuz slobozit prin gurile noastre de foc însemna salvarea a zeci și zeci de vieți ale infanteriștilor. Și n-am greșit când am spus „fiecare obuz”; prin înalta precizie a acestor trageri directe, fiecare lovitură scotea din luptă un important punct de foc, o rezistență inamică. Succesiv, într-un ritm care nu-î dădea răgaz inamicului, cele două divizioane împingeau tunuri și obuziere izolate cât mai aproape de linia infanteriei și, prin trageri directe, într-o cadență foarte vie, cum cu greu și-ar fi închipuit cineva că ar putea să tragă piesele noastre grele, dezlănțuiau un ucigător uragan de foc, producând distrugerii înspăimântătoare inamicului. După câteva intervenții de acest fel, piesa izolată se întorcea în poziția bateriei respective.

În timpul bătăliei pentru Budapesta am avut o plăcută surpriză. Ea ne-a reamintit că cei rămași în față sprijină fără rezerve lupta noastră dreaptă împotriva coteropitorului și în același timp urmăresc cu multă atenție și apreciază contribuția noastră la obținerea victoriei. Despre ce era vorba: în toii luptelor din oraș, regimentul nostru a primit, din partea tineretului din București, o mare cantitate de obiecte de îmbrăcăminte din lână (pulovere, ciorapi și mănuși). Darurile erau trimise în mod expres pentru ostașii Regimentului 1 artilerie grea auto. Surpriza aceasta o datoram faptului că ziarele din București publicaseră ordinele de zi în care era descris modul cum acționaseră artileriștii unității noastre la Rákóczifalva.

40 000 de soldați, subofițeri și ofițeri au pierdut trupele române în luptele pentru eliberarea Ungariei.

La cumpăna anilor 1944—1945, forțele armate române sînt dirijate către Cehoslovacia, pe pămîntul căreia avea să înfrunte dușmanul nazist pînă la definitivă lui zdrobire.

În „Asaltul vinătorilor de munte”, general-locotenentul în rezervă Leonard Moculski consemnează multe din momentele eroice ale acestor lupte:

Fostul șef de stat-major al Corpului 4 armată, azi colonelul în rezervă Marin Ionescu, cu care m-am întîlnit de mai multe ori după război, aflînd că-mi aștern pe hîrtie amintirile despre luptele Diviziei 3 munte pe frontul antihitlerist, a insistat să-i introduc și cîteva rînduri ale sale privitoare la cele ce-și aduce aminte în legătură cu acțiunea de la Javorina.

„Am fost părtaş la acele lupte ale vinătorilor din Divizia 3 munte.

I-am văzut de aproape pe bравii vinători din Divizia 3 munte, le-am admirat faptele, le-am consemnat atunci pe hîrtie rezultatele și biruințele. Iată deci și pentru care motiv, în calitate și însărcinarea ce am avut-o ca șef de stat-major al Corpului 4 armată, încerc astăzi să însăilez, din noianul amintirilor mele din acel război contra hitleriștilor, cîteva crîmpeie și episoade mai deosebite în legătură cu luptele și victoriile cîștigate de vitejii ostași ai Diviziei 3 munte. Un detașament special, circa 30 viteji vinători de munte, sub comanda unui brav ofițer, locotenentul Alexandru Chișu, bine pregătit pentru luptă, a pornit înainte, spre Javorina.

Cu zăpada până la piept, pe un șer aspru, cu viforită și ceață, vitejii lui Chișu au respins din calea lor fracțiunile hitleriste și, în puterea nopții de 16/17 februarie, au ajuns în apropierea virtului Javorina — cota 1044. S-au strecurat, cu dibăcie, în spatele hitleriștilor și au pornit la atac, prin mormane de zăpadă, pe întuneric beznă, producând o mare panică în rândurile vrăjmașilor. Frontul hitlerist de pe Javorina s-a prăbușit total într-o clipă, iar Chișu a pus stăpânire pe acel mare observator.

Oare nu este logic să ne întrebăm, cunoscând această faptă măreață, cine a dat atita avânt și atita curaj acestui temerar ofițer și vitejilor lui tovarăși de arme de a duce la izbândă o atit de mare și periculoasă încercare? Scotesc că numai conștiința lor, a fiecăruia în parte și a întregului colectiv, de a-și face datoria către patrie cu orice preț, înfruntând orice primejdie, cu singele sau chiar viața lor. Aceasta este esența cea mai curată a adevăratului patriotism și a iubirii de țară care se înscrie pe linia tradițiilor noastre strămoșești. Chișu — cu vitejii lui — și alții tot ca el, în iarna anului 1945, în Javorina și la Hron, au binemeritat de la patrie..."

ÎN STRÎNSĂ COOPERARE

În bătălii temerare pe pământul patriei, în Ungaria, Cehoslovacia, în luptele duse de Armata română pe frontul antihitlerist, alături de Armata sovietică ce a purtat greul războiului, s-au pus bazele prieteniei frățești dintre ostașii români și ostașii sovietici, dintre poporul român și poparele Uniunii Sovietice.

Lucrările memorialistice relevă pe larg aspectele cooperării militare dintre trupele române și cele sovietice. General-maiorul în rezervă Ion Botea și locotenent-colonelul în rezervă Ion Pană consemnează în paginile volumului „Din August până în Mai”:

...La punctul meu de comandă, își reamintesc comandantul regimentului, se lucra de zor pentru pregătirea atacului. Între timp a sosit la P.C. (cum îi ziceam noi prescurtat punctului de comandă) căpitanul Vasile Popescu. El raporta că s-au prezentat doi ofițeri sovietici care vor să comunice ceva.

După câteva clipe, cei doi ofițeri sovietici, însoțiți de căpitanul Popescu, se prezentară. Primul era căpitanul Zenoviev, comandantul batalionului 53 din Sectorul 54 fortificații sovietic. El era însoțit de o tinăra, cu gradul de locotenent, care făcea parte din același batalion sovietic.

Căpitanul sovietic m-a informat că are ordina să coopereze cu Regimentul 34 infanterie pentru eliberarea localității Myto.

A urmat apoi un studiu amănunțit al hărții și o discuție pentru coordonarea acțiunilor viitoare.

După plecarea militarilor sovietici am chemat la punctul de comandă pe comandantul batalionului 2 și pe comandantul de companie. În câteva cuvinte le-am prezentat situația și modul de cooperare cu batalionul căpitanului Zenoviev.

— Acum este ora 19,30, le-am precizat, uitându-mă la ceas.

Și-au potrivit toți ceasornicele. Apoi am continuat:

— Acțiunea trebuie să înceapă către ora 21. La ora 21, regimentul, cu batalionul 2 în eşalonul 1, a început mișcarea pe direcția cota 851 — șosea, apoi în lungul comunicației către Hor. Jaraba.

După ceva timp liniștea nopții a fost întreruptă brusc de câteva explozii de grenade, însoțite de rafale de arme automate. Plutonul de cercetare, comandat de sergentul-maior Ciurea, deschisese focul asupra inamicului. În timp ce cobora panta, înainte de a atinge șoseaua, plutonul observase o subunitate de schiori hitleriști care patrolau pe șoseaua Myto-Hor. Jaraba. Surprinsii, hitleriștii au ripostat violent, după care s-au retras în grabă. Pentru un moment, pe cimpul de luptă s-a așternut iar liniștea. După câteva minute însă tăcerea a fost din nou tulburată de o explozie puternică, dinspre șosea. Ce se întâmplase? Un cercetaș din patrula trimisă de sergentul-maior Ciurea, ajungând la șosea, dăduse peste o baricadă. Vrînd să înlăture obstacolul, a călcat pe o mină, care, făcînd explozie, i-a fracturat piciorul stîng.

Comandantul companiei 6 a trimis imediat o grupă de pionieri să demineze șoseaua. În jurul orei 21,20 tot detașamentul ajunsese la șosea. Către ora 22, plutonul comandat de sergentul-maior Ciurea, după o scurtă încăierare cu o patrulă inamică, a pătruns în localitatea Hor. Jaraba. În acest timp s-au auzit împușcături și explozii de mine de aruncătoare și grenade și în partea cealaltă a satului. Ostașii sovietici din batalionul căpitanului Zenoviev pătrunseseră și ei în localitate, pe la nord-est. Cîțiva hitleriști, surprinși în casă, au fost luați prizonieri.

Către ora 22,30, din centrul satului, de la școală, s-au tras rachete roșii cu cinci stefe. Era semnalul prin care se anunța că fusese eliberat întregul sat. După succesul obținut, cei doi comandanți de batalioane — maiorul Niculescu Ovidiu și căpitanul Zenoviev — s-au felicitat reciproc. Apoi, împreună, au luat toate măsurile pentru consolidarea pe aliniamentul atins.

Colonelul în rezervă Mindru Costachi, autorul volumului „Zi și noapte”, ne readeuce în memorie momentele care au marcat încheierea drumului de luptă al Armatei române pe frontul antihitlerist.

În acea zi, seara (e vorba de 8 mai — N.R.), către ora 22, s-a petrecut la locul în

care ne găseam un fapt cu totul neprevăzut și fără de asemănare de impresionant. Un fapt a cărui semnificație și mărție nu pot fi cuprinse în cuvinte obișnuite. Ca la un semnal, cerul a fost cuprins de o mare de flăcări multicolore. Pe zeci de kilometri, în lungul frontului, se trag în aer mii și milioane de cartușe și proiectile, trasoare de toate culorile și de toate calibrele. Se trag rachete luminoase de toate tipurile și se brăzdează cerul cu jerele orbitoare ale proiectoarelor, ca într-un decor fantastic din o mie și una de nopți.

Smulse parcă din inimi și morminte, săgeți aprinse se infig în bolta adâncă a cerului ca un mesaj trimis întregii lumi, vestind bucuria de a trăi a oamenilor.

Cerul arde în vâpăi multicolore, iar pământul clocoteste de chietele dezlănțuite din piepturile zecilor de mii de oameni scăpați cu viață din coșmarul îndelung al anilor de război.

Nimănui nu i-a trecut prin minte să oprească acea gigantică explozie de bucurie, de speranțe.

Nimeni nu-și mai putea închipui că războiul va mai continua. Și totuși...

ULTIMELE JERTFE

Și totuși, luptele au mai continuat cîteva zile. Ordinul de zi nr. 72/1945, citat în volumul amintit mai înainte, consemnează poate cea mai concisă concluzie a rîndurilor de față.

În zilele de 8—11 mai 1945, Divizia 21 infanterie de sub comanda generalului de brigadă Marin Ceaușu, luînd parte la operațiunile de sfîrșire a ultimelor rezistențe inamice și urmărirea lui, prin conducere și

acțiuni îndrăznețe de zi și noapte, prin marșuri lungi în terenurile grele, reușește să dezorganizeze marile unități inamice... și să facă numeroase capturi și foarte mulți prizonieri.

Fără nici un răgaz, divizia a atins obiectivele fixate, iar în unele locuri chiar i-a depășit.

Sfîrșitul luptelor găsește această bravă divizie la linia cea mai înaintată, contribuind astfel la victoria finală și definitivă, alături de marii aliați.

Un capitol al suferințelor și sacrificiilor este încheiat prin sforțarea supremă ce s-a făcut.

Numele eroilor ultimelor zile trebuie scrise cu litere de aur în cartea jertfelor neamului nostru.

Se încheie un glorios drum de lupte și victorii ale cărui etape, momente dramatice sînt descrise în volumele colecției „Memorii de război”.

Noi cei viștnici, care am trăit clipele de jar ale acelor zile — mărturisesc unul dintre generali, autor al „Dansului de foc al traiectoriilor” —, am dori să vă înfățișăm, doar în puține cuvinte, starea noastră sufletească, a unui popor care intuia atunci zorii unei nebănuite renașteri... Sentimentul participării la o luptă care se duce în scopul împlinirii propriilor tale năzuințe ne-a înzecit forțele. Știăm că la capătul tuturor sacrificiilor și eforturilor se va inscrie cu litere de aur și lumină biruința noastră.

Am așternut pe hîrtie amintirile noastre convinși fiind că împlinim în acest mod, pe cît ne ajută modestele forțe, o datorie față de istoria militară a poporului nostru și că aducem mica noastră parte de contribuție la cunoașterea mai completă a însemnatului aport al poporului nostru la lupta împotriva fascismului.

Grupaj realizat de
Vasile IOSIPESCU

Aruncător de mine românesc, în
munții Cehoslovaciei



ASĂNEȘTII

ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

Incorporată în anul 1018 în granițele Imperiului bizantin, Bulgaria reușea, după aproape două secole de stăpânire străină, să-și recapete dreptul la o viață statală proprie. Ea obținea acest drept în urma unei mari răscoale, ce continua pe un plan superior, un lung șir de mișcări sociale, generate de greutatea dărilor și de abuzurile administrației bizantine. Izbucnită în 1185, puternica explozie de nemulțumiri, ura față de asupritori, au obligat Bizanțul să se retragă. În locul lui, forțele locale au instaurat o formă de stat ce ținea seama de tradiția politică anterioară a primului țarat bulgar, sau, după componența etnică a participanților la înfăptuirea lui, Imperiul româno-bulgar.

Petru și Asan — o biruință înecată în sânge

Studiul izvoarelor istorice contemporane evenimentului învederează faptul că, în crearea și consolidarea noului stat, ce avea să devină pentru câțiva timp principală forță politică în Balcani, un rol însemnat l-a jucat atât populația românească din sudul Dunării (care i-a dat și conducătorii până dincolo de mijlocul veacului al XIII-lea), cât și populația românească din nordul Dunării, al cărei sprijin i-a sporit simțitor potențialul militar și politic.

În fruntea răscoalei, dezlănțuită în anul 1185 și care a durat până în 1187, au fost frații Petru și Asan, pe care scriitorii Nicetas Choniates, Ansbertus, Geoffroi de Villehardouin, Robert de Clary îi arată ca români („vlahi”). Pentru a exalta spiritul de luptă al populației și pentru a lărgi cadrul de masă al răscoalei, condiție absolut necesară în asigurarea succesului acesteia, cei doi conducători au adunat o mulțime de locuitori în biserica Sf. Dimitrie din Tirnovo, vestindu-le că voia lui Dumnezeu este ca ei să scuture jugul bizantin și să-și recucerească libertatea. Era epoca în care strălucirea Imperiului bizantin începea să apună și popoarele erau frânate în dezvoltarea

lor de un cadru depășit. În locul stăpînirii bizantine se forja un nou imperiu, în fruntea căruia vor fi Petru și Asan. Petru a fost proclamat „împărat al vlahilor și bulgarilor”.

O primă confruntare a răsculaților cu oastea bizantină, condusă chiar de împăratul Isaac Anghelos, s-a soldat cu un eșec al noilor conducători. Petru și Asan au fost nevoiți să se retragă la nordul Dunării la „scîți” (cumani), stăpînitorii politici ai vremii în aceste părți.

Scriitorii bizantini (Nicetas Choniates, Teodor Scutariates) și apusenii (Geoffroi de Villehardouin, Henri de Valenciennes, Robert de Clary, Ansburtus) relatează în scrierile lor despre ajutorul primit de Petru și Asan din partea populației din nordul Dunării, români și cumani. Teodor Scutariates arată că sprijinul pe care l-au găsit Petru și Asan în stînga Dunării i-a făcut să se întorcă „cu și mai mare înfumurare [...]”, cînd să unească, într-una singură, stăpînirea misilor (vlahilor) și bulgarilor, așa cum fusese cîndva în vechime”. Un armistițiu, încheiat în 1188, după mai multe lupte cu bizantinii, recunoștea lui Petru și Asan stăpînirea teritoriilor dintre Balcani și Dunăre. Era o primă mare victorie care se cerea consolidată, în vederea întreprinderii de noi eforturi militare și demersuri diplomatice, care să impună noua creație statală în constelația politică a vremii.

În anul 1189, Petru și Asan ofereau împăratului Frederic I Barbarossa, ce se afla în fruntea cruciaților germani, un ajutor de 40.000 de oameni, pentru a lua parte la expediția de „cucerire a Ierusalimului din miinile necredincioșilor”. Ei puneau însă condiția ca, înainte de a trece în Palestina, oastea cruciată să cucerească Constantinopolul și Frederic să-i recunoască lui Petru titlul de împărat. Propunerea aceasta a fost respinsă de monarhul german. Au urmat apoi ani de noi și crîncene lupte purtate de răsculații români și bulgari cu bizantinii.

În anul 1196, în palatul său de la Tirnovo, Asan era ucis de mina boierului Ivanco. Petru, rămas singur, și-a asociat la conducerea statului pe fratele său mai mic, Ioniță, care fusese un timp ostatec la Constantinopol. Curînd după asasinarea lui Asan, în anul 1197, Petru împărțea aceeași soartă.

Un diplomat iscusit și un militar remarcabil

Lui Ioniță îi revenea misiunea de a menține și desăvîrși opera începută de frații săi. El a extins mult hotarele statului, a supus puterii sale pe acei boieri care manifestau tendințe centrifugale, a mărit și întărit oastea, înzestrînd-o cu mijloacele de luptă cele mai perfecționate din acea vreme, a obținut din partea Papei Inocențiu al III-lea și a altor puteri europene re-

cunoașterea independenței statului, iar pentru el titlul de rege (rex Bulgarorum et Blacorum). Ioniță îl pretindea însă pe cel de împărat (imperator omnium Bulgarorum et Blacorum — împărat al tuturor bulgarilor și românilor).

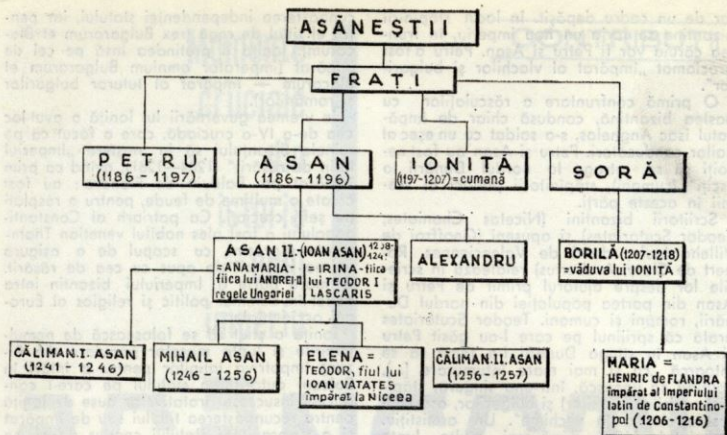
În vremea guvernării lui Ioniță a avut loc cea de-a IV-a cruciadă, care a făcut ca pe ruinele Bizanțului să ia naștere „Imperiul latin de răsărit” (1204—1261), avînd ca prim împărat pe Balduin de Flandra; au fost create o mulțime de feude, pentru a răsplăti pe șefii cruciați. Ca patriarh al Constantinopolului a fost ales nobilul venețian Thomas Morosini, cu scopul de a asigura unirea bisericii de apus cu cea de răsărit. O mare parte a Imperiului bizantin intra astfel în sistemul politic și religios al Europei occidentale.

Ioniță a știut să se folosească de nemulțumirile și lupta maselor populare din Bizanț împotriva latinilor pentru a întări în Balcani autoritatea statului pe care-l conducea. În succesul tratativelor duse de Ioniță pentru recunoașterea titlului său de împărat și a suveranității statului condus de el, ca și pretenția lui Balduin de Flandra ca Ioniță să restituie Imperiului latin de Constantinopol unele teritorii pe care el le ocupase, au dus la izbucnirea de noi ostilități. În 1205, sub zidurile Adrianopolului, oastea latinilor a fost bătută crunt. Împăratul Balduin a fost luat prizonier, apoi dus la închisoarea din Tirnovo, unde a și murit.

Ioniță nutrea gîndul să înlăture definitiv Imperiul latin de răsărit. Modificări de moment în raportul forțelor politice angajate în lupta pentru moștenirea Constantinopolului au împiedicat însă realizarea acestei intenții. La primele succese în luptele cu Constantinopolul, înregistrate de imperiul de la Niceea, apărut în Asia Mică după 1204, feudalii greci din Tracia au început să-și manifeste ostilitatea față de Ioniță; ei au căutat să împiedice trecerea Plovidivului în mina lui și au organizat o răscoală la Tirnovo.

Intervenția energică și succesele obținute de Ioniță în Tracia, cu ajutor nord-dunărean, au determinat apropierea Imperiului latin de cel de la Niceea. Armistițiul care s-a încheiat între împăratul latin Henric, fratele lui Balduin, și împăratul de la Niceea i-a permis lui Henric să-și concentreze eforturile pentru a împiedica realizarea planului lui Ioniță de cucerire a Constantinopolului. În anul 1207, „împăratul vlahilor și bulgarilor” cădea la asediul Salonicului, ucis de un cuman din oastea sa. El lăsa la moarte lui un stat puternic, cu rol însemnat între statele europene, căruia, pentru acea epocă, îi fixase coordonatele diplomatice și felul politic.

În urma corespondenței diplomatice între Ioniță și Inocențiu al III-lea, în care descendența romană a lui Ioniță fusese insistent invocată de papă pentru a determina trecerea lui și a celor conduși de el la bise-



rica romană, capul bisericii recunoscuse statul în fruntea căruia se afla cel de-al treilea Asan. Ca să justifice față de alți monarhi creștini trimiterea coroanei solicitate de Ioniță, înaltul pontif a găsit formula diplomatică: înrudirea Asăneștilor cu vechea dinastie. Era, în acest argument diplomatic, expresia unei poziții câștigate de forța politică ce se constituia și de care Ioniță a știut să se folosească, pentru a lega recunoașterea papei de tradiția militară și politică a primului țarat bulgar și a-și legitima astfel acțiunile întreprinse.

Cînd, după crearea Imperiului latin de răsărit de religie catolică, a slăbit interesul papei pentru statul Asăneștilor, acesta era destul de puternic ca să poată face față presiunilor, încurajate de papă, ale regatului apostolic maghiar, ca și ale Imperiului latin de răsărit.

O perioadă de regres

În vremea lui Borilă (1207 — 1218), nepot de soră și urmaș în scaun al lui Ioniță, statul asăneștilor, lipsit de brațul energetic al lui Ioniță, a cunoscut o perioadă de regres. Acesta a fost pricinuit de creșterea tendințelor individualiste ale marilor feudali, sprijiniți de forțe politice din afară, ca și de măsurile de persecuție pe care Borilă le-a luat față de bogomili.

În anul 1211 a avut loc la Vidin o conjurație a boierilor împotriva lui Borilă. Ca să o înfringă, acesta a apelat la regele

maghiar, care i-a trimis în ajutor pe comitele Ioachim de Sibiu, în fruntea unei oștiri formată de sași, români, secui și pecenegi.

În urma căsătoriei, în 1213, a fiicei sale, Maria, renumită pentru frumusețea ei, cu împăratul Henric de Flandra, Borilă s-a putut bucura, în efortul său de a împiedica destrămarea statului, de sprijinul ginerelui său. Robert de Clary relatează că, atunci cînd i s-a propus împăratului Henric să ia în căsătorie pe fiica lui Borilă, acesta l-a început să împotrivească, zicînd că „niciodată nu voi lua o femeie de obirșie atît de joasă”. Sfăluindu-l să treacă peste prejudecățile feudale, baronii i-au replicat: „Ba s-o faceți, Sire, pentru că acești oameni sînt cei mai temuți și cei mai tari ai întregului imperiu și chiar ai pămîntului”.

După moartea împăratului Henric, întîmplată în 1216, poziția lui Borilă a devenit precară. Ioan, fiul cel mai mare al lui Asan I, întors în țară după mai mulți ani de pîrbejie, revendica tronul părintesc. El a ocupat, în 1218, capitala țării, Tirnovo, și a preluat domnia. Încercînd să fugă, Borilă a fost prins și orbit.

Problemele unui mare imperiu

În vremea lui Ioan Asan al II-lea, care a avut o domnie lungă (1218—1241), Imperiul Asăneștilor a ajuns la întinderea sa cea mai mare în Peninsula Balcanică și la un înalt grad de dezvoltare. El se afla pe aceeași treaptă cu cele mai înaintate state ale Europei feudale din acea vreme.

Ioan Asan a reluat firul politicii lui Ioniță, a căutat și a reușit să împiedice fărâmițarea feudală, a luptat împotriva tendințelor particulariste ale marilor feudali, dornici să-și întărească privilegiile și să-și transforme domeniile în stăpîniri aproape independente față de puterea centrală. Ioan Asan a știut mai mult decît Ioniță să se folosească de contradicțiile apărute în urma destrămării Imperiului bizantin, pentru a întări rolul statului în fruntea căruia se afla.

În primii ani ai domniei, Ioan Asan al II-lea a întreținut relații cordiale cu regatul maghiar — la aceasta contribuind căsătoria lui cu Maria, fiica regelui Andrei al II-lea —, cu Imperiul latin de răsărit, precum și cu papa. După 1228, cînd împăratul Robert a abdicat, relațiile lui Ioan Asan cu Imperiul latin au început să se înrăutățească, ajungîndu-se chiar în cele din urmă la o ruptură. Aceasta a atras după sine și ruperea legăturilor cu Roma și Ungaria. După 1230 a devenit tot mai pronunțată înclinarea lui Ioan Asan pentru o alianță cu împăratul de la Niceea, Ioan Vatașes, alianță care a fost consolidată în 1235 prin căsătoria fiicei lui Ioan Asan, Elena, cu Teodor, fiul lui Vatașes. Alianța era îndreptată împotriva Imperiului latin din Constantinopol, plănîindu-se împărțirea sa între Ioan Asan și Vatașes.

Succesele oștilor aliate, ca și măsurile întreprinse de Ioan Asan, de întărire a ortodoxiei, au produs îngrijorarea papii, care a cerut, în 1236, regelui maghiar să intervină în sprijinul Constantinopolului. În fața acestei situații și dîndu-și seama că Imperiul latin este, prin slăbiciunea lui mai puțin periculos decît cel de la Niceea, Ioan Asan a intrat în alianță cu Imperiul latin și în dorința de a ocupa pentru el tronul bizantin a căutat să-l cîștige pe papă, propunîndu-i unirea celor două biserici. Considerînd cele spuse de el un simplu act diplomatic, papa Grigore al IX-lea n-a răspuns țărului; mai mult chiar, a încercat să organizeze o cruciadă împotriva lui. Din îndemnul papii, regele Ungariei, Bela al IV-lea, se pregătea în 1238 să întreprindă o expediție împotriva lui Ioan Asan. Năvălirea tătarilor a întrerupt ostilitățile față de Ioan Asan, ațit din partea regatului maghiar, cit și din partea Romei și a Imperiului din Constantinopol.

Ioan Asan al II-lea a înțeles că pentru a-și atinge scopul în sud — cucerirea Constantinopolului — îi era necesară consolidarea stăpînirii în nord, de unde se aștepta să fie atacat de regele maghiar, în-

demnat de papă sau din propriul său interes. El a simțit de aceea nevoia să mențină strînse legături cu cumanii și românii nord-dunăreni. În momentul în care atenția sa era tot mai mult concentrată asupra desfășurării evenimentelor de la hotarul de nord al imperiului, Ioan Asan avea să moară, tocmai cînd se simțea mai multă nevoie de geniul său militar și diplomatic.

Epilog

După moartea lui Ioan Asan al II-lea (1241), luptele între diferitele partide de boieri au început; ele au făcut să crească anarhia și au slăbit statul. Urmașul lui Ioan Asan, fiul său minor Căliman I Asan (1241—1246), a fost ucis de o conjurație; aceeași soartă a avut-o și fratele său, Mihail Asan (1246—1256). În timpul acestuia, din Imperiul Asăneștilor s-au desprins, în sud ca și în partea de nord-vest, însemnate teritorii. După Mihail Asan, tronul a fost ocupat de vărul său, Căliman al II-lea (1256—1257), care la puțin timp după urcarea în scaun a fost alungat și apoi ucis.

Cu efemera domnie a lui Căliman al II-lea s-a stins dinastia românească a celui de-al doilea țarat bulgar care, ca stat, va continua cu greu să existe pînă la sfîrșitul secolului al XIV-lea, cînd va fi desființat de otomani.

Țelul dinastiei Asăneștilor era să se întemeieze o monarhie româno-bulgară, cu capitala la Constantinopol. Acest țel nu a fost realizat. Insuficienței pregătiri i s-a adăugat ostilitatea statelor vecine, rezultată dintr-o multitudine de combinații politice asupra cărora nu ne propunem să insistăm.

Strînsele legături existente în acea vreme între cele două maluri ale Dunării, legături facilitate de originea comună a populației romane din nordul și sudul Dunării, au făcut însă ca o serie de instituții bizantine, importante pentru organizarea vieții de stat, să fie, în continuare, receptate de românii din nordul Dunării prin intermediul experienței statale „vlaho-bulgare”. Tot atunci, la consolidarea primelor formațiuni politice românești de la nordul Dunării va contribui receptarea organizării eclesiastice și a liturghiei slave.

Momentul Asăneștilor, solidarizînd eforturile popoarelor bulgar și român în lupta pentru libertate, împotriva asuprairii străine, cimentă o tradiție și deschide perspectiva unor multiple și fructuoase relații între cele două popoare, reazem puternic în momente de restriște, dătătoare de speranțe într-un viitor de realizare plenară a propriei lor ființe naționale.

În insula Raiavavae, din sudul Pacificului, se găsește un monolit asemănător cu cel „rotu-rotu” din Rapa-Nui

A EXISTAT PACIFIDA?

AUREL LECCA



Ținutul s-a prăbușit în ape...



Mînia Soarelui...

Într-o serie de mituri ale populațiilor din aria Pacificului par să răzbească ecourile unor fenomene catastrofale ce s-au petrecut în timpuri îndepărtate. O legendă tahitiană evocă un pămînt, întins de nu î se știu hotarele, pe care trăiau cîndva două popoare: oameni galbeni și oameni negri. Cum bărbații acestor seminții se luptau mereu, ucigîndu-se unii pe alții, Soarele, mîniat de nesăbuința lor, a cerut oceanului să curme acest război nesfîrșit. Oceanul și-a năpustit apele asupra acestor ținuturi, care, cutremurîndu-se sub lovitură imensului val, s-au prăbușit în adîncuri. N-au mai rămas decît ici-colo virfurile cele mai înalte ale munților...

Legende canace, ca și miturile populațiilor din arhipelagul Hawaiei reflectă, de asemenea, într-o narațiune fantastică, aceleași

împrejurări în care pămîntul ar fi fost invadat de apele răzvrătite ale oceanului. Aceași idee, în forme mai mult sau mai puțin apropiate, o vom regăsi în miturile Noii Zeelande, precum și în legende de locuitorilor din insulele Fiji.

O tulburătoare referință la acest eveniment o găsim într-un manuscris maya — cunoscut sub numele de Codex Troanus — în care se spune: „În anul 6 Can, în luna Zac, la 11 Muluc a început să tremure Pămîntul și a ținut acel tremur pînă la 13 Suen, fără contenire. Atunci ținutul Mu, atît de mult zguduit de forțele dinăuntru Pămîntului, s-a prăbușit în ape. Numeroase triburi au pierit odată cu Mu...”

Mu — continentul dispărut — a constituit obiectul cercetărilor multor oameni de știință.

„Pământul pe care ajunsesem era o mică insulă pustie, lată de două mile și lungă de cinci; avea vreo nouăzeci de arbori, câteva câmpii și un izvor de apă dulce, care din fericire nu seca niciodată. În tovărășia celor doi marinari cu care am ajuns în acest colț părăsit al lumii, nu m-am lăsat copleșit de disperare...” Așa descrie energicul căpitan Grant insula Tabor, pe unde Jules Verne își poartă neuitatele sale personaje din romanul Copiii căpitanului Grant.

Insula Tabor nu a fost — cum s-ar putea crede — născocită de Jules Verne. Ea a fost descoperită încă din anul 1650 de către un navigator spaniol (pe hărțile secolului al XIX-lea era înscrisă sub numele Maria Tereza). În anul 1880, căpitanul unei baleniere franceze, care citise cartea lui Jules Verne, are fantezia să facă un mic ocol de la ruta sa și debarcă pe plaja albă a micii insule coraliere. Peisajul dezolat al acestui însingurat pământ îl dezamăgește și ridică grabnic ancora, neuitând să-și însemne în jurnalul său de bord această escală. Optzeci de ani mai târziu, insula Tabor este căutată de o expediție oceanografică sovietică, dar... nu este găsită. Să fie o eroare cartografică? Căpitanul navei cercetează întreaga zonă dintre meridianul vestic de 152° și paralela sudică de 37° . Fără succes. Insula Tabor a dispărut! Navigatorii își continuă investigațiile spre nord, unde hărțile oceanice indică existența altor două insule atolice: Ernest Legouwe și Wachusset. Vreme de două săptămâni vasul a navigat în zigzag între paralelele sudice de 31° și 37° și meridianul de 153° și 150° vest de Greenwich, fără a zări vreun pământ.

A dispărut cu adevărat insula lui Jules Verne? Și dacă da, cum și de ce? Se pare — afirmă specialiștii — că dispariția se datorește unor scufundări provocate de fenomenele vulcanice submarine. Un fapt divers, în procesul de mare amploare care modifică, în timp, lent sau în forme violente, configurația uscatului și a Oceanului Planetar.

Cîndva, de mult — afirmă unii geologi și oceanografi —, ca rezultat a unor îndelungate procese tectonice, s-au scufundat în adîncurile oceanului continente întregi, în aria Atlanticului, a Oceanului Indian și a Pacificului.

Un astfel de bloc continental a existat, se pare, încă în vremuri la care omul a fost martor, în zona meridională a Pacificului și căruia specialiștii i-au spus: Atlantida Pacificului sau „Pacifida”.

Savantul american James Churchward a fost unul dintre cei mai pasionați cercetători ai Atlantidei Pacificului. El și-a început investigațiile stimulată de conținutul enigmatic al unor tablete descoperite în arhiva secretă a unui templu indian. Aceste tablete aveau înscrisă o serie de inscripții ideografice. După mulți ani de studiu, ajutat într-o primă fază de un preot indian, James Churchward a izbutit, în 1894, să deslușească înțelesul inscripțiilor de pe tablete. Ele — arată arheologul american în cartea sa *Mu*, continentul dispărut — relatează fragmentar istoria unor pămînturi aflate în aria triunghiului convențional ce delimitează pe hărțile contemporane Polinezia.

O autentică civilizație acum 10000-12000 de ani

Pămînturile *Mu* — continentul dispărut, în inscripțiile amintite — s-au prăbușit în profunzimile oceanului în urma unor seisme de mare intensitate, care au provocat valuri imense, ce au măturat totul în calea lor. Continentul *Mu*, afirmă Churchward o fost vatra unei civilizații înfloritoare în urmă cu circa 10000-12000 de ani, într-o vreme cînd în spațiul septentrional al Americii de Sud, în zona bazinului actual al lui Rio Amazonas, se afla o mare închisă — o Mediterană amazonică.

În anii următori, Churchward a explorat numeroase pămînturi insulare din Oceania, căutînd dovezile care să confirme teoria sa. În această perioadă, în 1902, arheolo-

gul american William Neuwen descoperă pe țărmul golfului Mexic urmele unei mari concentrări urbane, acoperită de prundișuri și nisipuri, dovadă a faptului că această așezare a fost cîndva sub apele oceanului. Continuînd săpăturile, la o adîncime de peste 5 m, sub un strat gros de cenușă vulcanică, au fost găsite, alături de alte vestigii, câteva tablete de piatră purtînd inscripții cu semne ideografice, asemănătoare tabletelor indiene. Descifrîndu-le, Churchward află noi referiri privitoare la dispariția continentului Mu. Explorînd apoi o insulă atolică situată la nord-vest de Tahiti, descoperă un templu construit din blocuri de bazalt — construcție similară oarecum templelor maya și incașe. Cine și cînd l-a construit? Întrebările rămîn — deocamdată — fără răspuns. Pînă acum nimeni n-a putut explica cum au ajuns aici blocurile de bazalt, materiale cu totul străine acestei insule de formație coraligenă. Fără răspuns rămîn și întrebările iscate de descoperirea unui arc de piatră, cîntărind 170 de tone, aflat în insulele Tonga.

Avea dreptate Churchward? Nu s-a lăsat oare furat de imaginație? A existat într-adevăr continentul Mu în regiunea unde-l delimitează el — respectiv în triunghiul înscris de arhipelagul Hawaii la nord, Insula Paștelui în est și Noua Zeelandă în vest?

Anumite date, relevate de exploratorii Insulei Paștelui — Rapa-Nui în graiul băștinășilor —, tind să confirme unele ipoteze ale arheologului american.

Lemnele care vorbesc și coloșii de piatră

Încă din primele timpuri cînd misionarii europeni s-au stabilit în insula Rapa-Nui (Insula Paștelui) au fost descoperite numeroase tăblițe de lemn, unele lungi de peste 1 m, acoperite de semne ideografice dispuse în mai multe rînduri paralele. Sînt tabletele *kohau-rongo-rongo* — „lemnele care vorbesc”, în graiul local — o extraordinară arhivă de informații, singura formă de scriere descoperită în Oceania. Cea mai mare parte din tabletele rongo-rongo au fost distruse de misionarul Ejeu Eiro, care, în fanatismul său, a hărăzit focului semnele „diavolești”. Unele au fost însă cunuse de indigeni în grote funerare și astfel muzeele lumii sînt astăzi în posesia mai multor exemplare disperate. Nu de mult, prin intermediul unui bătrîn indigen, au putut fi descifrate parțial unele texte: cîtecete rituale și legende privind universul religios. Nu s-a găsit, e drept, nici o referire directă la trecutul pierdut în neguri al acestei insule, înșingurate în imensitatea oceanului. S-au păstrat, în schimb, în amintirea localnicilor, legende străvechi care insufletează unele imagini din viața de altădată din Rapa-Nui. „Cîndva — spun legendele — Meke, caracatița, a împinzip insula cu numeroase dru-



„Rotu-rotu”, singurul monolit din Rapa-Nui — un uriaș cu minile pe gemunchi — asemănător celor din insulele Pitcairn, Hawaii și Raitavae

muri, care porneau dintr-un loc știut numai de Meke și nimeni nu știa unde se sfîrșesc...”

Ce simbol ascunde legenda e greu de descifrat. Exploratorii insulei au observat însă că într-adevăr Rapa-Nui este străbătută de o rețea de drumuri, ce pornesc din interior și ajung la țărmul oceanului, întreprindindu-se adesea în buza unor povîrnișuri abrupte, prăpăstioase. Conduceau ele, cîndva, mai departe peste pămînturi azi prăbusite în adîncuri?

Singurii martori ai acestor timpuri sînt uriașii coloși de piatră ce străjuiesc țărmurile, privind cu orbitele goale spre orizonturile depărtate ale oceanului. Statui gigantice — unele ating 20 de metri — tăiate direct în stîncă de bazalt, provenind dintr-o carieră aflată departe de coastă, în craterul unui vulcan stîms. Sculptorii anonimi ai acestor enigmatice figuri umane, ce poartă pe cresetele turbane de 3—4 tone, au cioplit statuile cu tesle de piatră. Unelte care azi părăsesc pe vechile șantiere, ca și cînd cioplitarii și-au întrerupt munca cu numai cîteva ore în urmă. Ce eveniment neașteptat și copleșitor a intervenit? Ce împrejurări au silit pe vechii locuitori să-și părăsească așezările? Și care era rostul acestor uriași de pia-

tră, ce se rînduiesc astăzi, cu sutele, de-a lungul țărmurilor? Nimeni nu a izbutit să dezlege întregul mister. Un singur fapt e cert. Locuitorii de altădată ai insulei erau stăpîni pe o tehnică originală, capabilă să deplaseze la mari distanțe volume uriașe, de pildă coloși de bazalt de zeci de tone. Au fost constructori energici și stăruitori, care au lăsat omenirii mărturie îndeminării și ingeniozității lor. O serie de arheologi și etnografi socot că aici, pe insula Rapa-Nui, era centrul apusean al continentului Mu și că numele indigen al insulei: „Buricul Pămîntului”, exprimă de fapt conștiința acestei realități.

Revenind asupra scrierii descoperite în Rapa-Nui, menționăm un fapt deosebit de semnificativ. Savantul vienez Robert Heine von Geldner, specialist în vechile scrieri ale Extremului Orient, a constatat, comparînd semnele respective, asemănări izbitoare cu scrierea antică hindusă și cu cea din vechea Chină, așa cum se vede din tabloul pe care îl reproducem în figură.

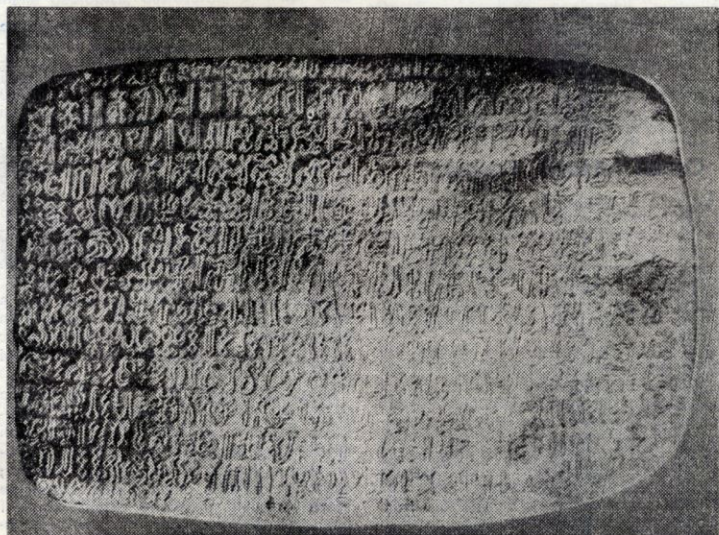
Dar statuile insulei Rapa-Nui nu sînt singurele martore ale unor străvechi civilizații megalitice în aria Pacificului.

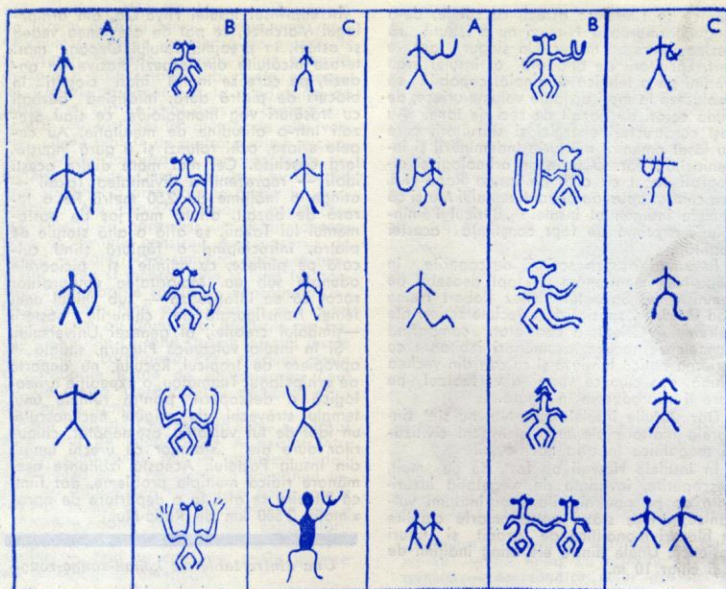
În insulele Hawaii au fost, nu de mult, descoperite, invadate de vegetația luxuriantă de pe povîrnisurile unor înălțimi vulcanice, uriașe statui antropomorfe cioplite în blocuri monolitice de granit și tufuri roșietice. Unele dintre ele ating înălțimi de 8 și chiar 10 m.

În cuprinsul insulei Hiva-Oa, din arhipelagul Marchize, se pot de asemenea vedea și astăzi, în preajma satului Oepon, mari terase alcătuite din lespezi masive de andezit, pe care se înalță idoli ciopliți în blocuri de piatră dură, înfățișînd bărbați cu trăsături vag mongoloide, ce stau așezați într-o atitudine de meditație. Au capete uriașe, ochi rotunzi și o gură îngustă, larg deschisă. Cel mai mare dintre acești idoli — reprezentînd divinitatea Takaii — atinge o înălțime de 2,50 metri. Pe o terasă de bazalt, aflată mai jos de postul lui Takaii, se află o altă statuie de piatră, întruchipînd o făptură stînd culcată pe pîntece, cu minile și picioarele adunate sub ea. Majoritatea etnografilor socot că ea înfățișează — sub chipul unei femei transfigurată de chinurile nașterii — simbolul creației, al genezei Universului.

Și în insula vulcanică Pitcairn, situată în apropiere de tropical Racului, nu departe de arhipelagul Tuamotou, o expediție arheologică a descoperit, printre ruinele unui templu străvechi, de origine necunoscută, un idol de tuf vulcanic, asemănător, chipurilor dure ale „statuilor cu urechi lungi” din Insula Paștelui. Această izbitoare asemănare ridică multiple probleme, dat fiind că Pitcairn se află la o depărtare de aproximativ 2.500 km de Rapa-Nui.

Una dintre tabletele kohau-rongo-rongo





Savantul vienez Robert von Heine Geldner a căutat explicația scrierii din *Insula Paștelui* (B) comparând semnele de pe tăblițe cu scrierea antică hindusă (A) și cu cea din China veche (C)

Cultul păsării „Fregata”

Cu prilejul cercetărilor făcute în ultima sa călătorie în insula Pitcairn, cunoscutul om de știință Thor Heyerdhal a explorat, în anul 1956, și insulele cele mai apropiate de Rapa-Nui: Henderson, Pitcairn, Mangareva și Rapaiti.

Referindu-se la Rapaiti, el menționează ruinele unor fortărețe care se oglindesc în ape.

Este vorba de o serie de terase de piatră ce înclină înălțimile stâncoase ale colimelor, întăriri în parte înecate în verdeață. Săpăturile de degajare efectuate de membrii expediției au scos la iveală amplasamentele unor vechi așezări întărite, necunoscute până atunci chiar celor citorva sute de locuitori indigeni din insulă. Originea acestor construcții ingenioase și de mari proporții constituie încă o enigmă a istoriei pământurilor insulare din această zonă a Pacificului.

Un monument de proporții ciclopice se află și în insula Ponape situată în arhipelagul Carolinelor. Aici, la poalele vulcanului Talakale, se văd și azi urmele unei imense construcții megalitice, la care s-au folosit plăci de bazalt groase de 6 m și cu o greutate de 20 de tone. Aceste uriașe blocuri de piatră au fost ridicate — cu mijloace necunoscute nouă — la o înălțime de aproape 20 de metri, ceea ce a implicat, evident, folosirea unei numeroase armate de salahori, pe care nu ar fi putut-o furniza insula, ci un teritoriu mult mai întins, respectiv o societate astfel organizată încât să poată întreține efective atât de mari.

Astăzi, pe o rază de circa 2000 km în mulțimea pământurilor insulare, risipite în această vastă întindere de ape, nu trăiesc decât aproximativ 60 000 de bărbați, femei și copii...

Pe de altă parte, la o distanță de cca 10 000 km de „Buricul Pământului”, în insulele Solomon, arheologii au găsit idoli asemănători celor din Insula Paștelui. Statui mai mici, dar cu aceleași linii aspre; capetele cu orbite adâncite și goale au pe creștet „căciuli” de piatră cioplite în tuf roșu, ca și coloșii de pe țărmurile lui Rapa-Nui.

Se adaugă acestor coarcedente un fapt semnificativ: în multe locuri pe Insula Paștelui se află desene incizate pe stinci și pe pereții grotelor funerare care reprezintă fregata, pasăre marină, ce nu trăiește în Rapa-Nui. Dar în insulele Solomon — aflate cu 90 de grade spre nord-vest — a luat ființă, cu mult timp în urmă, cultul acestei păsări, cult ce s-a răspindit apoi în aria insulelor Caroline și în arhipelagul Naylor Hebride. Cum și când s-a transmis acest cult în Rapa-Nui sînt întrebări — spun unii etnografi — care își găsesc răspunsul numai dacă se admite că *Insula Paștelui* a lăcut parte, într-o perioadă cînd s-au dezvoltat primele civilizații ale Oceaniei, dintr-un pămînt mai întins, mult mai apropiat de arhipelagurile din zonele apusene ale Oceanului Pacific.

Geologii confirmă...

Ce spun geologii?

În decursul ultimelor decenii, numeroși oameni de știință și-au îndreptat cercetările asupra structurii și configurației reliefului submarin, extinzînd an cu an orizonturile cunoștințelor noastre asupra „continentului invizibil”, cum au fost numite spațiile imense ale fundului Oceanului Planetar. Unele din formele de relief submarin sînt, potrivit ipotezelor emise de o serie de oceanologi, vechi pămînturi continentale scufundate, datorită unor complexe fenomene geologice, desfășurate în timp. Unul dintre aceste pămînturi este platoul Albatros, situat la sud de lanțul vulcanic din care face parte și Insula Paștelui, platou ce se întinde spre vest pînă în regiunea depresiei submarine Permadek-Tonga.

O dovadă a faptului că platforma Albatros este un pămînt scufundat o constituie carotele extrase din adîncurile solului insulei Rapa-Nui — unul din cel mai sudic pămînt al Polineziei. Probele geologice vădesc că la adîncimi de cca. 400 de metri se află calcare coraligene. Dar corali — este prea bine cunoscut acest lucru — nu se pot dezvolta decît la adîncimi de 50—80 de metri. Prezența unor depozite coraligene la mari adîncimi, de ordinul celor marcate în subsolul insulei, nu poate fi explicată decît prin scufundarea lentă a uscatului, proces care a permis organismelor tinere să clădească edificiul coraliilor peste organismele moarte. Cum reciful crește cu cca. 35 de metri într-un mileniu, s-a calculat că această scufundare lentă s-a produs într-un interval de mai bine de 10 000 de ani. Noi sondaje, efectuate în puncte diferite ale Oceaniei — în regiunea arhipelagului Hawaii, pe atolul Funa Futi, în Insulele Bikini, din nordul Polineziei —, s-au soldat cu constatări similare.

Cercetînd zona submarină din preajma Insulei Paștelui, o expediție oceanografică sovietică a constatat că pe o rază de 6 000

de metri în jurul pămîntului adîncimea medie a apelor nu depășește 150 de metri. Insula Paștelui — conchid cercetătorii sovietici — constituie partea cea mai înaltă a unui lanț de munți vulcanici submarini și azi activi, ale căror conuri se înalță pînă la 500 de metri sub nivelul oceanului. Dovada că procesele vulcanice continuă sînt probele de lavă luate în imediata apropiere a insulei, la adîncimi relativ mici, lavă împietrită, neacoperită încă de mil.

Aceste constatări vin să se adauge numeroaselor cercetări geologice și oceanografice, efectuate în ultimele decenii, ce constituie temeiul ipotezelor formulate de numeroși specialiști americani, sovietici și englezi care susțin că, într-un trecut nu prea îndepărtat — aproximativ în urmă cu 10 000—12 000 de ani —, în aria Pacificului au existat două sau mai multe pămînturi continentale, rămășițe ale unui mai vechi continent, ce se întindea din dreptul coastelor răsăritene ale Asiei pînă în Insula Paștelui, incluzînd, spre sud, Australia, iar spre nord pămînturile ce astăzi alcătuiesc arhipelagul Hawaii.

Blocul răsăritean al străvechiului continent — numit de unii geologi Pacifica — se apropie ca dimensiuni și limite de legenda- rul continent Mu, evocat în inscripțiile de pe tabletele descifrate de James Church- word.

În favoarea tezei potrivit căreia în regiunile sud-vestice ale Oceanului Pacific a existat un vast pămînt continental pledează și lucrările geologului australian Fairbridge, precum și ale cunoscutului om de știință E. Hilwly, care afirmă că suprafața platformelor sialice ale insulelor Fiji, Nova Caledonie și ale altor insule situate în regiunea dintre Fiji, Nova Caledonie și Australia a fost odinioară mult mai mare; în prezent o mare parte din aceste teritorii fiind scufundate în profundimile oceanului.

*

Cercetările desfășurate de oceanografi și geologi privind sfera complexelor probleme ce le ridică scufundarea unor mari întinderi continentale în aria Oceanului Planetar tind să se conjuge pe plan mondial și să capete amploare. Ele deschid numeroase fronturi de investigație în domeniul oceanologiei și neotectonice. În acest cadru se extind cercetările privind geneza și evoluția oceanelor, fenomenele tectonice și vulcanice, evoluția cîmpurilor geomagnetice și a glaciațiunilor. Un cîmp de o mare amplitudine, în care își află un loc însemnat și studiul paleogeologiei și paleogeografiei Oceaniei, inclusiv problema Atlanticului Pacificului — Pacifica. În această ultimă direcție, evident s-a scris doar primul capitol.

Un sfert de veac de la reorganizarea mișcării sindicale din România

GH. ȚUȚUI

La 1 septembrie 1944, în condițiile când lupta poporului pentru eliberarea întregului teritoriu al țării de sub jugul fascist se dezvoltă rapid într-o amplă mișcare socială, Partidul Comunist Român în colaborare cu Partidul Social-Democrat a pus bazele sindicatelor unice. Act istoric cu profunde implicații în desfășurarea luptei maselor, reorganizarea mișcării sindicale, pe baza frontului unic, a avut o importanță deosebită în asigurarea rolului de hegemon al proletariatului în lupta tuturor oamenilor muncii pentru a pune capăt exploatarea și asuprirea burghezo-mogierestă, dependentei țării față de puterile străine și a asigura un curs progresist dezvoltării societății românești.

Având o istorie îndelungată, ale cărei începuturi se plează în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, mișcarea sindicală a crescut și s-a dezvoltat ca o parte integrantă a procesului revoluționar de formare și maturizare a clasei muncitoare, a ridicării conștiinței ei de clasă. De-a lungul anilor, înfruntând numeroase piedici și greutăți, sindicatele, organizațiile cea mai largă a oamenilor muncii fără deosebire de naționalitate, au luat parte activă la toate marile acțiuni revoluționare. După crearea P.C.R. mișcarea sindicală, a cărei organizare și combativitate au crescut, a continuat să se afle în permanență în primele rânduri pentru apărarea intereselor maselor de salariați, pentru cucerirea și apărarea libertăților democratice.

Desființarea lor în 1933 de către regimul de dictatură regală, desi a dat o puternică lovitură mișcării muncitorești și democratice din România, nu a putut însă împiedica activitatea acestora, lupta împotriva fascismului și războiului hitlerist, pentru o Românie liberă și democratică.

După 23 August 1944, P.C.R., apărând locul și rolul istoric al clasei muncitoare de a fi forța cea mai înaltă și combativă, purtătoare a celor mai înalte idealuri de libertate și dreptate socială, a acordat o mare atenție organizării și unității ei. În apelul adresat clasei muncitoare din România la 26 august 1944, C.C. al P.C.R. arăta: „Uniti în Frontul Unic Muncitoresc, puneti-vă în fruntea luptei de eliberare a poporului român! Refaceți imediat organizațiile voastre sindicale! Organizați comitete patriotice de fabrică, alese de toți muncitorii, pentru recrutarea de luptători, conducerea luptei patriotice și menținerea ordinii în fabrici și uzine”.

Chemările partidului comunist au găsit un viu ecou în rândurile muncitorilor și ale celorlalte categorii de salariați. În ziua de 27 august, când în București se desfășurau încă lupte îndrăznețe împotriva trupelor hitleriste, reprezentanții muncitorilor din principalele întreprinderi au hotărât să se constituie în comitete de fabrică și să treacă la organizarea sindicatelor. Până la sfârșitul lunii august 1944, în numeroase întreprinderi din București, ca „Vulcan”, „Malaxa”, Gaz și electricitate, Atelierele C.F.R. „Grivița”, fabrici din industriile de piele și textilă, Societatea de tramvaie, precum și în altele din întreaga țară — atelierele C.F.R. din Galați și Pașcani, uzinele „Nădrag”, „Făget” etc., muncitorii au ales comitete de fabrică și au constituit organizații de sindicat. Sindicatele reuneau în rândurile lor salariați fără deosebire de apartenență politică, iar comitetele de fabrică reprezentau întreaga masă a muncitorilor, tehnicienilor și funcționarilor organizați și neorganizați. În plin proces de organizare și de luptă pentru reforme democratice, masele muncitoare au respins manevrele reacționare ale unor patroni și elemente oportuniste din propriile rânduri, care încercau să împiedice construirea de sindicate unice, revoluționare și participarea muncitorilor la acțiunile politice.

La 1 septembrie 1944, delegațiile Comitetelor Centrale ale Partidului Comunist Român și Partidului Social-Democrat reunite în sedință comună au dezbătut și hotărât măsurile de organizare a muncitorilor în sindicate. Cu acest prilej s-a precizat că în problemele sindicale „punctul de vedere al Partidului Social-Democrat se identifică complet cu punctul de vedere al Partidului Comunist Român”. Delegațiile celor două partide, constituite în Comisia de Organizare a Mișcării Sindicale Unite, au ales din rândurile lor un colectiv cu sarcini operative format dintr-un președinte, un vicepreședinte, doi secretari și un casier. S-a stabilit structura organizatorică a mișcării sindicale. Trei luni mai târziu, la 1 decembrie 1944, a apărut ziarul „Viața sindicală”, organ al mișcării sindicale unite din România, care a adus o contribuție prețioasă la acțiunea de luminare și de organizare a maselor de salariați. În angajamentul publicat în primul său număr, „Viața sindicală” își stabilea ca sarcini principale de a milita pentru întărirea și consolidarea unității proletare.

„Cunoșcând importanța covârșitoare pe care o prezintă F.U.M. și unitatea sindicală — se arată în ziar —, ne luăm angajamentul să apă-

răm ca lumina ochilor F.U.M. și unitatea sindicală. Nu vom admite și vom combate cu hotărâre orice încercare de spargere a unității sindicale..."

Referindu-se la rolul ce revenea și pe care-l îndeplinea proletariatul, ziarul „Scinteia” scria în decembrie 1944, în articolul intitulat „Rolul constructiv al clasei muncitoare”, că acțiunea maseilor, care după 23 August 1944 au pășit larg pe arena istoriei, are două laturi: „Una de curățire a terenului de vestigii trecutului... și alta, constructivă, de creație economică și spirituală”. Articolul chema clasa muncitoare să organizeze toate profesionale să asigure unitatea tuturor factorilor care contribuiau la realizarea producției, să întroneze ordinea și disciplina în muncă.

Răspunzând chemărilor lansate de P.C.R. și de conducerea mișcării sindicale, clasa muncitoare a ridicat treptat nivelul producției, în ciuda numeroaselor greutăți și lipsuri. Astfel, minerii din bazinul Văii Jiului și din Valea Trotușului au obținut importante realizări în mărirea producției de cărbune, deosebit de necesar atât pentru nevoile interne, cât și pentru front. Până la sfârșitul lunii decembrie 1944, muncitorii feroviarilor au reușit să restabilească o cincime din lungimea totală a rețelei de cale ferată distrusă. În Valea Prahovei, muncitorii petroliferi au reușit să repună în funcțiune numeroase șchele avariate sau distruse în orașul București, la principalele întreprinderi metalurgice, ca „Malaxa”, „Vulcan”, S.E.T., până în ianuarie 1945 producția a crescut în medie cu 50%.

O expresie a forței mișcării sindicale și a creșterii rolului ei în viața politică a țării au constituit-o lucrările congreselor uniunilor sindicale. Reliefând însemnătatea acestor congrese, Comisia locală a sindicatelor din București, într-un apel dat publicității la 6 ianuarie 1945, scoțea în evidență faptul că acestea se vor desfășura sub semnul unității proletare. „Frontul Unie Muncitorească — s-a grăit în apel — a asigurat unitatea de acțiune a clasei muncitoare în Sindicatele unite. Apărarea realizărilor de până acum și garanția succeselor noastre... depind de faptul dacă vom lupta cu hotărâre pentru întărirea și consolidarea fără încetare a Frontului Unie Muncitorească”. Și, într-adevăr, congresele uniunilor sindicale au reprezentat o etapă însemnată în acțiunea de întărire a unității proletare. Astfel, la Congresul Uniunii sindicatelor C.F.R., ale cărui lucrări s-au desfășurat în zilele de 21-23 ianuarie 1945 și la care au luat parte reprezentanți a 53 de sindicate cefești cu un total de 79.763 de membri, s-a subliniat necesitatea participării muncitorimii unite la rezolvarea problemelor vitale care stăteau în fața poporului român: refacerea economică și democratizarea țării, sprijinirea efortului de război pentru a grăbi înfrângerea Germaniei hitleriste, demascarea și înlăturarea sabotajului capitaliștilor, sprijinirea luptei țărănimii pentru pământ. Respingând încercările unor elemente reacționare de a înființa sindicate cefești în afara Uniunii sindicatelor C.F.R., congresul se angaja în mod solemn să păstreze cu sfîștenie unitatea muncitorească, conform principiului Frontului Unie Muncitorească.

Astfel de luări de poziții și de angajamente pe linia întăririi unității mișcării muncitorești în cadrul sindicatelor au fost frecvente la lucrările congreselor celor mai importante uniuni sindicale.

Ținute între 20 și 24 ianuarie 1945, aceste congrese au evidențiat forța constructivă și spiritul de luptă revoluționară al clasei muncitoare. Faptul că la lucrările lor au participat muncitorii membri ai P.C.R., ai P.S.D. și altor partide, ca și muncitorii neînregistrați în vreă organizație politică, a prilejuit un schimb larg de păreri și o confruntare de poziții, în care linia revoluționară a câștigat tot mai mult teren, înfrîngînd împotriva unor elemente

de dreapta, scizioniste, care se opuneau curentului pentru unitate, devenit dominant în rândurile muncitorilor. Congresele sindicale au fost privite de partidele care formau frontul unic ca un pas însemnat pe linia afirmării clasei muncitoare din România ca forță conducătoare a luptei revoluționare, o expresie a maturizării sale politice.

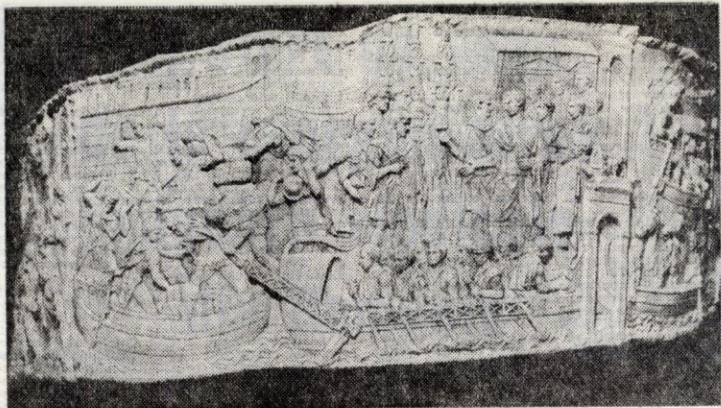
Bilanțul rezultatelor obținute de mișcarea sindicală din țara noastră în decursul primelor cinci luni de activitate a fost făcut cu prilejul Congresului general al sindicatelor din România, care a avut loc la București în zilele de 25-30 ianuarie 1945. Până la acea dată se creaseră în întreaga țară 12 uniuni sindicale, grupînd 513 sindicate și cuprinzînd 519.000 de salariați. Caracterizînd acest congres ca „un congres istoric”, ziarul „Scinteia” scria că el reprezintă înclinarea unei lupte comune de luni de zile, care a dus la actul de la 23 August și a unei lupte de alte luni de zile pentru făurirea Sindicatelor unite.

Congresul a făcut în același timp o analiză asupra felului în care a fost aplicată linia politică stabilită la 1 septembrie 1944, a hotărîrii constituirii Confederației Generale a Muncii, a adoptat statutul, a ales Comitetul executiv, Comisia de cenzori și supleanții acesteia. Confederația Generală a Muncii din România, constituită la Congresul din ianuarie 1945, s-a înscris în Federația Sindicală Mondială, aducîndu-și contribuția sa la lupta proletariatului internațional pentru apărarea intereselor oamenilor muncii, pentru pace și democrație.

Desfășurîndu-se în strînsă legătură cu creșterea avîntului de luptă al maseilor, reorganizarea mișcării sindicale din România, pe baza principiilor revoluționare ale luptei de clasă și internaționalismului proletar, a contribuit în mod efectiv la asigurarea rolului de conducător al clasei muncitoare în revoluție, sindicatele devenind astfel o forță însemnată în viața politică a țării.

Sindicatele unite au luat parte activă la marile bătălii politice desfășurate, sub conducerea P.C.R., pentru instaurarea și consolidarea regimului democrat-popular, cucerirea întregii puteri în stat și construirea socialismului. Sub îndrumarea lor se introducea controlul muncitoresc asupra producției și controlul cetățenesc asupra distribuției articolelor de larg consum. Comisiile speciale ale controlului muncitoresc, numite de comitetele sindicale de întreprinderi, luau parte la întocmirea planurilor de producție și controiau înfăptuirea acestora, participau la descoperirea și la îndepărtarea actelor de sabotaj. Mișcarea sindicală a reprezentat o forță însemnată în lupta pentru mărirea producției și productivității muncii — factori hotărîtori în acțiunea de refacere și dezvoltare a economiei naționale — a apărut interesele maseilor de salariați împotriva aspirării și exploatarei capitaliste, a participat activ la ridicarea nivelului cultural și politic al oamenilor muncii.

Pășind în al 26-lea an de la reorganizarea lor, sindicatele desfășoară o susținută activitate pentru traducerea în viață a istoricelor hotărîri adoptate de Congresul al X-lea al P.C.R., în promovarea noului în producție și în viață, în apărarea și dezvoltarea proprietății socialiste, în sporirea eficienței producției materiale, în reducerea cheltuielilor de producție, în respectarea legalității socialiste. Reunind totalitatea muncitorilor și funcționarilor din țară, fără deosebire de naționalitate, dispunînd de o largă rețea de instituții culturale-educative și de însemnate mijloace materiale, sindicatele, sub conducerea P.C.R., își vor aduce și mai departe un aport însemnat în opera de construire a societății socialiste multilaterale dezvoltată, la ridicarea nivelului de trai material și cultural al poporului.



Trope romane, într-o cetate de pe Dunăre, probabil Pontes (Siscia pe Sava după Cichorius), pregătindu-se în vederea unei noi campanii, la începutul anului 102. Este prezent Traian în costum de călătorie

OPINII – CONTRO-
VERSE

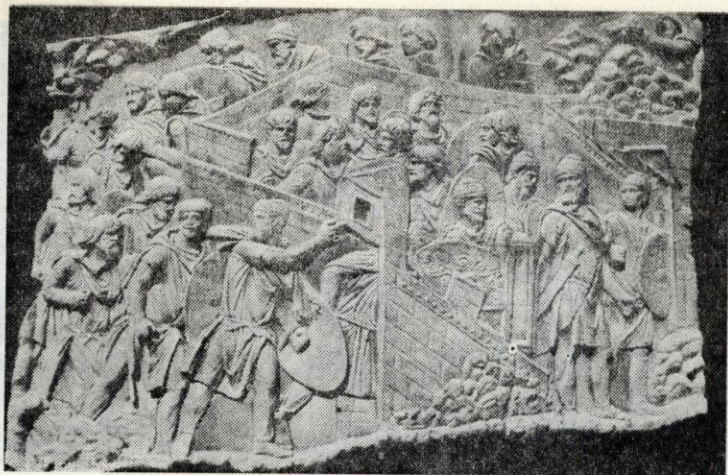
PLUS ȘI MINUS LA MUZEUL COLUMNEI LUI TRAIAN

FLOREA BOBU FLORESCU

MUZEUL COLUMNEI LUI TRAIAN — impropriu denumit „expoziție”, căci el înfățișează în întregime Columna în entitatea ei, așa cum s-a păstrat din antichitate — a stîrnit un interes excepțional. Deși organizat numai din septembrie 1968, a fost și este vizitat de zeci de mii de oameni din țară și de peste hotare.

Explicabil. Muzeul Columnei lui Traian are, asupra oricărui alt muzeu din lume care expune mlafele coloanei, avantajul că înfățișează nu numai fusul, decorat cu

relief spiralat, dar și baza acestei opere, în care se află camera sepulcrală, unde în anul 117 e.n. a fost depusă urna de aur cu cenușa lui Traian. Aceeași bază conține inscripția, ca și imaginea numeroaselor trofee capturate de la daci, oferind de la început vizitatorului posibilitatea de a citi sensul istoric al Columnei: *supunerea dacilor*. Un alt element în plus — în raport cu toate muzeele și instituțiile care cultivă istoria și arta Romei imperiale — este *macheta*, la scară, a forului



-C. Similitudinile imaginii lui Traian
cu o statuie din munte

*Pregătiri febrile de luptă într-un
complex de întărituri dace în munte*

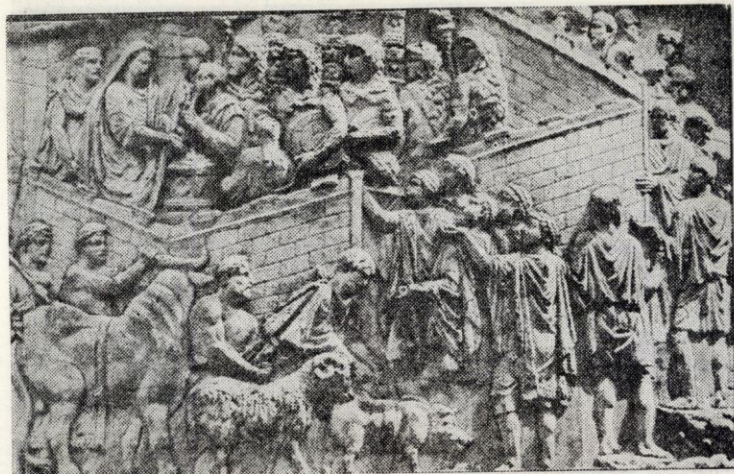
lui Traian. În sfârșit, ca sistem de expunere, Muzeul de la București a găsit soluția optimă de prezentare a fragmentelor de reliefuri pe console, ușor de examinat și interpretat de către vizitatori sau cercetători.

ȘI TOTUȘI, Muzeul Columnei — deși într-un fel este complet — are și minusuri. Columna a existat într-un anumit complex constructiv în cadrul forului lui Traian și ea este legată, după cum se știe, de numele împăratului Traian, de victoriile sale obținute în războaiele dacice.

Oferă muzeul de la București imaginea exactă a forului, a triumfului lui Traian? Așa cum este acum *nu*, deoarece macheta forului lui Traian este incompletă, iar statuia lui Traian *nu* este expusă. De asemenea, *nu* este expus nici un dac, așa cum îi cunoaștem din colosalele statui, provenite din for, aflate la Muzeul Vaticanului, la Muzeul Capitolin.

În fond, acest minus în muzeul de la București nu se datorește organizatorilor. Macheta forului lui Traian, executată par-

țial, în forma actuală, de către vestitul arhitect italian Italo Gismondi, a rămas neterminată din cauza izbucnirii celui de-al doilea război mondial. Imensa Basilică Ulpia, ca și cele două biblioteci — romană și greacă —, în curtea cărora se ridica Columna, sînt marcote în macheta actuală doar prin pilăștri. Releveele fațadelor basilicii Ulpia și ale unui corp al bibliotecii (existente la muzeul din București) ne arată splendoarea decorului exterior al acestor construcții, care pot însă să fie materializate. Italo Gismondi, actualmente octogenar, este dispus să facă totul ca notele migăloase de pe caietele sale de șantier — el a săpat în for, alături de profesorul Carlo Ricci, între anii 1923 și 1929 — să se transforme în proiecte la scară ce pot servi specialiștilor în arta muajelor de la Institutul de arhitectură „Ion Mincu” la completarea machetei forului. Arhitectul Gismondi ne mărturisea că atât bibliotecile cit și Basilica Ulpia vor prezenta secțiuni, în macheta completată, astfel ca să se poată vedea și modul în care



Statuia lui Traian din anul 102 e.n.

Începutul campaniei militare romane din anul 102 e.n.

arhitectura interioară dădea strălucire acestor opere de artă.

Statuia lui Traian nu s-a păstrat în original. În evul mediu, la 1578, când a fost înlocuită cu aceea a Sf. Petru, din ea nu mai rămăseseră decît fragmente. Și totuși imaginea împăratului Traian, așa cum este prezentată pe coloană, se cunoaște din mai multe izvoare. Monedele bătute în timpul lui Traian ni-l arată în lorice, ținînd în mîna stîngă o sulită, iar mîna dreaptă, pe care se află o pelerină, schițează un gest. Știrile din evul mediu, ca și gravurile, ni-l prezintă pe împărat ținînd în mîna dreaptă un glob pe care se află o „victorie”. O statuie a lui Traian, chiar și aceea care se află lîngă for, în grupa de statui a împăraților romani, ne dă o imagine apropiată de cea pe care o cunoaștem din monede și stampe. Prezența ei la București (în copie, firește) ar permite o cunoaștere mai bună a coloanei însăși.

Pe de altă parte, acrotera (suportul — n.r.) în care își face deschidere spre ba-

lustradă scara interioară a coloanei, ca și soclul propriu-zis al statuii, nu sînt integrate în muzeu, din cauza spațiului impropriu al clădirii, și se află protejate, sumar de tot, într-un loc modest de la Muzeul satului. O statuie a lui Traian ar putea să se afle deasupra acroterei și soclului, într-o expunere în aer liber, chiar în dreptul fațadei din B-dul Filantropia a muzeului. Columna însăși, în cadrul machetei actuale a forului, nu este desăvîrșită. Arhitectul Italo Gismondi ne declară că sculptura ei în miniatură urma să fie realizată în mlaaje, încă de la început, de către specialiștii români.

Completarea machetei forului lui Traian potrivit schițelor arhitectului Italo Gismondi, montarea statuii lui Traian pe soclul existent sau redată în marmură, în aer liber, completarea expoziției cu statui ale vitejilor daci vor putea să ne apropie de splendoarea imaginii pe care acest complex o avea în antichitate.

Sugerăm deci forurilor în drept să întreprindă măsurile necesare pentru înlăturarea minusurilor semnalate.

FENICIENII —

inventatori ai alfabetului

și

cărauși ai mărilor*

PETRE IACOB

NAVIGARE NECESSE EST...

Fenicienii ar fi putut arbora fără rezerve această deviză hanseatică, căci „vocația” lor adevărată era marea. Acești „negustori prin excelență”, cum i-a numit Marx, s-au avîntat, înaintea altor popoare, pe întinsurile Mediteranei, devenind adevărați „cărauși ai mărilor”. Pînă în mileniul al II-lea, navigația egipteană era cantonată pe Nil și de-a lungul coastelor Mării Roșii, iar raidurile micenienilor, pelasgilor și altor „popoare ale mării” nu au depășit bazinul răsăritean al Mediteranei, parcurgînd trasee relativ scurte. Fenicienii au fost cei dinții care au inaugurat curse regulate între cetățile lor și clienții mai apropiați de peste mare, lansîndu-se apoi cu curaj și cu tenacitate spre apus.

Sub Hiram I, marinarii din Tyr au navigat și în Marea Roșie, iar de aici — în cadrul unei „combinații” comerciale cu regele Solomon — au pornit spre „Țara Ofir”; se presupune că ar fi călătorit și în oceanul Indian, ajungînd pînă în golful Persic. Cine

poate afirma că nu și-au minat corăbiile și mai departe, pe drumul spre Indii? Înăpțuirea ar fi fost pe măsura lor! Herodot menționează expediția organizată de faronul Nechao (sec. V î.e.n.) în jurul Africii, cu corăbii și marinari fenicieni, care, pornind din Marea Roșie, au ocolit continentul african și s-au întors în Egipt prin strîmtoarea Gibraltar, „avînd tot timpul soarele la dreapta”...

Fenicienii erau nu numai marinari excepționali, dar și constructori iscusii de corăbii, fabricînd pe șantierele lor nu numai navele pentru nevoi proprii, ci și pentru vecini. Erau corăbii greoaie, cu visle și catarge foarte rezistente și cu un tonaj apreciabil pentru epoca respectivă.

Marea expansiune maritimă feniciană a început încă din mileniul al II-lea î.e.n. Negustorii-navigatori din Tyr și Sidon au pornit spre meleaguri necunoscute minăți de interese concrete: aveau nevoie de materii prime, în primul rînd de metale — cositor, cupru, argint și aur — și de clienți pentru

* Urmare din nr. trecut.

VALOAREA	FENICIAN sec. XII-X i.e.n.	PUNIC sec. VIII-V i.e.n.	GREC	LATIN
a	K	𐤀	A	A
b	𐤁	𐤁	B	B
g	𐤂	𐤂	Γ	G
d	𐤃	𐤃	Δ	D
e	𐤄	𐤄	E	E
w	Y	Y		V
l	L	𐤆	Λ	L
m	𐤇	𐤇	M	M
n	𐤈	𐤈	N	N
o	O	O	O	O
p	𐤉	𐤉	Π	P
qk	𐤊	𐤊	Φ	Q
r	𐤋	𐤋	P	R
ș	W	𐤌	Σ	S
t	T	𐤍	T	T

Cîteva litere din vechiul alfabet fenician, comparate cu literele corespunzătoare ale altor alfabetice antice

mărfurile lor. În secolul al XVI-lea î.e.n. au acostat pe tărîmul sudic al Ciprului, cunoscut în lumea antică pentru zăcămintele sale de cupru, și au înființat aici mai întîi localitatea Kart-Hadašt („oraș nou”), apoi alte cîteva colonii, cu administrație autonomă, în zona actualelor orașe Limasol și Larnaca. Ca urmare, între Cipru și Fenicia s-au stabilit, pentru o perioadă îndelungată, relații comerciale bilaterale active.

După Cipru au urmat Rhodos, Melos, Thassos (în aceste două din urmă achiziționau sulf, alaun, aur), apoi rutele lor maritime s-au prelungit spre Ciclade și Sporade, iar prezența obiectelor tipic feniciene la Mycene, Tyrin și Troia atestă pătrunderea

lor în Grecia continentală și în Asia Mică. Vor fi trecut oare prin Hellespont în Pontul Euxin, abordînd tărîmul de nord al Anatoliei? Ipoteze în acest sens nu lipsesc, însă nu au fost confirmate încă.

Prin secolele XVI-XII î.e.n. fenicienii au avut relații cu Creta, acostînd pe coasta de sud, probabil la Phaestos, una din reședințele regilor minoici. Pe insula Cythera, între Peloponez și Creta, ei au instalat ateliere de fabricare a purperei, pentru a spori, desigur, capacitățile devenite insuficiente ale Tyrului. În bazinul oriental al Mediteranei și-au manifestat mai puțin zelul colonizator, din pricina grecilor; abandonînd insulele egeene și lăsînd aici mici „agenții” comerciale, s-au lansat spre soare-apune. Ocolînd golful Tarent și navigînd de-a lungul extremității sudice a Calabriei, pe la capul Spartivento și prin strîmtoarea Messinei, au ajuns în Sicilia. Tucidide scrie că s-au răspîndit aici pe înălțimile dinspre mare și pe insulele învecinate, pentru a face comerț. Primele acostări s-au produs, probabil, la nord de Siracuză. În marea necropolă săpată lîngă fosta localitate antică Thapsos, la nord de Siracuză, s-au găsit fibule, inele și alte obiecte din bronz datînd tocmai din perioada cînd fenicienii dețineau monopolul cîștorului și excelau în producția podaabelor din bronz.

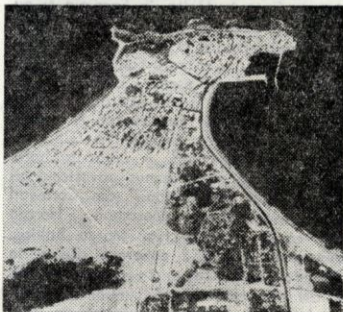
În decursul secolelor X-VIII î.e.n., strîmtoarea Messinei, în ciuda legendarelor stăvile alcătuite de stîncile Charybda și Scylla, a continuat să fie ruta obișnuită a navigatorilor fenicieni. De-abia în secolul al VIII-lea, după amenajarea comptoarelor din vestul Siciliei și a escalei la Cartagina, aceștia abandonară drumul prin strîmtoare.

Din Sicilia, expansiunea feniciană s-a desfășurat în evantai spre nord și nord-vest, atîngînd arhipelagul insulelor Lipari, tărîmul italian de la nord de Neapole (golful Gaeta) și Sardinia.

Începînd din secolul al XII-lea î.e.n., ei s-au avîntat din Marea Tireniană spre apus și, trecînd prin Coloanele lui Hercule (Melkart) — Gibraltarul de azi —, au atîns primii Atlanticul. În aceeași perioadă (sec. XI î.e.n.) au întemeiat, la 100 km nord-vest de Gibraltar, orașul Gades, Cadixul de azi, pe o mică insulă, lîngă tărîm, dispunînd de un port bun. Fenicienii din Gades se ocupau intens cu pescuitul tonului, pe care-l conservau, folosînd sarea din sălinele de pe tărîm, și îl trimiteau la Cartagina pentru export. Timaos confirmă comerțul activ cu metale pe care-l făceau aici negustorii din Sidon și Tyr.



Tyr — vedere aeriană



Cartagina — vedere aeriană. În centru insula pe care se afla comanda-
mentul naval fenician



Coroborind afirmația lui Strabon că „fenicienii din Gades făceau negoț cu Casiteridele” cu faptul cunoscut că încă în mileniul al II-lea î.e.n. în Cornwall (Anglia) și poate în Morbihan (Franța) existau zăcămintele ale unui minereu conținând cositor, a apărut presupunerea că fenicienii ar fi ajuns în insulele britanice. Nici un indiciu concret însă nu confirmă ipoteza care continuă să ispitească pe mulți. Ei ajungeau, desigur, pînă în golful Biscaya, unde achiziționau cositor în nordul Peninsulei Iberice și poate și metale provenite, prin tranzit, din alte regiuni mai nordice.

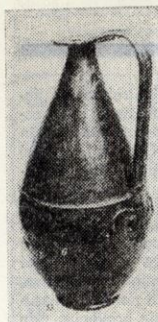
În S.U.A. și în Brazilia s-au descoperit inscripții rupestre în care unii specialiști au identificat litere feniciene. Brazilienii arată, lângă Rio de Janeiro, cu multă convingere, chiar plaja unde ar fi debarcat navigatorii fenicienii... În definitiv, dacă se admite că în pragul primului mileniu î.e.n. vikingii cunoșteau drumul din Europa spre „Vinland” (S.U.A.) prin Atlanticul de nord, de ce nu ar fi plauzibil să-l fi cunoscut și îndrăzneții fenicienii? De asemenea, de ce să nu admitem că ei au anticipat raidurile caravelor spaniole spre America de Sud din secolele XV—XVI? Unii susțin că denumirile unor insule din grupul Antilelor ar avea origine semită. Confruntarea de opinii în această chestiune rămîne, deocamdată, deschisă...

„FENICIENII OCCIDENTALI”

De la Gades, ruta de întoarcere spre Tyr și Sidon trecea de-a lungul coastei Maghrebului. Navigatorii tyrieni au acostat aici pentru prima oară în secolul al XII-lea î.e.n., înființînd comptuarul de la Utica, de care se serveau ca escadă. Apoi, la începutul secolului al IX-lea (814), au întemeiat Cartagina, care a „înghițit” curînd și comptuarul Kame, înființat ceva mai înainte de sidonieni.

Cartagina a devenit baza maritimă cea mai puternică a fenicienilor din Orient, pe liniile de comunicație ce uneau cele două bazine de la extremitățile Mediteranei, și un refugiu pentru bogățiile acumulate la Tyr,

Chip sculptat pe un sarcofag egiptean (secolul V î.e.n.)



Vas de bronz
fenician

Ruinele unui templu roman la Bałbeck, clădit pe soclul unui templu fenician



căre începuse să fie amenințat de vecini, mai ales de asirieni.

Colonizarea țărmului Tunisiei de azi a luat proporții mari. Colonizii fenicieni au adus cu ei aici scrierea, arta construirii corăbiilor, concepțiile urbanistice, secretul mestegugurilor (prelucrarea metalelor, confecționarea textilelor, producerea purperei etc.), punind astfel bazele înfloririi rapide unei noi cetăți, care a devenit centrul colonizării feniciene în Africa de nord, „fenicienii occidentali” substituindu-se în cele din urmă predecesorilor lor „orientali” în bazinul occidental al Mediteranei. Ei au asimilat repede populația autohtonă și și-au creat un puternic hinterland agricol, unde predomina marea proprietate funciară bazată pe munca sclavilor.

Maestri în construcții portuare, ei au construit la Cartagina un port militar circular, având în centrul bazinului o insulă pe care se afla clădirea amiralității, de pe turnul căreia, printr-un sistem ingenios de semnalizare sonoră și prin oglinzi reflectoare, se transmiteau indicații și ordine comandanților de corăbii. Portul comercial, dotat cu cheiuri bune, cu magazine și antrepozite, putea adăposti un mare număr de corăbii.

Cartagina era o republică oligarhică, puterea aflându-se în miinile aristocrației funciare, a marilor bogătași și armatori. Dacă în relațiile cu alții fenicienii „orientali” preferau compromisul prudent, înviața comercială, recurgând la forță numai în cazuri favorabile pentru ei (și-au împărțit „sferele de influență” cu grecii în Cipru și Sicilia), obținându-se de la cuceriri, urmașii lor „occidentali” și-au creat de la început o forță militară bazată pe mercenari, pentru a-și susține expansiunea comercială. Ei au

cucerit de la greci poziții în Sicilia, s-au instalat cu forța în Malta, în Sardinia și au întemeiat o bază navală în Ibiza (Balears).

În pragul secolului al V-lea î.e.n., cartaginezii au întreprins o mare campanie de cuceriri în Atlantic. O escadră comandată de Himilcon a fost trimisă în căutarea chihlimbarului pe țărmurile nordice ale Atlanticului. El a trecut prin strâmtoarea Gibraltar și a pornit spre nord. A ajuns probabil departe, pentru că Avienus povestește că i-ar fi întâlnit pe „bretonii” din Cornwall sau pe „venetii” din Morbihan; Herren crede că ar fi atins chiar Marea Baltică. Schliemann, analizând colierele găsite în mormintele feniciene, a descoperit că au fost executate din chihlimbar de Baltica, introdus în Orient și Africa de nord de către cartaginezi.

În goana lor după aur, cartaginezii au organizat în primul sfert al secolului al V-lea î.e.n. o mare expediție maritimă, care a intrat în istorie sub denumirea „Peripul lui Hannon” și despre care ne-a rămas o relatare grecească anonimă. Amiralul Hannon a trecut și el dincolo de Coloanele lui Hercule, dar a luat-o spre sud, de-a lungul țărmului african. Puternica escadră, care imbarcase 3000 de oameni, avea un obiectiv secret — căutarea aurului. Unii specialiști, mai rezervați, pretind că nu a depășit coasta Marocului, alții, mai entuziaști, susțin că a ajuns până în Camerun. Cei mai mulți sînt de părere că a atins gurile fluviului Senegal, unde a schimbat mărfurile pe care le avea la bord cu aur, recurgînd, după un vechi obicei fenician, la trocul „mut” de la distanță.

Drumul străbătut de Hannon în „peripul” său a fost reluat abia după peste două milenii de către portughezi.

Extraordinara expansiune feniciană era îndreptată exclusiv „peste mări”. Interesul lor pentru continentul asiatic s-a limitat la regiunea din imediata vecinătate. Nu au urmărit crearea unui imperiu, neavând forță suficientă și mulțumindu-se cu avantajele, de loc neglijabile, ale traficului comercial.

Comerțul internațional al Feniciei a contribuit nu numai la intensificarea schimburilor economice în lumea de atunci, ci și la vehicularea activă a valorilor civilizației sale și ale altor țări din Orient, în bazinul mediteranean, transmitând marile lor achiziții popoarelor ce se ridicau pe aceste meleaguri.

LOC DE RASCRUCE A VECHILOR TRADIȚII

Cetățile feniciene erau în același timp adevărate centre spirituale, în care se încrucșau diversele curente ale culturii antice. Influențe egiptene, myceniene, asiriene, hitite și grecești și-au pus amprenta asupra culturii și artelor de aici, nu pe calea unor simple împrumuturi și imitații, ci prin asimilări creatoare, care au imprimat culturii feniciene o puternică originalitate.

Reconstituirea culturii feniciene prezintă destule dificultăți. Primele sale monumente aparțin mileniului al III-lea î.e.n.: bronzurile frumos lucrate de la Byblos și piesele de fildeș găsite la Ugarit (Ras Şamra).

Cetățile au cunoscut de timpuriu o remarcabilă dezvoltare urbanistică. Erau construite după planuri de sistematizare bine gândite, aveau străzi drepte, apeducte, canalizări, case cu etaj, executate din piatră dreptunghiulară, cu băi și curți interioare (mai ales cele ale cetățenilor cu stare). Dispuneau de arhitecți și constructori talentați, de muncitori și meșteri foarte pricepuți, care erau adesea angajați să execute lucrări și în alte țări. La construcția celebrului templu al regelui Solomon de la Ierusalim au lucrat fenicieni.

Cultul morților era de origine egipteană. Morții erau îmbălsămați și îngropați în morminte sumptuoase în care se puneau diverse obiecte de preț ale defuncților. S-au păstrat cavouri și sarcofage executate cu multă artă. Celebrul sarcofag al regelui Ahiram din Byblos (sec. XIII î.e.n.) este un exemplu al sintezei feniciene a tradițiilor artistice din Orientul antic. Basoreliefurile feniciene sînt numeroase și atestă o ruptură cu convențiile egiptene și mesopotamiene. Din epoca regelui Ahiram s-au păstrat numeroase statuete, identificate la Byblos. Înalte de 10—20 cm, ele sînt executate

dintr-un aliaj de fier și bronz; judecînd după unele urme, se pare că erau acoperite cu folii de aur. Sînt de inspirație laică, reprezentînd probabil oșteni cu tunici scurte și drepte (slujitorii cultului purtau tunici lungi).

Meșteșugurile artistice au cunoscut, de asemenea, o intensă dezvoltare. Pumnalul cu teacă de aur, cuțitiile din obsidiană cu cercuri de aur, pandantivele găsite la Byblos, colierele, brățările, pieptarele și obiectele cu caracter utilitar, găsite în diverse localități unde a avut loc expansiunea tyrosidoniană, sînt mărturii ale unei sensibilități artistice deosebite și ale unui gust rafinat.

Este neîndoiește că acești navigatori iscușiți aveau cunoștințe solide de astronomie, deși un aport original nu a fost confirmat documentar.

Marea lor realizare în domeniul culturii rămîne însă alfabetul, al cărui inventator sînt. Nevoile comerțului au impus înlocuirea scrierii hieroglifice, complicată și greoaie cu alta mai simplă, accesibilă nu numai scribilor profesioniști.

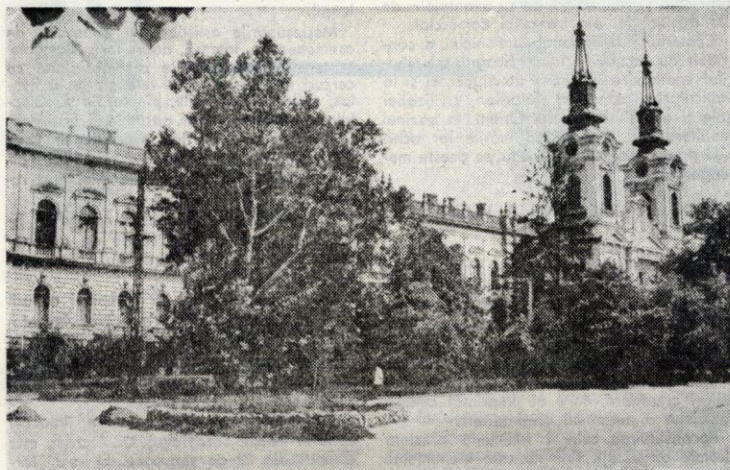
Alfabetul fenician, în care e întocmit epitaful de pe sarcofagul lui Ahiram, este compus din 22 de consoane. El s-a format treptat, derivînd din scrierea mai veche, semisilabică și semialfabetică, intermediară între hieroglifele egiptene și semnele alfabetice feniciene.

Leagăn al alfabetului, este greu de presupus ca Fenicia să nu fi avut o literatură beletristică și științifică. Inscriptiile de la Ras Şamra au permis identificarea unor poeme mitologice. Dar în afară de legendele epice, despre regele Karet și despre Danel, nu s-a păstrat sau nu a fost identificat pînă azi nici un alt monument literar concludent.

Aflate la intersecția marilor civilizații ale Orientului antic, cetățile feniciene și mai cu seamă Sidonul au cultivat, desigur, și filozofia și științele. Se citează numele lui Boethos din Sidon, ca autor al unui tratat despre natura sufletului. Se crede că aici a existat și o celebră școală de matematică de inspirație pitagoreică.

Mărturiile documentare fragmentare sau diversele ipoteze nu permit decît o reconstituire parțială a imaginii vieții cultural-artistice din înfloritoare cetăți de pe platforma libaneză. Progresele contemporane ale arheologiei vor aduce, desigur, lumini noi asupra acestui capitol al istoriei culturii.

SREMSKI KARLOVCI



Sremski Karlovci — Palatul Mitropoliei

TEZAU ARHIVISTIC

Prof. dr. RADU FLORA

Universitatea din Belgrad

Situat la poalele munților Fruska Gora, orașul Sremski Karlovci (Karlowitz), unde s-a încheiat celebra pace din 1699 între Imperiul otoman și membrii Ligii Sfinte (Austria, Polonia, Venetia), mai are și o altă însemnătate: aceea de a fi fost reședința unei mitropolii autocefale, importantă pentru cultural și politic, care a lăsat o amprentă aparte în viața românilor din Banat și Ardeal.

Mitropolia autocefală de la Sremski Karlovci a exercitat o mare autoritate în cauzele și demersurile făcute la Viena privind treburile sîrbești și apoi în bună parte cele

românești de pe tot întinsul Imperiului habsburgic. Ca o reacție împotriva politicii de catolicizare și de unitarizare a Habsburgilor, biserica ortodoxă din Ardeal și Banat a căutat întărirea legăturilor cu mitropolia de la Sremski Karlovci, sub a cărei jurisdicție va trece și va rămâne pînă imediat după revoluția de la 1848, cînd în noile condiții create se produce despărțirea ierarhică a bisericii ortodoxe române din Transilvania de mitropolia sîrbească.

Pentru studierea acestor relații, cristalizate în toată complexitatea lor în perioada

de un secol și jumătate de conviețuire ierarhică sirbo-română, cu o putere extraordinară de transpunere, atât pe plan școlar cât și în general pe plan cultural, ne stă azi la dispoziție un enorm material documentar, depozitat în arhivele fostei mitropolii de la Sremski Karlovci, cu un fond total care depășește cifra de 1 300 000 de documente scrise, în diverse limbi, printre care și în limba română.

Acest fond este cel mai bogat tezaur care poate servi la reconstituirea trecutului acestor locuri, fiindcă toate episcopii aflate sub jurisdicția mitropoliei de la Sremski Karlovci trimiteau corespondențele și documentele originale aici.

Tot la Sremski Karlovci sînt păstrate o serie de diplome, patente și hrisoave aparținînd atât domnitorilor locali cât și unor domnitori români, adresate unor mănăstiri, episcopii și mitropolii. O valoare excepțională prezintă documentele domnitorilor sirbi și actele imperiale care reglementează poziția populației sirbe și de alte naționalități de credință ortodoxă, printre care și românii.

Unele documente ale acestor arhive cuprind date semnificative privind istoria românilor din fostul Imperiu habsburgic.

Fondul de documente al arhivelor a avut de suferit foarte mult, mai ales în timpul războaielor, cînd era transferat în diverse locuri, la Buda, la Belgrad sau la mănăstiri izolate, pierderile cele mai mari producîndu-se în timpul ultimului război mondial, cînd o serie de acte au fost distruse, iar cele care prezentau o valoare deosebită au fost trimise în Germania.

În zilele noastre, arhivele mitropolitane din Sremski Karlovci au trecut sub egida statului iugoslav, care le-a încredințat, spre selecție și cercetare, oamenilor de știință.

Cele mai vechi documente datează din secolul al XVII-lea, numărul lor crescînd cu cît ne apropiem de veacul nostru. Înainte existau aici și documente mult mai vechi, din secolul al XIV-lea, ca hrisoave ale domnitorilor sirbi Ștefan Uroș al III-lea Milutin și Ștefan Dušan, precum și unele hrisoave ale domnitorilor români, din nefericire pierdute, printre care actele de dănie ale lui Vasile Lupu (1613), Duca-Vodă (1675) și Șerban Cantacuzino, toate către mănăstirea Mileșevo.

S-au păstrat doar un document emis de principele Ardealului Gheorghe Rakoczy al II-lea, hrisovul lui Constantin Brîncoveanu din 1701 către mănăstirea Rakovica și copia documentului lui Radu Leon din 1665 către mănăstirea Mileșevo.

În afara acestora, mai există în depozitele arhivelor documente numeroase care se referă la români, deoarece toate



Dimitrie Țichindeal (portret de Sava Petrovici, 1815)

eparhiile subordonate mitropoliei din Sremski Karlovci, inclusiv cele românești, își trimiteau rapoartele de activitate aici, unde se dezbăteau, de asemenea, și pricinile de arbitraj.

Informațiile prețioase referitoare la o serie de figuri proeminente culturale și politice din Banat și Ardeal, ca Grigore Obradovici, Dimitrie Țichindeal, Constantin Diaconovici-Loga, Andrei Șaguna, cu amănunte care surprind aspecte din activitatea și viața lor, documentele privind școlile românești, mai ales cele din secolul al XIX-lea, plîngerile și atestatele, unele scrise în limba română, ale preoților și învățătorilor bănățeni și erdeleni, scrisorile și cererile particulare ale minerilor, precum și deciziile și alte acte oficiale semnate de mitropoliți sau de episcopii subordonați, care rezolvau multe chestiuni ce implicau pe români, constituie o bogăție aparte a acestui imens tezaur arhivistic.

Iată numai unele din aspectele documentației, suficiente pentru a demonstra importanța capitală a fondurilor din arhivele fostei mitropolii din Sremski Karlovci, în studierea unor aspecte ale istoriei românilor din acele părți și a relațiilor româno-sirbe din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea.

memento

noiembrie '69

● Liga muncii, organizație politică legală de masă, condusă de Partidul Comunist Român, a fost înființată în anul 1933, luna noiembrie.

● Cu 370 de ani în urmă, în luna noiembrie a anului 1599, voleyodul Mihai Viteazul intra în Alba Iulia, moment important al primei unificări politice a teritoriului românesc într-un singur stat centralizat.

● Primul număr al gazetei săptămânale „Muncitorul”, al cărei subtitlu era „Organ al partidelor muncitorești”, a apărut la Iași în ziua de 1 noiembrie 1937.

● Frunțaș al Școlii Ardelene, istoricul și filologul Gheorghe Sincal, autorul lucrării „Istoria românilor și a mai multor neamuri, a înecat din viață în ziua de 2 noiembrie 1816.

● Se împlinesc, la 2 noiembrie, 100 de ani de la nașterea poetei Iulia Hasdeu (moartea în 1888).

● Partidul Comunist din Austria a fost întemeiat în ziua de 3 noiembrie 1918.

● 4 noiembrie 1923: crearea Partidului Comunist din Norvegia.

● Acum un sfert de veac — 5 noiembrie 1944 — a apărut primul număr al ziarului „Scintila tineretului”, organ central al U.T.C.

● 7 Noiembrie — ziua aniversării Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. „Revoluția din Octombrie — strălucită înecunare a luptei revoluționare pline de abnegație, a proletariatului, a maselor muncitoare din Rusia, sub conducerea încercată a Partidului Comunist făurit de Lenin — a inaugurat o eră nouă în istoria universală, era ridicării unor uriașe forțe revoluționare de pe toate continentele la lupta pentru lichidarea exploatarei omului de către om, pentru adănci prefaceri înnoitoare în organizarea societății, pentru afirma-

rea socialismului pe scară mondială.

Ca rezultat al Revoluției din Octombrie, a fost făurit primul stat al muncitorilor și țăranilor, s-a construit noua orinduire socială pe a șasea parte a globului pămîntesc” (Nicolae Ceaușescu).

● Istoricul român Dimitrie Onciul s-a născut în ziua de 7 noiembrie 1856.

● La 7 noiembrie 1877, trupele româno-ruse inving pe turci la Rahova, iar la 23 noiembrie are loc capitularea Plevnei, încheindu-se astfel cea mai grea etapă a războiului de la 1877.

● Mihai Gh. Bujor, militant de frunte al mișcării muncitorești din România, s-a născut la 8 noiembrie 1881.

● În timpul cutremurului din noaptea de 9 spre 10 noiembrie a anului 1940, sub zidurile Doftanei a murit Ilie Pintilie, frunțaș al mișcării muncitorești din țara noastră, împreună cu alți 14 luptători comuniști și antifasciști.

● Partidul Comunist din Danemarca s-a constituit acum o jumătate de secol, în ziua de 9 noiembrie 1919.

● Jan Sverma, militant al mișcării muncitorești cehoslovace, erou național al Cehoslovaciei a murit la 10 noiembrie 1944.

● 11 noiembrie 1918: sfîrșitul primului război mondial; Germania învinsă semna prăstulul în pădurea Compiègne.

● Intemeietor al învățămîntului în limba română din Moldova și unul dintre fondatorii Academiei Mihăilene, Gheorghe Asachi, cărturar umanist și scriitor român, a înecat din viață cu un secol în urmă, în ziua de 12 noiembrie.

● Maria Cutarida-Crătușescu, prima femeie medic din România, organizatoarea celor dintii leagăne pentru copii, luptătoare pentru emanciparea femeii, a murit acum o jumătate de secol, la 16 noiembrie 1919.

● Se împlinesc 100 de ani — 17 noiembrie 1869 — de la inaugurarea Canalului de Suez.

● Istoric, arheolog și scriitor român, Grigore Tocilescu a murit în ziua de 17 noiembrie 1909.

● Autorul poemului antidinastic „1907”, scriitorul Alexandru Vlahuță s-a stins din viață la 19 noiembrie 1919.

● În ziua de 20 noiembrie 1945 a început la Nürnberg procesul împotriva principalilor criminali de război hitleristi, judecați de către Tribunalul Militar Internațional, înființat prin acordul de la Londra dintre U.R.S.S., S.U.A., Anglia și Franța.

● Au trecut 275 de ani de la nașterea, la 21 noiembrie 1694, a marelui gânditor și scriitor iluminist francez François-Marie Arouet — cunoscut sub numele de Voltaire (mort în 1778).

● În ziua de 26 noiembrie 1476, domnitorul Vlad Tepeș își începea cea de-a doua domnie. „Marțea trecută — spune o cronică — întreaga Tară Românească, în chip unanim, l-a așezat pe Dracula [...], ca domn al ei, cu mare cinste”.

● 26 noiembrie 1924: proclamarea Republicii Populare Mongole.

● La 23 noiembrie 1940, o bandă înarmată de legionari a asasinat în mod bestial în pădurea Strejnic pe marele istoric Nicolae Iorga.

● 28 noiembrie 1820: s-a născut Friedrich Engels.

● În ziua de 29 noiembrie 1945 a fost proclamată Republica Populară Federativă Iugoslavia (din 1963: Republica Socialistă Federativă Iugoslavia).

● Se împlinesc, la 29 noiembrie, 25 de ani de la eliberarea Albaniei de sub jugul cotropitorilor fasciști.

● Militant de seamă al mișcării muncitorești ungare și internaționale, Béla Kun a înecat din viață în ziua de 30 noiembrie 1939.

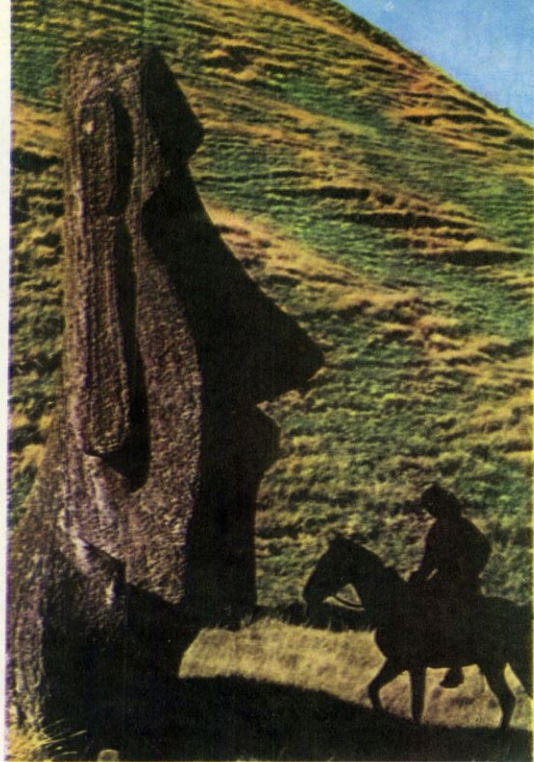


Portretele citorilor. Frescă din biserica de la Snagov, 1563 (Snagovul și tainele lui, pag. 42)



Panaghiarul de la Snagov, 1490—1491 (Snagovul și tainele lui, pag. 42)





Unul din uriașii de piatră cu „urechile lungi” din Insula Rapa-Nui



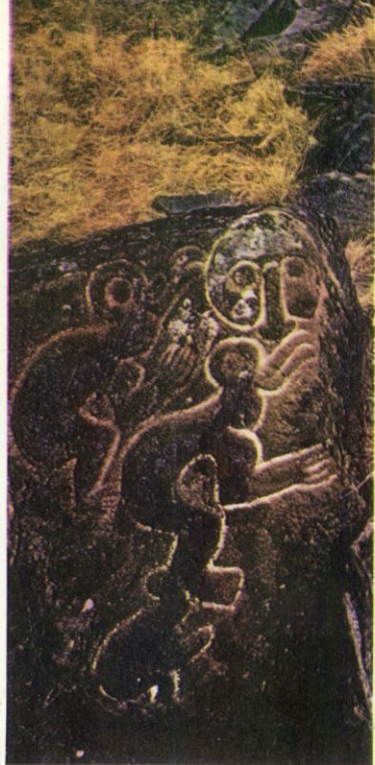
Grup de statui cu urechile scurte. (A existat Pacifica pag. 14)

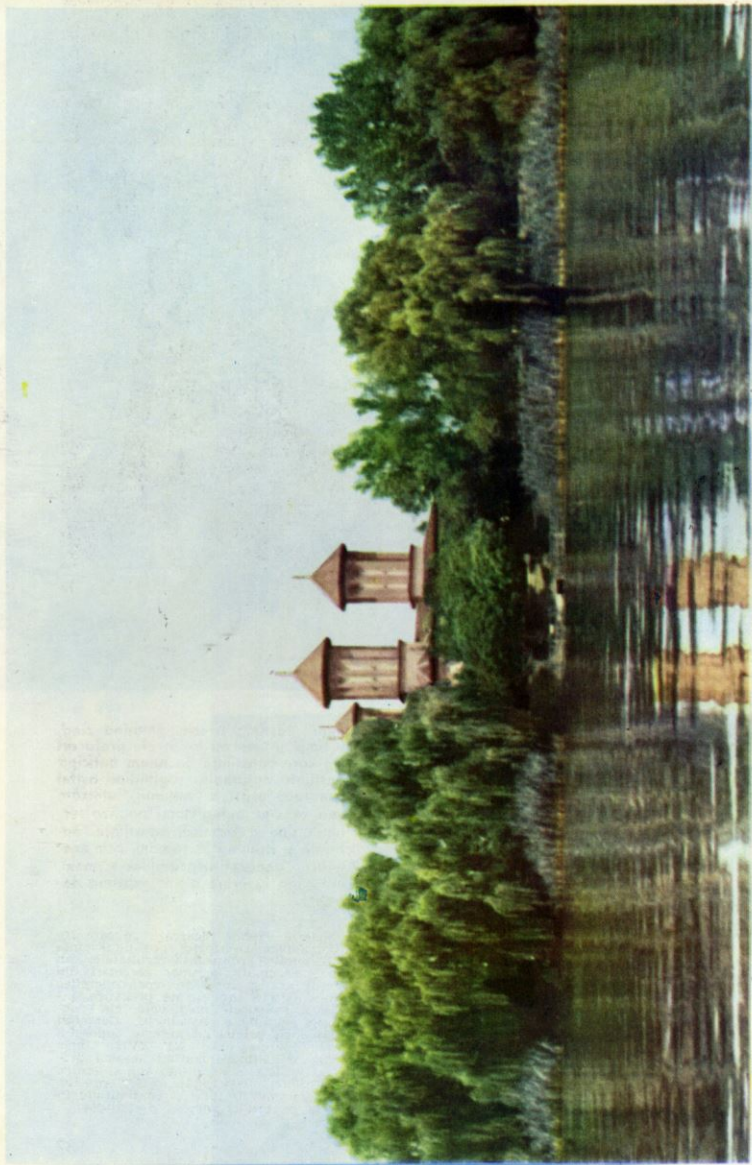


Desene incizate pe o stîncă din
Rapa-Nui reprezentînd pasărea
marină — fregata



Tabletă kohau rongorongo a-
flată la Muzeul de Arheologie
din New-York





Ostrovul vechii mănăstiri de la Snagov (Snagovul și tainele lui, pag. 42)

Semnificații istorice ale numelui poporului și țării noastre



Țărăncă în port popular. Gravură de epocă

EUGEN STĂNESCU

În istoria medievală numele poporului român și al țării sale încorporează într-un singur simbol ceea ce a fost înaintea conștiinței naționale, anume conștiința de neam, formă fundamentală a conștiinței sociale în evul mediu românesc. Unitară și omogenă, conștiința de neam la români se prezintă sub trei forme caracteristice: conștiința unității de neam și de limbă, ilustrată prin însuși numele poporului: român, considerat în evoluția sensurilor sale, conștiința unității teritoriale, ilustrată de numele țării: România; și conștiința obârșiei comune, ilustrată de echivalența dintre romanus și român. De aceea, pe drept cuvânt se poate spune că a trasa istoria termenilor român — România — romanus înseamnă a reconstitui universul mental și psihic al unui popor, prin modalitatea terminologică de a exprima conștiința sa de neam, mai ales într-un

anumit răstimp istoric. Studiind când, cit timp și cum au loc acele prefaceri prin care conștiința de neam anticipă conștiința națională, oglindind astfel formarea însăși a națiunii, utilizăm ceea ce s-ar putea numi analiza terminologică a formării conștiinței naționale și națiunii la români, prin examinarea genezei principalilor termeni, care pînă la urmă o vor exprima definitiv *.

* Seria acestor încercări, pe care revista „Magazin istoric” are bunăvoința să le publice, reprezintă rezultatele, sub formă rezumată, a unor cercetări din ultimii ani și care se vor concretiza într-o lucrare în curs de pregătire, intitulată *Premisele medievale ale conștiinței naționale românești*. Cercetări istorice cu privire la numele poporului și țării în veacurile XV—XVII. Unele studii pregătitoare tratind această problemă au apărut în ultimii ani, și anume în „Studii” 5/1964, 6/1968, 2/1969, precum și în volumul *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, p. 237—254.

Cele trei semnificații ale numelui

Să vedem în primul rând ce se poate desprinde din modul în care era folosit numele propriu și „intern” al poporului: **român** (generalizat adesea sub forma fonetică de **rumân**). Numele propriu al poporului român are trei semnificații principale și anume: 1) semnificația etnico-unitară; 2) semnificația etnică regională; 3) semnificația etnico-socială. În acest sens, nu este lipsită de importanță cronologia apariției în izvoare a celor trei semnificații ale termenului de **român**. Semnificația etnico-unitară apare pentru întâia dată la 13 martie 1489, într-un act al cancelariei lui Ștefan cel Mare, prin care o delimitare de moșie precizează ceea ce aparține lui „Bodea Rumânul”, spre diferență de „Bodea Sirbul”. Semnificația etnico-regională apare sub forma numelui statului feudal dintre Carpați și Dunăre **Țara Rumânească**, în faimoasa scrisoare din 1521 a boierului Neacșu, ca nuanța delimitării de sine stătătoare a acestui stat de celelalte state vecine. Semnificația etnico-socială, când **român** (de fapt **rumân**) înseamnă țărănul căzut în aservire, apare pentru întâia dată într-un act din 4 iulie 1572. (Istoricul termenului de **român** nu poate fi surprins înainte de sfârșitul secolului al XV-lea, deoarece nu-l întâlnim decât în măsura în care cuvintele **românești** încep să pătrundă în actele de cancelarie în limba slavă, și mai ales o dată cu apariția scrisului în limba română. Istoria termenului de **român** este însă cu mult mai veche și, fără nici o îndoială, termenii din texte în limbi străine, ca **romanus** și **valahus**, într-un anumit context, au însemnat întotdeauna **român**).

Existența acestor intervale în apariția celor trei semnificații ale termenului de **român** nu este întâmplătoare. Ceea ce este mai general și mai puțin particular a fost anterior în timp și, ca atare, acest termen a denumit cu un sens unitar mai întâi întreg poporul, apoi acestui sens i s-a adăugat cel privitor la locuitorii țării dintre Carpați și Dunăre, denumită **Țara Rumânească** și numai mai târziu s-a întregit cu al treilea sens, denumind o sferă și mai restrânsă, o parte a societății **românești** dintre Carpați și Dunăre. Cu toată evoluția lor cronologică nesimultană, cele trei semnificații diferite reflectă dezvoltarea conștiinței de neam a întregului popor român, lăta ceea ce dorim să punem în lumină în cele ce urmează.

„...un alt nume ei înșiși nu au primit între dinșii niciodată”

Termenul de **român** are o semnificație etnico-unitară în izvoare de toate categoriile. Împotriva vicisitudinilor istorice și a împăr-

țirii teritoriului românesc în trei țări diferite, trăind chiar sub stăpîniri diferite, locuitorii acestor țări indiferent de denumirea pe care au avut-o, **Țara Românească** sau **Țara Muntenască**, **Moldova**, **Ardeal** sau **Transilvania**, nu s-au numit numai regional, ci întotdeauna și unitar: **români**.

Semnificative în acest sens sînt unele pasaje din marile cronicî muntene, ca în **Letopisețul Cantacuzinesc**, unde semnificația etnico-unitară este evidentă și legată de obârșia poporului român, cînd se vorbește despre „**rumânii care s-au despărțit de la Romanii**”. În **Istoria Domnilor Țării Românești** (și anume în prima parte a acesteia) se subliniază că acest termen e folosit nu numai pentru locuitorii Țării Românești, ci și pentru cei din celelalte două țări, ca în cazuri de felul acestora: „**Se gătiră turci, tătari și domnii rumânești să meargă în Ardeal**” sau, indicînd dislocarea unor forțe militare pe întreg teritoriul celor trei țări române, se precizează „...**pen [...] țările rumânești...**”, ca și în altă parte: „**Deci domnii rumâni amîndoi, craiul unguresc [...] toți s-au împreunat la Beligradul turcesc**”. Este deci lîmpede că pentru mentalitatea pe care o reprezentau autorii cronicilor muntene, **român-românesc** nu se reducea numai la **Țara Românească**.

În marile cronicî moldovene, semnificația etnico-unitară apare clar încă la Grigore Ureche, cînd spune: „**Rumânii, cîți se află lăcuiitori în țara ungurescă și la Ardeal și la Maramoruș, de la un loc sînt cu moldovenii și tot de la Rim se trag**”. Miron Costin, în fundamentala expunere de idei din scrierea numită **De Neamul Moldovenilor**, sublinia folosul metodei terminologice în argumentarea pe care o susținea, căci iată-l ce scrie, într-o factură surprinzător de modernă: „**Numele cel mai adevărat, autentic, de la primul descălecat din Trăian este român sau romanus, care nume acest popor l-a păstrat întotdeauna [...] rumân este un nume schimbat în curgerea anilor din roman [...] un alt nume ei înșiși nu au primit între dinșii niciodată**”.

Dar e deosebit de important faptul că în **Moldova** semnificația etnico-unitară nu apare numai în scrierile literare, în cronicî, ci și în documente. Acesta e cazul mai ales al actelor întocmite de cîrmuirile unor orașe în care, pe lîngă populația **rumânească** exista, organizată administrativ, și o populație străină. O scrisoare din 1593—1597 a sucevenilor către bistrițeni, începea în felul următor: „**Scri-am adecî noi, birăul cel rumânesc și cu cel armenesc cu 22 de pîrgari de la urăș de la Suceav...**” Că aceasta nu este o excepție se vede din faptul că, la 5 august 1670, botoșănenii



Tăran român. Gravură de Bazin

scriau în chip asemănător: „Adecă noi tirgovetii, rumâni și armeni de trăg de Botășeni mărturisim noi cu această scrisoare a noastră...”. De altfel, încă pe la 1588 un orășean moldovean semna o chitanță între diferite nume de străini cu numele de „Nicolae Românu!” și nu altfel. Însemnează aceasta că în împrejurări, destul de frecvente, moldovenii își spuneau **români**, pentru că în chip evident se simțeau parte a întregului popor. De aceea nu poate decât să confirme cele arătate mai înainte, faptul că prima tipăritură moldovenească **Cazania** Mitropolitului Varlaam din 1643 nu s-a intitulat **Carte moldovenească**, ci **Carte românească de învățătură** [...] **den limba slovenească pre limba romenească de Varlaam Mitropolitul...**

Tipăriturile românești din Transilvania, cele din veacul al XVI-lea ca și cele din veacul al XVII-lea, confirmă și ele cele spuse până acum. În **Psaltirea** lui Coresi din 1570, meșterul tipograf spunea următoarele: „...eu, diaconul Coresi, dăcă văzui că mai toate limbile au cuvîntul lui Dumnezeu în limba lor, numai noi rumâni n-aveam”. Ca atare, pentru cărturarilor români din Ardeal, ca și pentru cei din Țara Românească și Moldova, semnificația etnico-unitară a termenului de **român** era neîndoielnică, de unde și tendința de a folosi termeni regionali ca munteni, moldoveni, ardeleni numai în împrejurări în care necesitatea cerea să fie subliniat localismul unor stări de lucruri sau de spirit.

Nu numai tipăriturile românești din Transilvania confirmă o astfel de concluzie, ci și cele din Țara Românească și Moldova.

Dacă le adunăm pe toate la un loc și procedăm la o numărătoare, se poate constata că pentru perioada 1559—1588, unui număr de 11 tipărituri îi corespunde folosirea de 17 ori a termenului de **român-românesc**; pentru 1639—1656, la 18 tipărituri — 29 cazuri de folosire a aceluiași termen; pentru 1673—1687 și 1688—1689, la cîte 15 lucrări tipărite, cîte 37 de folosiri ale lui **român-românesc**. Rezultă că avem de-a face cu un proces nu numai de acumulare cantitativă, ci și de creștere calitativă, diferența fiind vădită între veacul al XVI-lea și veacul al XVII-lea, ca și între cele două jumătăți ale acestui din urmă veac.

Dacă ținem seama de ceea ce putem deduce din contextul terminologic, ideile pe care le pune în circulație și le subliniază termenul de **român** urmăresc sublinierea unei anumite afirmări de **neam**, pentru promovarea culturii în rîndurile poporului prin lupta pentru biruința scrisului literar și a limbii vorbite în viața spirituală și publică. **Pravila de la Govora** din 1640 e justificată astfel de însăși pana domnului Țării Românești, Matei Basarab: „...**Socotii-am că mai toate limbile au carte pre limba lor; cugetai [...] să scoți cesti carte, anume Pravili pre limba rumânească...**”

Miron Costin pune clar în lumină faptul că circulația tot mai intensă a termenului oglindea acțiunea conștientă de luminare culturală: „...**Și nu numai aceasta, ci și alte dăscălii și învățători ar putea fi pre limba românească, de n-ar fi covîrsit veacul nostru acesta de acum cu mare greutate și să fie și spre învățători scripturii mai plecate a lăcuiitorilor țării noastre voe...**”

De la sfîrșitul veacului al XV-lea pînă la sfîrșitul veacului al XVII-lea are loc, sub forma caracteristică a conștiinței unității de neam și de limbă, o intensificare a conștiinței de neam românesc, prin însăși frecvența folosirii numelui propriu al poporului.

Celelalte două semnificații — etnico-regională și etnico-socială — confirmă aceeași concluzie.

Aici, în „Țara Românească”

Firește că sensul etnico-regional are o anume nuanță juridico-politică, precizînd un fel de supușenie sau cetățenie a locuitorilor statului numit **Țara Românească**. Noțiunea unei astfel de supușenii sau cetățenii exista, căci în 1669, divanul dădea o hotărîre în care spunea despre un mare dregător: „...că de cînd l-au cîștigat Dumnezeu, a fi lăcuiitori și moșean aici, în Țara Românească...”. Că această nuanță juridico-politică putea fi subînțeleasă în termenul de **român**, se vede într-un act din 1631: „**alta grecii care sîntu înșurat în țar și-au luat rumâne și au moși...**”, unde **rumâne** se diferențiază de **greci**, desigur etnic, dar și juridico-politic. Asemenea precizări sînt

necesare, pentru că sensul etnico-regional include două valori, una etnică și cealaltă juridico-politică, aflate întotdeauna într-un anumit raport între ele.

Spre deosebire de marile cronic moldovenesti, care preferă aproape în chip exclusiv să denumească statul dintre Carpați și Dunăre **Tara Muntenescă**, refuzând astfel acestei țări dreptul de a fi numai ea **Tara Românească**, marile cronic muntene folosesc concomitent termenii de **Tara Românească** și **Tara Muntenescă**. Una din acestea și anume **Istoria Țării Românești de la 1290 la 1690 (Letopisețul Cantacuzinesc)**, face cu puțință o analiză concludentă, fiind o compilație în care nu s-au sudat perfect părțile componente, astfel că scrieri aparținând unor perioade istorice diferite au rămas uneori apropiate de forma inițială în corpul final al cronicii. Procedind în consecință la numărarea termenilor de **muntean-muntesc**, **Tara Muntenescă**, respectiv **român-românesc**, **Tara Românească**, se înregistrează următorul rezultat. Dacă luăm în considerare succesiunea perioadelor de la 1290 la 1601 (moartea lui Mihai Viteazul), de la 1601 la 1659 (răscoala lui Mihnea al III-lea), de la 1659 la 1690, constatăm că termenul **muntean-muntesc** este de două ori mai puțin frecvent ca termenul **român-românesc**, care cunoaște o creștere de la 1 la 8, iar **Tara Muntenescă**, în comparație cu **Tara Românească**, cunoaște în prima perioadă o frecvență egală, în vreme ce în celelalte două perioade frecvența e respectiv de aproape trei ori, și de peste cincisprezece ori mai scăzută. Și din această numărătoare rezultă diferența netă dintre veacul al XV-lea și veacul al XVI-lea și dintre cele două jumătăți ale acestui din urmă veac, cu concluzia unei creșteri indiscutabile de frecvență a termenilor **român-românesc** și **Tara Românească** în comparație cu termenii similari. Același rezultat îl dă și numărătoarea la care poate fi supusă partea întâia a cronicii intitulată **Istoriile Domnilor Țării Românești**. Se confirmă astfel pe plan terminologic o tendință continuă de îngrădire și depășire a mentalității regionale.

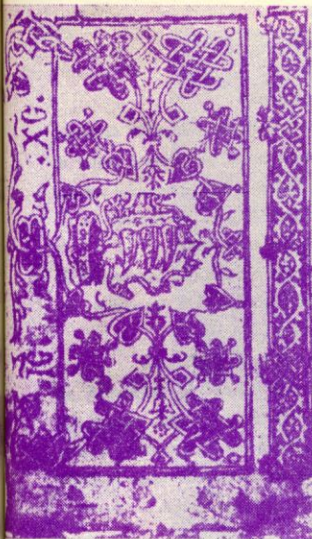
Ne putem întreba dacă uneori sensul regional, printr-un fel de ambiguitate, nu scoate la suprafață sensul general, ceea ce e vădit când cronicarul, deplângând situația grea creată de luptele dintre facțiunile boierești, spune că: „...**iaste pizmă și împărachere între rumâni**” sau cînd, folosind expresia de „**neamul rumânesc**”, deplînge nenorocirile prin care acesta trebuie să treacă: „...**care bine neamului rumânesc vrămașul diavolului n-au lăsat să-l umple**”. Sau „**o mare ciudă, multe răutăți au făcut diavolul neamului rumânesc încă din ceptul lumii**...”. Firește că în aceste exemple scriitorii se referă în primul rînd la românii dintre Carpați și Dunăre, pentru că istoria acestora e evocată, dar nu numai la aceștia.

O transformare terminologică semnificativă

În problema etnicului social **rumân** ca denumire a clasei țăranilor aserviți, deci ca parte a societății românești dintre Carpați și Dunăre — putem încerca să ajungem la o concluzie semnificativă folosind același metodă ca și pînă acum, adică prin numărarea acestui termen. Dat fiind că **rumân**, noțiune de clasă socială, cuvînt românesc, e legat îndeobște de problemele stăpînirii pămîntului, vom lua în considerare numai actele de cancelarie în limba română și, dintre acestea, numai pe acelea care se referă la probleme funciare. În acest fel, vom constata că pentru anii 1571—1590, un singur act de acest fel include termenul cu semnificația dată, pentru anii 1591—1601 din 13 acte funciare — 3 conțin acest termen, deci un raport de 1/4, pentru 1601—1610 raportul se schimbă în 1/3, iar pînă la sfîrșitul primului sfert de veac se stabilizează la aproximativ 1/2, adică, din numărul de acte funciare în limba română mai mult de jumătate includ termenul de **rumân** cu semnificația socială. Rezultatele acestei numărări ne îndreptătesc să înregistrăm un proces de generalizare vădită, dar lentă. Aceasta arată că **rumân** cu sens social nu este o noțiune veche, ci una nouă.

Transformarea terminologică constatată în actele care se referă la probleme funciare, indiferent dacă sînt în limba română, slavă sau greacă, ne arată că nu este împlătoare, ci semnificativă, din punct de vedere cronologic, circulația termenului **român** cu sens de clasă socială. Cum anterior a avut loc o trecere de la etnicul general la etnicul regional desigur că s-a petrecut în această perioadă și o trecere de la etnicul regional la etnicul social. În acest caz avem de-a face cu două valori: o valoare etnică și o valoare socială. Aceasta din urmă fiind mai accentuată.

Ca să înțelegem de ce termenul de **român** a căpătat, începînd cu veacul al XVI-lea, și această semnificație, trebuie să ținem seama de împrejurările istorice ale vremii. Deceniile anterioare marii ridicări pentru independență și unitate, de sub conducerea lui Mihai Viteazul, compun o perioadă cînd mari primejdii pîneau destinele poporului român. Prin agravarea continuă a exploatarei economice, presiunea otomană începea să atingă tot mai mult însăși substanța țării, creîndu-se o situație de criză economică acută, care făcea tot mai dificilă desfășurarea unei vieți social-economice normale. Ascuțirea luptei de clasă, datorată prăbușirii gospodăriei țăranesti și aservirii în masă a țăranimii libere, precum și frîmțirile dinăuntrul clasei boierești, ilustrau pe deplin această stare de lucruri. La aceasta trebuie adăugate împrejurări care tîneau să modifice, dat fiind formele politice ale dominației otomane, fizionomia societății, prin



Motiv ornamental pe pagina de început a Psaltirului de la Orăștie

Varlaam își intitula Cazania din 1643 Carte românească de învățătură



infiltrarea masivă a agenților Porții — în cea mai mare măsură elemente levantine.

Intr-o asemenea situație, clasa țărănească, și anume cea mai mare parte a acesteia — țărănimea aservită —, era partea cea mai autohtonă, cea mai pămînteană a societății care înțelegea să reziste continuu și consecvent dominației otomane. Că această clasă socială s-a denumit pe sine după numele întregului popor este o dovadă de identificare proprie, recunoscută de către toată societatea, de poporul întreg, al cărui nume se considera îndrituită să-l poarte.

Ca atare, termenul de român a avut de la început o semnificație etnico-unitară. Aceștia i s-au adăugat, probabil în împrejurările formării statului feudal dintre Carpați și Dunăre, semnificația etnico-regională. Ceva mai târziu, în veacul al XVI-lea, o dată cu instaurarea și agravarea dominației otomane, a apărut și semnificația etnico-

socială. Legătura dintre aceste trei semnificații este indisolubilă, cu toată diferența cronologică a apariției lor, ilustrând — în modalități diferite — aceeași lume interioară de idei și sentimente.

Am încercat, în cele de mai sus, să schițăm o geneză a numelui poporului nostru în perioada veacurilor XV-XVII, pentru că aceasta e deosebit de semnificativă din punct de vedere istoric. Istoria termenului de român este de fapt cea a minții și sufletului românesc, angajate cu toate puterile lor în lupta pentru supraviețuire și dezvoltare istorică. Din această cauză, asemenea stări de spirit nu trebuie căutate negreșit în vecinătatea marilor frământări ale veacului al XIX-lea, cînd s-a putut pasi la realizarea năzuințelor de unitate și de independență statală. Cu rădăcini adînci în trecut, bine crescute și bine formate, ele sînt vizibile încă în vremea veacurilor XV-XVII.



Înconjurată

de splendorile pădurilor seculare,
cîndva parte din vestitul codru al
Vlăsiei, așezată pe ostrovul scăldat
în apele liniștite ale lacului,
mănăstirea Snagov

17

îi apare vizitatorului încununată de
aura voievoadală a trecutului său
istoric.

Un mănunchi de turnuri,
a căror siluetă se profilează pe
fundalul de cer și apă, vestesc din
depărtare solitara așezare medie-
vală, cu noianul de taine ferecate
de scurgerea timpului.

SNAGOVUL

ȘTEFAN ANDREESCU

Enigma ctitorului

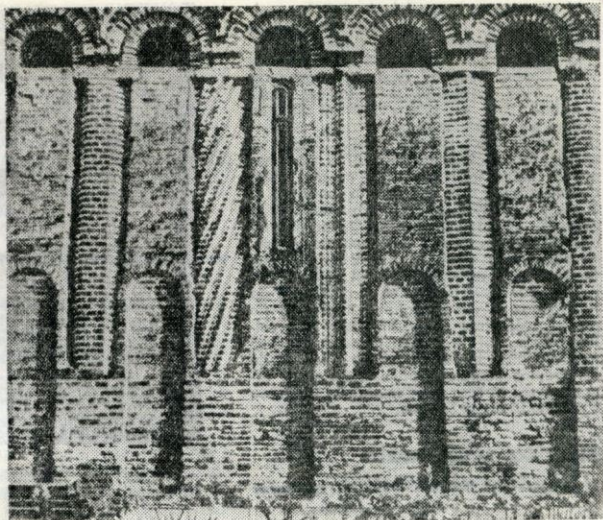
Dacă ar fi să dăm crezare spuselor cronicilor Țării Românești, cuprinse în *Letopisețul Cantacuzinesc*, ar însemna că mănăstirea Snagov a fost întemeiată de Vlad Țepeș, deoarece „...acesta au făcut cetatea de la Poenari și au făcut sfînta mănăstire ot Sneagov”.

O confruntare a mențiunii din cronică cu sursele documentare ne arată însă de îndată că așezămîntul exista cu mult înainte domniei lui Țepeș (1456—1462), încă din timpul lui Mircea cel Bătrîn (1386—1418). Hrisovul, fără dată, prin care Mircea confirmă mănăstirii și egumenului ei, popa chir

Lazăr, satul Ciulnița, pe Buzău, scutit de toate slujbele și dădiile, în afară de „oastea cea mare”, poate fi încadrat între anii 1407—1418, după titlul pe care-l poartă domnul. Acesta este deci răstimpul în care începe istoria scrisă a Snagovului.

Totuși, documentul lui Mircea nu rezolvă nici pe departe problema ctitorului sau a vechimii reale a mănăstirii. Un singur lucru pare neîndoielnic: nu Mircea este întemeietorul. Dacă el ar fi avut vreun rol în zidirea mănăstirii, desigur nu ar fi uitat s-o spună, așa cum a făcut-o la 20 mai 1388, în cazul Coziei. Pe de altă parte însă, hrisovul Snagovului precizează că satul Ciulnița fusese dăruit mănăstirii de jupan Staico, fratele lui

Detaliu
de fațadă
a bisericii
de la
Snagov



Ai TĂINELE LUI

Mircea cel Bătrîn, deci un membru al familiei domnești, ceea ce sugerează că mănăstirea a fost la origine o ctitorie domnească, desigur însă a unui predecesor al lui Mircea și Staico, din veacul al XIV-lea.

Cercetările arheologice, inițiate la Snagov acum mai bine de trei decenii și jumătate, au scos din fericire la iveală o mărturie extrem de importantă cu privire la începuturile mănăstirii. Este vorba de o monedă de argint datînd de la Vladislav I (1364-c. 1375), domnul Țării Românești, găsită într-un mormînt din pronaosul bisericii. Această monedă atestă categoric existența mănăstirii Snagov în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, alăturînd-o astfel grupului celor

mai vechi mănăstiri din Țara Românească: Vodija, Tismana, Cotmeana, Vișina, Cozia. Numele ctitorului rămîne în continuare ascuns, neîntrezărîndu-se deocamdată vreo posibilitate de a-l afla.

Fără doar și poate întemeietorul trebuie căutat în persoana unuia din primii voievozi de după Basarab, poate Vladislav sau succesorul său Radu I. Nu este însă de loc exclus ca pe locul așezămîntului acestui voievod necunoscut să fi existat altul încă și mai vechi, deoarece urmele de locuire de pe ostrovul Snagovului urcă departe în timp, demonstrînd o continuitate de viață impresionantă. Amintim astfel, doar în treacăt, că materialul arheologic studiat include măr-

turii din epoca bronzului și pînă în perioada romană, ceea ce întărește ipoteza unei viețuiri feudale cu totul timpurii.

În veacul al XV-lea, domnii Dan al II-lea, Vlad Dracul, Radu cel Frumos, Basarab cel Tânăr, Vlad Călugărul și Radu cel Mare confirmă rînd pe rînd mănăstirii Snagov stăpînirea peste numeroase sate, venitul unor vămi, mori, precum și robi ȧigani. La sfîrșitul aceluia veac, domeniul ei ajunsese atît de întins, încît cuprindea nu mai puțin de șaisprezece sate — nouă în întregime și șapte pe jumătate — și patru munți. Grija domnilor din scaunul țării pentru starea mănăstirii era neslăbită, așa cum dovedește, de pildă, între altele, un hrisov din 23 martie 1482, prin care Basarab cel Tânăr îi dăruiește „jumătate din Velea și cu moara de la Neașilor și vama Prahovei toată, să fie pentru acoperirea sfintei mănăstiri și a chiliilor care sînt la sfînta mănăstire”. Încă mai dinainte, la 28 octombrie 1464, Radu cel Frumos interzicea orice amestec al urmașilor săi în scaunul domnesc la alegerea egumenului de la Snagov.

Biserica scufundată și bănăria clandestină

Nu cunoaștem, din păcate, cu certitudine care va fi fost legătura dintre Vlad Ȣepeș și Snagov. Am văzut că afirmația cronicii este sensibil corectată de documente și săpături arheologice — prin urmare mănăstirea nu-l poate revendica drept prim ctitor. Legenda spune că, la Snagov, Ȣepeș a zidit o temniță și o cameră de tortură, în care-și chinuia adversarii politici. Tot aici, domnul ar fi fost înmormîntat, dar cercetările arheologice nu au reușit să stabilească exact locul îngropării, ceea ce pune sub semnul întrebării adevărul acestei mărturii orale.

Dintre nenumăratele legende care înconjură ruinele mănăstirii, menționăm una care ne pare foarte verosimilă. Ea a fost consemnată de Alexandru Odobescu în scrierea sa *Cîteva ore la Snagov* și glăsuiește despre o biserică veche a mănăstirii, dispărută la un moment dat cu turlă cu tot în apele lacului. „D-aceea, cînd bate uneori vîntul și clătește adînc apele, se aud sunete de clopote ieșînd tocmai din fund”. Numai ușa acelei biserici cufundate s-a desprins din ȧîm și a plutit pînă la satul Turbăia. Acolo a găsit-o Odobescu, și, citindu-i inscripția, a aflat că este vorba de o ctitorie a voievozului Vladislav al II-lea, din anul 1452-1453. Ușa se păstrează și astăzi, în colecțiile Muzeului de artă al Republicii Socialiste România, fiind considerată una dintre cele mai vechi și valoroase opere de sculptură în lemn de pe teritoriul țării noastre.



Pageină din Liturghierul greco-arab, tipărit la Snagov, 1701

Construcția ridicată de Vladislav al II-lea trebuie că exista încă pe la mijlocul secolului al XVII-lea, deoarece un căldător străin din acea epocă, Paul de Alep, notează că a văzut la Snagov, pe lângă biserica principală, altele două, în părțile laterale ale incintei. Unul din cele două paraclise a fost zidit între anii 1586-1588 de mitropolitul Serafim, „cînd a fost alungat din Scaun”. Rămîne deci celălalt, care poate fi identificat cu ctitoria lui Vladislav și a avut trista soartă de care aminteam mai sus.

Cît privește biserica mare a mănăstirii, singura care s-a conservat pînă în zilele noastre, ea nu mai este cea originală, ci este rodul unei rezidiri din temelie poruncită de Neagoe Basarab (1512-1521). Noul ctitor, același care în 1517 a înălțat mănăstirea Argeșului, a lăsat și aici, pe ostrovul Snagovului, un monument de arhitectură unic în felul lui între celelalte construcții medievale de pe întinsul Ȣării Românești. Ne vom ocupa de el ceva mai departe.

Fiindcă am vorbit de perioada cea mai întunecată, învăluită în legende, din trecutul mănăstirii, să menționăm încă un episod interesant, acela al bănăriei clandestine de la

Snagov, din prima jumătate a secolului al XVII-lea. În atelierul acesta de falsificat monede, care, se pare, — potrivit ipotezei arheologului Dinu V. Rosetti — funcționa cu știrea domniei, se imitau șilingii băuți de regele Gustav Adolf al Suediei (1611-1633) pentru orașul Riga. Rămășițele bănăriei, descoperite prin săpături arheologice, nu permit datarea precisă a perioadei în care a funcționat, dar, probabil, ea trebuie plasată către mijlocul secolului al XVII-lea, poate în timpul lui Mihnea al III-lea (1658-1659).

Ispășiri tragice

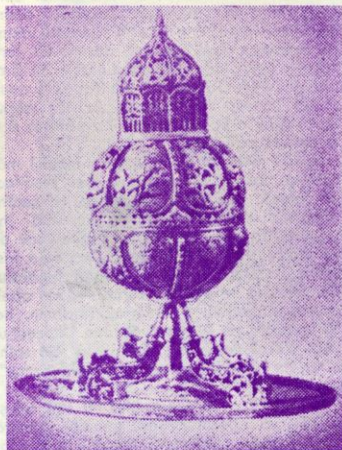
Trecutul atât de bogat al Snagovului consemnează un șir întreg de fapte dramatice, de crime și groaznice ispășiri, cărora zidurile scrijelite de vreme le perpetuează în veac amintirea.

Lăsînd la o parte misterioasa cameră de tortură a lui Vlad Țepeș, cu secretele ei pentru totdeauna pierdute, să pomenim mai întîi una din isprăviile lui Mircea Ciobanul. Pe o piatră de mormînt din pronaosul bisericii de la Snagov stă scris: „A fost tăiat dumnealui Udrea de către Mircea voievod în satul Oncești; a fost fiul lui Dragomir postelnic și al jupîniței lui Marga, în anul 7061 (1552), luna lui noiembrie 14”. Acest Udrea din Boldești, este numai unul din cei patruzeci și șapte de boieri „suspecți”, victime ale cruntei răfuielei puse la cale de Mircea Ciobanul în ajunul luptei de la Mănești, din 16 noiembrie 1552, cu pretendentul Radu Ilie. Mulți dintre cei căzuți, printre care desigur și Udrea din Boldești, erau considerați adepți ai unei schimbări de domnie și de aceea, în mod „preventiv”, au fost jertfiți.

Patru decenii mai tîrziu, în 1594, pronaosul Snagovului va primi trupul încă unui boier decapitat, Dima, stolnicul lui Ștefan Surdul. Inscriptia lespezii de mormînt glăsuiește: „A fost tăiat dumnealui Dima stolnicul de Mihail voievod, în anul 7103 (1594) luna lui noiembrie 23”. Cîteva zile mai înainte, Mihail Viteazul se răfuise cu turcii din București, deschizînd astfel ostilitățile cu Poarta. Neîndoielnic, suprimarea lui Dima a făcut parte din măsurile menite să înlăture opoziția filoturcă din rîndul marii boierimii.

Nicolae Iorga crede că Dima a fost ucis chiar la Snagov, unde de îndată a și fost îngropat.

În veacul al XVII-lea, o nouă tragică întâmplare, poate cea mai cumplită din toate, deoarece a avut consecințe politice deose-



Căluș de argint din 1694, dăruită de Antim Ivireanul mănăstirii Snagov

bit de însemnate, a venit să se alăture celor înfățișate pînă acum. Ca urmare a ueltilor a doi boieri (vornicul Stroe Leurdeanu și Dumitrașco vistieryl, lăsați de domnul Grigorie Ghica „ispravnici, să păzească scaunul domniei”, în timp ce vodă se afla la oaste) asupra bătrînului postelnic Constantin Cantacuzino căzură grele bănuiele de trădare: „...cum el umblă pre la turci pre marginea Dunărei, de-l pirăște (pe domn n.n.) că iaste hain și cum nu bagă în seamă pre doamnă-sa și-și bate joc de ia și cum oprește fara să nu dea bir.” O dată ajuns acasă, la București, Grigorie Ghica, dînd crezare pirilor mincinoase, „trimise dora-banții la casa lui Costandin postelnicul. Și fără veste, din așternut l-au luat de l-au dus la sfînta mănăstire ot Snagov. Era sîmbătă spre duminică, dechemvre 20 deni, în ziua de sfeti Ignatie bogonoset, leatul 7172 (1663). Și acolo au stătut la dumnezeiasca liturghie tot în genunchi la sfintele icoane... Iar cînd au fost seara, pre la cină, l-au omorît în trapezăriia mănăstirii”.

Crima aceasta a dezlănțuit o înverșunată luptă între familia și rudele lui Constantin postelnicul — „cel înțelept”, cum îl numește Letopiseșul —, pe de o parte, și autorii mo-

rali ai asasinatului, pe de altă parte. Confruntarea dintre cele două partide a dominat scena politică a Țării Românești vreme de aproape două decenii, găsind un larg ecou în *Letopiseșul Cantacuzinesc* și în *Cronica* lui Radu Popescu. De altfel, cele două scrieri au fost redactate tocmai în scopul de a reflecta poziția grupărilor adverse și a le motiva acțiunile.

Vedem deci că de-a lungul timpului mănăstirea Snagov a fost mereu și cu predilecție folosită drept loc de pedepsire pentru adversarii domnești, ceea ce confirmă întrucâtva tradiția temniței construite încă de pe vremea lui Vlad Tepeș. La Snagov a fost închis de Duca Vodă și Șerban logofătul Cantacuzino — viitorul domn —, iar apoi, acesta din urmă, o dată ajuns domn, i-a trimis acolo pe Pătrașco căpitan Urziceanu și pe Vilcul vornicul. Cel dintâi a fost spânzurat, iar al doilea a murit „cu multe cazne”, cum spune cronică.

Tot pe ostroul Snagovului au fost aduși în 1841 să ispășească opt ani de temniță grea o parte din autorii mișcării revoluționare din 1840: Mitică Filipescu, D. Machedonschi, Mihai Molojăscu și Constantin Baronescu. Într-o petiție din august 1841, adresată Sfatului administrativ al țării, Mitică Filipescu scria: „Umezeala Snagovului este vădită, de prisos dar dă a face arătare despre aceasta”. Astăzi temeliile închisorii se observă încă la răsărit de biserică.

O tipografie vestită

Această faimă tristă, de loc de suferință, a Snagovului, este din fericire din plin compensată și, putem spune, mult depășită de aceea a centrului de cultură adăpostit în străvechea ctitorie domnească.

În ordine cronologică, prima manifestare din acest domeniu, care merită atenție și trebuie consemnată, a fost școala de diaci, atestată în secolul al XVII-lea, dar care funcționa probabil de mai multă vreme. Scurte inscripții, zgâriate din loc în loc pe pereții bisericii, în interior, constituie singurele probe despre existența ei.

Pagina cea mai glorioasă din trecutul cultural al Snagovului a înscris-o, desigur, Antim Ivireanu. Documentele îl arată stareț al mănăstirii între anii 1694—1704, în timpul domniei lui Constantin Brîncoveanu. Înainte, adică în răstimpul 1691—1694, Antim condusese tipografia domnească din București, unde, în 1693, a fost imprimat un *Evangelhilar greco-român*, calificat „ade-

vărat monument de artă tipografică” și, în 1694, o *Psaltire* românească. Numirea în fruntea obștii mănăstirii Snagov trebuie socotită ca o recunoaștere a ostentatelor depuse în tipografia domnească. Era deci o răsplătă, dar Antim nu a renunțat la meșteșugul tipăritului, ci, plecând la Snagov, a luat cu sine utilajul necesar punerii bazelor unei noi tipografii, cu posibilități de imprimare în românește, grecește și, în mod excepțional, în limba arabă. De reținut că literele arabe au fost săpate cu îngrijire în lemn chiar de mîna sa. De fapt, în acest fel a luat naștere, pe pămîntul Țării Românești, prima tipografie cunoscută de limbă arabă.

Cea dintîi carte de la Snagov, cu text paralel grecesc și românesc a apărut în anul 1696, fiind scoasă de ucenicul lui Antim, Mihail Ișvanovici, „cu purtarea de grijă a cinstului meu părinte și înduratăului dascăl, a lui Antim Ivireanu”. Au urmat alte treisprezece cărți, dintre care șapte grecești, patru românești, una în slavonește și una greco-arabă (*Liturghierul greco-arab* din 1701). Dintre titluri, amintim *Dreapta alcătuire a gramaticii slavonești*, a lui Meletie Smotrișki (1697), *Manual despre unele nedumeriri și dezlegarea lor* (apărut tot în 1697), alcătuit în grecește cu contribuția stolnicului Constantin Cantacuzino și a învățatului Ioan Cariofil, dar mai cu seamă *Floarea virtuților și a vîștilor* (1700). Această ultimă scriere, tipărită în traducere românească, cuprinde pe lîngă maxime religioase, extrase din autori clasici: Platon, Socrate, Aristotel, Ovidiu, Cicero, Seneca etc.

Utilajul tipografic arăbesc de la Snagov a fost dăruit de Constantin Brîncoveanu patriarhului Antiohiei, Athanasie al IV-lea Dabbas, care l-a preluat cu mulțumire și l-a folosit la tipărirea cărților la Alep, în Siria. Înainte de aceasta, în 1702, a mai apărut la București un *Ceaslov greco-arab*. Este o dovadă că, înainte de a părăsi țara, materialul de la Snagov a făcut un popas la București.

Șirul egumenilor de la Snagov mai înscris cel puțin încă un nume de cărturar ce nu trebuie uitat — Ioasaf Snagoveanu, egumen între 20 aprilie 1844 și 23 noiembrie 1848. Ioasaf a luat parte activă la revoluția din 1848, fiind numit membru în Comisia pentru dezrobirea țăganilor, instituită de guvernul provizoriu. Ca urmare, la sfîrșitul anului 1848 a trebuit să părăsească țara, refugiindu-se la Paris. În perioada exilului, el întocmește un interesant dicționar, în care cuvintele latinești sînt trecute cu echivalentul românesc și explicațiile în limba fran-

ceză. Cele opt mii de cuvinte latine cuprinse în dicționar, raportate la formele altor două limbi de origine latină, româna și franceza, au pus sub ochii Occidentului o probă peremptorie pentru ideea latinității limbii noastre.¹ Opera lui Ioan Snagoveanu contribuia astfel la pregătirea culturală a unirii celor trei țări românești, deoarece limba română era deopotrivă limba muntenilor, moldovenilor și transilvănenilor.

Dobromir ot Tirgoviște

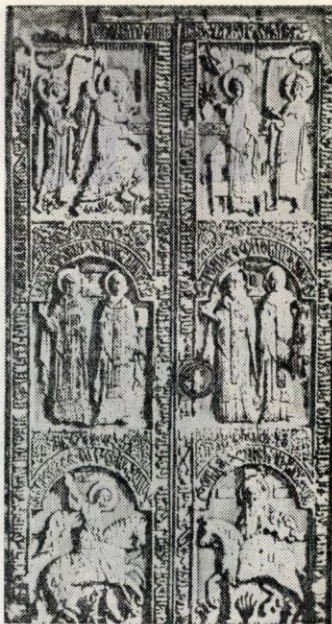
Cel mai prețios vestigiu ce poate fi văzut astăzi pe locul vechii mănăstiri este biserica lui Neagoe Basarab. Cu totul impunător prin dimensiunile și tehnica desăvârșită a meșterilor care l-au lucrat, monumentul prezintă trăsături care-l individualizează net în contextul arhitecturii evului-mediu din Țara Românească.

Cele două încăperi principale ale construcției, naosul și pronaosul, au drept element comun câte patru coloane masive din cărămidă, menite să susțină sistemul bolților și turlile. Dar în timp ce pronaosul este o încăpere pe plan central, patrat, naosul are un plan deosebit, în cruce greacă înscrisă, înrudit cu cel al multor catolicoane de la muntele Athos. Nu poate fi vorba însă de o simplă imitare, deoarece raportul volumelor conferă monumentului de la Snagov o personalitate distinctă, ce nu mai găsește replică altundeva.

La origine, pronaosul a fost deschis, dar spațiul dintre cei șaisprezece stâlpi care-l mărgineau a fost zidit de Mircea Ciobanul. Apoi, în 1563, s-au executat, din porunca lui Petru cel Tânăr, fiul lui Mircea Ciobanul, zugrăvelile în frescă, care însă, din păcate, au fost repictate la începutul secolului al XIX-lea. Unele asemănări stilistice cu picturile de la Tismana (1564), îngăduie totuși ipoteza că și la Snagov va fi lucrat meșterul „Dobromir ot Tirgoviște”, cel care a realizat ansamblul de la Tismana.

În interiorul bisericii au fost zugrăviți, atît în pronaos cît și în naos, toți ctitorii din veacul al XVI-lea: Neagoe Basarab cu fiul său Teodosie, Mircea Ciobanul împreună cu doamna Chiajna și cei trei fii ai lor, Petru, Radu și Mircea.

Decorul exterior al bisericii conceput în întregime din cărămidă aparentă, creează impresia de frumos atît datorită celor două registre suprapuse de arcaturi, cît și stîlpilor exteriori ai pronaosului, ce mărturisesc o



Ușile sculptate ale paraclisului scufundat de la Snagov

(se află expuse la Muzeul de artă al R.S.R., în prima sală a secției feudale)

evidentă influență a arhitecturii coloanelor din biserica mănăstirii Argeșului.

Nu putem încheia înainte de a aminti, măcar în treacăt, câteva din obiectele de artă care au făcut faima Snagovului. Scăpat din vitregiile timpului, un panaghiar de argint, cizelat și aurit, cu aplicații turnate, dăruit mănăstirii în 1490—1491 de jupanul Drăghici Vintilescu, se numără astăzi printre operele cu care se mîndresc colecțiile Muzeului de artă al Republicii Socialiste România. La fel, chivotul din 1673—1674, al mitropolitului Varlaam și cățuia dăruită în 1694 de tipograful Antim Ivireanul pot fi admirate tot la Muzeul de artă din București.

¹ Vezi „Magazin istoric”, an II, nr. 10 (19), octombrie 1968, p. 21.

NAPOLEON



BONAPARTE

CONSTANTIN ANTIP

Paris, 8 martie 1779... În fața domnului d'Hozier de Sérigny, magistrat însărcinat cu verificarea titlurilor de nobele, un boerșas scăpătat din Corsica, teritoriu asupra căruia autoritatea franceză se extinsese doar de zece ani¹, completa cu cea mai mare grijă răspunsurile la un lung și detaliat chestionar cuprinzând întrebări cel puțin ciudate pentru cine era străin de scopul și utilitatea unei astfel de formalități. Una dintre întrebări: „Numele dumneavoastră se găsește scris în mod constant în acte, precum și în certificatul de nobele din 1771, fără a fi precedat de particula **de**; în momentul de față vă iscaliți **de Bonaparte**?” Răspuns: „Republica Genova, cu vreo două sute de ani în urmă, a conferit străbunului meu Jérôme titlul de **egregium Hieronimum de Bonaparte**. Această particulă a fost omisă, deoarece în Italia nu era obiceiul ca ea să fie folosită în mod curent”. Răspunsurile și dovezile fiind socotite concludente, scrupulosul magistrat declara că fiul petiționarului posedă „gradul de nobele”² necesar pentru a se putea număra printre gentilomii pe care Ma-

iestatea sa îi pregătește în școlile regale”. Și la 23 aprilie, Școala militară din Brienne-le-Château înscria în matricolele sale un nou bursier pentru întreținerea căruia regele Ludovic al XVI-lea alocă anual 600 de livre: elevul Bonaparte Napoléon, în vîrstă de nouă ani, opt luni și cinci zile.

Chiar de la început, acest copilandru scund și subțiratic avea să așeze în fața celor vreo sută zece elevi ai școlii, patriotismul său corsican. Zărind în salonul de onoare portretul ducelui de Choiseul, care în 1768 prezidase la desființarea libertății și independenței insulei natale, micul Napoleon îl va saluta cu una din acele viguroase injurături italiene cu un conținut intraductibil. Riposta cu vehemență oricui îndrăznea să ia în deridere pe Pasquale Paoli, generalul care reprezenta ideea independenței Corsicei. În una din zile, la masă, avea să replice unor profesori care se apucaseră să vorbească de rău pe eroul său, aflat în exil: „Paoli a fost un om mare; el își iubea țara și niciodată nu voi ierta tatălui meu, care a fost adjutantul său, de a fi contribuit la ane-

¹ La 15 mai 1769, pentru cîteva milioane, Republica Genova vindea regelui Franței drepturile (inexistente de fapt) asupra Corsicei. În luna august a aceluiași an, Ludovic al XV-lea proclamă alipirea insulei la Franța. Corsicanii își exprimă vehement protestul și, sub conducerea lui Pasquale Paoli, zis Babbo, se ridică cu arma în mînă împotriva „ultimilor invadatori”, dar sînt înfrinți de trupele franceze la Ponte Nuovo, în mai 1769, cu trei luni înainte ca Napoleon să vadă lumina zilei. „M-am născut — va spune el — în vremea cînd patria mea piercea”.

² Din clipa în care numele lui Napoleon avea să devină faimos în Franța și în Europa, numeroși genealogiști s-au aruncat cu sete asupra mormanilor de acte din diferite arhive pentru a elucida geneza familiei acestuia. Paslunea ca și tendința de lingvistică ar căpătat asemenea proporții încît istoriografia a consemnat păreri dintre cele mai fanteziste. Unii l-au declarat descendent al familiilor Ulpia și Julia, din rîndurile cărora s-au numărat mulți împărați pe tronurile Imperiului roman de apus și a celui de răsărit. Alții vedeau în el un urmaș al aceluia celebru cunoscut sub denumirea de „Masca de fier”, presupus frate de sînge al lui Ludovic al XIV-lea. Aflat în detențiune în fortăreață de pe insula Sfînta Margareta, „Masca de fier” ar fi sedus pe fiica guvernatorului Bonpart, dînd naștere

unui copil, al cărui nume s-ar fi transformat ulterior în Bonaparte! Napoleon ca împărat va lua în deridere acest soi de speculații puerile: „Cum e posibil, în secolul în care trăim, să se ajungă la un astfel de ridicol pentru a amuza publicul cu asemenea baliverne”. Fapt este că numele de Bonaparte a fost purtat în epoca medievală de numeroase familii italiene. „Familia Bonaparte, care s-a refugiat în Corsica la începutul secolului al XV-lea, proscrisă de partidul victorios al guelfilor (deci era din rîndurile partidului gibelinelor — n.r.) a fost odinioară una din familiile ilustre ale Italiei — spune Abel Hugo. Înscrisă în cartea de aur a orașului Bologna, făcînd parte dintre patricienii Florenței, ea se înrudea prin alianță cu marile familii din Toscana, inclusiv cu Medicis-ii... Numele de Napoleon s-a perpetuat în familie în memoria unuia dintre membrii acesteia, Napoleon de Ursine, care s-a remarcat prin bravură și talent militar”. Ceea ce este de reținut e că familia Bonaparte făcea parte, indiscutabil, din nobilime, atît prin tată — Charles Bonaparte (1746—1793) — cît și prin mamă — Laetitia Ramolino (1750—1836): din acest mariaj încheiat în 1767 s-au născut treisprezece copii, dintre care au trăit opt: Joseph. (1766—1844), Napoleon (1769—1821), Lucien (1775—1840), Louis (1778—1846), Jérôme (1784—1860), Elisa (1777—1820), Paulina (1780—1825), Carolina (1782—1839).

xarea Corsiceii la Franța ; el ar fi trebuit să urmeze soarta acestuia sau să piardă o dată cu el”.

Dar nu numai apartenența insulară, ci și starea materială va distanța pe Napoleon de camarazii săi de școală. Într-o scrisoare către tatăl său, din 6 aprilie 1783, el arată că dacă nu i se pot asigura „mișloacele de a se susține în mod onorabil” ar fi mai bine să fie readus acasă. „Prefer — accentua el — să fiu primul lucrător într-o fabrică decât artistul disprețuit într-o academie”. Unii istorici se întreabă și astăzi dacă atunci când a așternut pe hirtie această frază, caracterizantă pentru propria-i personalitate, cunoștea cuvintele lui Cezar : „Mai bine primul într-un sat decât al doilea la Roma”. Este cuprins în scrisoarea citată a tinărului de 13 ani sentimentul acelei minții care nu-l va părăsi toată viața. Nu putea suporta nici o măsură pe care o socotea umilitoare. Pe-deapă ce i-a fost dată într-o zi de a lua prinzul în genunchi pe dusema i-a provocat o adevărată criză de nervi. Prețul pe care Napoleon îl pune pe onoare este relevant și de colegul său de școală și amic timp de decenii, Bourrienne : „Prefera să meargă el la arest decât să-și denunțe camarazii care făptuiseră vreo greșală”.

Detesta indolența acela dintre colegii lui care nu-și făureau țeluri înalte, care nu se pregăteau pentru a rezolva problemele ridicate de viață, pentru a înfrunța privațiunile impuse de cariera militară. Într-un

memoriu înaintat subdirectorului școlii, propunea ca elevii să fie „supuși unei vieți sobre”, să rezolve treburile zilnice singuri, fără servitori, să se călească spre a fi în stare să înfrunte intemperiele anotimpurilor și să inspire respect și un devotament orb soldaților pe care-i vor avea în subordine³. Tot timpul și-l dedica muncii, studiului. Desigur, apar exagerate pretențiile acelor biografi și istorici care din diferitele manifestări ale lui Napoleon în timpul celor cinci ani petrecuți la Brienne caută să stabilească sensurile ascensiunii sale viitoare. Cred că, Chateaubriand are dreptate când afirmă că era „un băiat nici mai răsunător nici mai timid decât cei cu care se afla în competiție”. În 1784 era caracterizat astfel de conducerea școlii :

³ De mic copil, el a fost un admirator al carierei militare. Când mergea la școală, la Ajaccio, schimba plinea primită de acasă cu plinea unui soldat pe care-l întâlnea în cale : „Deoarece într-o zi va trebui să fiu ostas, e bine să mă obișnuiesc să măninc această pline”. Mama sa, a cărei dragoste pentru acest al doilea fiu al ei era deosebit de puternică, sentiment căruia Napoleon îi răspundea cu aceeași afecțiune, spunea despre ei că „o un copil al războiului”, care are „pe dracul în-insul”. Referindu-se la copilăria lui, ea scria : „Frații săi desenau palate pe peretii camerelor lor de joc. Napoleon, căruia îl cumpărasem o tobă și o sabie de lemn, nu zugrăvea decât soldați în ordine de bătaie”. Și al lui și el mărturisese că era un copil certăreț și cam bătuș. De aceea, în loc de Nabulione (cum era apelat în familie în timpul copilăriei) de multe ori i se spunea Rabulione (cel care își bagă nasul în toate).

Gînduri

ale lui

NAPOLÉON



Pămîntul natal

Pămîntul natal are un farmec invizibil ; această amintire îl înfrumusețează sub toate chipurile ; pînă la mirosul țărinei pe care simțurile l-au păstrat într-afit încît poți recunoaște, cu ochii închiși, pămîntul pe care ți-ai purtat primii pași ai copilăriei ! Imi amintesc încă cu emoție cele mai mici amănunte ale călătoriei la Pontenovo, pe cînd îl însoțeam pe Paoli. Împreună cu peste cinci sute de tineri dintre primii în insulă formam o escortă de onoare. Eram mîndru să pășesc alături de el, iar el pășea mulțumit să-mi arate, cu o dragoste părintească, locurile din munții noștri care fuseseră martorii luptei eroice duse de compatrioții noștri pentru independența națională.

(Către Montholon, Sf. Elena)

„Contractul Social” al lui Rousseau

În stare primitivă oamenii nu formează guverne. Pentru a avea unul, a trebuit ca fiecare individ să consimtă la schimbări. Actul de constituire a acestei convenții este în mod necesar un contract reciproc. Astfel angajați, oamenii au făcut legi. Erau deci suverani. Fie din pricina dificultății de a se reuni deseori, fie din alte cauze, poporul și-a trecut autoritatea unui corp sau unei persoane particulare.

(Manuseris din 1786)

Egalitate

De la naștere omul poartă cu sine drepturi asupra cantității din roadele pămîntului care-i sînt necesare pentru viață.

Mama lui Napoleon, Maria-Laetitia Ramolino, văzută de pictorul Gerard

„Tot ceea ce sînt, tot ceea ce am fost, o datorez deprinderilor de muncă pe care mi le-am format încă din copilărie și excelențelor principii pe care mi le-a insuflat extraordinara mea mamă”

Napoleon

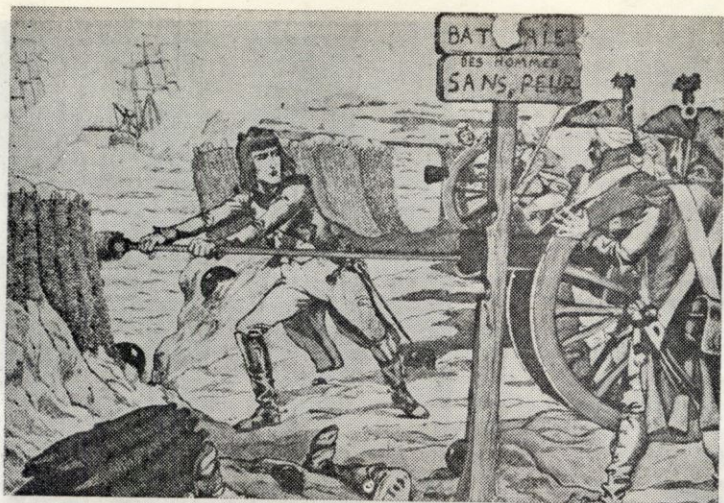


„D. de Buonaparte (Napoleon), născut la 15 august 1769, talie de patru picioare, zece degete și zece linii. Constituție bună. Caracter ascultător. Sănătate excelentă. A terminat clasa a patra. Onest și recunoscător. Purtarea sa este foarte bună. S-a distins permanent prin aptitudinile sale pentru matematică; cunoaște multumitor istoria și geografia. Este slab la dexterități”. Dar cavalerul de Kéralio, trimisul ministrului de război pentru selecționarea elevilor demni de a căpăta o pregătire superioară, impresionat de agerimea spiritului lui Napoleon, se va opri asupra acestuia; la părerea direcției școlii că ar fi bine să mai stea un an la Brienne, acesta va replica: „Știu eu ce fac chemînd pe acest om așa devreme la Paris; am simțit aici o scînteie care trebuie cultivată”.

Așa se face că la 1 septembrie 1784, Napoleon Bonaparte devine elev al Școlii militare din Paris. Bursierul Bonaparte va trebui să se confrunte și aici cu morga aristo-

cratică a vlăstarelor unor mari familii ca Rohan-Guéméné sau Montmorency-Laval, pe care nu se va sfîi la nevoie să-i stîlcească în bătai. În scurtă vreme se afirmă ca primul matematician din școală. Marele matematician, fizician și astronom Laplace, care îi este profesor, îi va da note excelențe. La fel creatorul geometriei descriptive, Monge. Doar pentru Bauer, belferul de limba germană, este un elev leneș. Profesorul de istorie, de l'Éguille, va face însă o apreciere profetică: „Corsican ca naționalitate și caracter, va ajunge departe dacă împrejurările îl vor favoriza”. După un an de studii, Napoleon Bonaparte, clasificat al 42-lea din 58 de promovați, este primul corsican care părăsește școala cu gradul de sublocotenent, fiind repartizat la regimentul de artilerie La Fère.

Cu această unitate se va găsi cînd în orașul Valence, cînd la Auxonne, ducînd acea viață de garnizoană caracteristică orașelor de provincie. Modica soldă de 93 de livre pe



Napoleon a fost întotdeauna de părere că în război generalul-comandant nu trebuie să se expună personal pericolului, fără o necesitate evidentă; dacă pentru salvarea unei situații extreme exemplul personal al șefului este absolut necesar, acesta nu trebuie să ezile a se arunca în foc. Un astfel de moment a fost cel de la vestitul pod de la Arcole. De trei ori l-au cucerit trupele franceze și tot de atâtea ori l-au pierdut. Atunci, comandantul armatei din Italia a pornit personal la asalt cu un stindard în mână, electrizînd elanul ostașilor. Această acțiune temerară a lui Napoleon a inspirat tabloul Arcole de Horace Vernet



Bateria neînfricaților, desen-șarjă care fixează un moment din timpul asediului orașului Toulon, când căpitanul de artilerie Buonaparte, aflat „în toate și peste tot”, nu numai comanda și organiza, dar chiar încărca și tunul



Prima întrevvedere dintre Napoleon și Iosefina. Spirituala pinză a lui Gervex surprinde cea dintâi vizită făcută de generalul Bonaparte Iosefinei de Beauharnais, la Paris, str. Chantierine, în toamna anului 1795

Moment obișnuit în campania din Italia: „Inamicul nu bănuiește că simtem aici; e ora șapte, îl vom surprinde miine dimineată la patru...” Litografie de Raffet



Una din cele mai rare scrieri
napoleoniene

Cina de la „BEAUCAIRE”*



În iulie-august 1793, armata revoluționară reprimă acțiunile forțelor contrarevoluționare desfășurate sub masca opoziției girondine împotriva Convenției Naționale, a dictaturii Comitetului salvării publice, care se bucura de sprijinul maselor reprezentate de sanchioliți.

În aceste condiții de adevărat război civil, căpitanul Bonaparte a scris broșura „Cina de la Beaucaire”, pe care a tipărit-o în luna august a aceluiași an la Avignon. Influențat de evoluția evenimentelor, a căror esență și tendință a descifrat-o, Napoleon se postează pe poziția apărării Convenției iacobine, a doctrinei republicane; broșura denotă o atitudine radicală, pronunțându-se împotriva aristocrației din interior și a inamicilor din exterior ai Franței, justifică măsurile iacobinilor împotriva girondinilor. Imaginând un dialog între un militar, un fabricant din Montpellier, un locuitor din Nîmes și un negustor din Marsilia, el caută să demonstreze și lipsa de sorți de izbândă a revoltei antiacobine, și caracterul lor nefast pentru Franța, îndeamnă populația Marsilei să renunțe la susținerea contrarevoluției și să se alăture Convenției, subliniind că „Montagnarzii (iacobinii — n. n.) luptă pentru cauza națională”, că numai puterea Convenției constituie „centrul unității” atât de necesare Franței republicane pentru a putea respinge amenințările coaliției puterilor feudale ale Europei. Unul din cercetătorii vieții lui Napoleon, Iung, spune că „Cina de la Beaucaire este departe de a fi o operă banală. În împrejurările în care a fost scrisă, această lucrare denotă o prezență de spirit unică. Sub raport militar conține aforisme demne de interes. Din punct de vedere politic, cuprinde concluzii raționale, precise”.

Dar despre această lucrare și perioada în care a fost elaborată, Napoleon, cînd ajunge împărat, preferă ca atât el cît și alții să nu vorbească. În memoriile sale, ducesa d'Abrantès face sublinierea că în Memorialul de la Sf. Elena, Napoleon nu se oprește asupra evenimentelor și activității din perioada menționată, deoarece „ar fi trebuit să vorbească și despre opiniile sale, politice de atunci, ceea ce el nu voia să facă”. De altfel, cînd va fi consul, Napoleon va ordona poliției să caute și să confiscate toate exemplarele „Cinei de la Beaucaire”. Exemplarele găsite au fost arse. El a urmărit distrugerea totală și a altor scrieri din tinerețe, cum ar fi Memorialul din 1791 prezentat în cadrul concursului instituit de Academia din Lyon pe tema: „care sînt adevărurile și sentimentele mai importante, demne a fi insufflate oamenilor, pentru fericirea lor”. Cînd a devenit împărat a aruncat în foc exemplarul pe care-l posedă din această lucrare, considerîndu-l singurul existent. Posteritatea, însă, beneficiază de o copie, datorită lui Louis Bonaparte.

C. A.

* Fragment.

MILITARUL

Ce consecințe a avut în cadrul Republicii mișcarea pe care ați organizat-o? Ați împins Republica spre pieire; ați întîrziat operațiile armatelor noastre. Nu știu dacă sînteți plătit de spanioli și austrieci, dar desigur că nu-și puteau dori o diversiune mai bună. Ce-ați face mai mult dacă ați fi plătit de ei? Succesele dv. sînt în atenția tuturor aristocraților. Ați pus la conducerea secțiilor și armatelor noastre numai aristocrați inveterați: un Lafourette, colonel, un Soumise, locotenent-colonel de geniu, care și-au părăsit trupele în momentul războiului pentru a nu lupta pentru libertatea poporului. Batalioanele dv. sînt pline de asemenea oameni, iar cauza dv. nu ar fi a lor dacă este cea a Republicii.

MARSEIEZUL

Dar Brissot, Barbaroux, Condorcet, Vergniaud, Guedet (frunțașii girondini — n.n.) și alții sînt tot aristocrați? Cine a instaurat Republica? Cine l-a răsturnat pe tiran, cine a sprijinit în sfîrșit patria în momentul primejdios al ultimei Campanii?

MILITARUL

Nu mă întreb dacă într-adevăr acești oameni care au avut merite față de popor în multe ocazii au conspirat împotriva lui; îmi ajunge să știu că „Muntele” (iacobinii — n.n.), din spirit public și de partid, recurgînd la măsuri extreme față de ei, promulgînd decrete împotriva lor, aruncîndu-i în închisoare și chiar colomîndu-i, parizianii lui Brissot erau pierduți fără un război civil care i-a pus în situația de a dicta dușmanilor. Iată deci că războiul vostru era util pentru ei. Dacă și-ar fi meritat prima reputație, și-ar fi aruncat armele la vederea Constituției, și-ar fi sacrificat propriile lor interese pentru binele poporului; dar este mai ușor să-l citezi pe De-



Cina de la Beaucaire, așa cum și-o imaginează Lecomte de Noüy

lună, folosită scrupulos pentru necesitățile proprii și cele ale familiei, nu-i permite o lansare spectaculoasă în lume. Monotonia atmosferei este întreruptă doar de baluri ofiteresti și de vizitele la familiile de vază, unde este bine primit, dar politicos refuzat atunci când, ca orice june, se îndrăgostește de vreuna din fetele gazdelor. Proaspătul ofițer de artilerie nu este considerat o partidă promițătoare pentru odraslele unor familii respectabile.

Mediocrității mediului îi contrapune însă două arme redutabile: voința și munca, căroră le poartă un adevărat cult. Activitatea din cazarmă — unde își îndeplinește cu promptitudine obligațiile, supunându-se tuturor privațiunilor și exigențelor disciplinei — este dublată de o puternică pasiune pentru studiul matematicii, fizicii, medicinei, istoriei, politicii, artei militare, geografiei, filozofiei, economiei politice și chiar teologiei. În bibliotecă sa se găsesc Platon, Plutarch, Cicero, Tit Liviu, Tacit; își face extrase pe care le comentează din Herodot, Strabon, Diodorus

Siculus, Mably, Adam Smith; citește pe Montaigne, Corneille, Racine, Montesquieu, Rousseau, Voltaire... Dar nu numai atât. Intocmește personal o serie de lucrări, păstrate integral sau fragmentar, finisate sau numai în ciorne. Pe lângă un „Memoriu asupra modului de dispunere a pieselor tunului pentru aruncarea bombelor” ori „Proiect de reformă a școlilor militare”, scrie versuri, o încercare de roman a cărei acțiune se petrece în timpul lui Sampiero d'Ornano (1498—1567) — patriot și luptător corsican împotriva genovezilor, o „Istorie a Corsicei”, povestirea orientală „Masca profetică”, un dialog asupra dragostei și altul asupra sinuciderii, o „Disertație asupra autorității regale” în care putem citi: „N-au fost decât puțini regi care să nu fi meritat să fie detronați”. Pentru caracterul senzațional se menționează des fragmentul unei lucrări de geografie care se oprește la fraza neterminată: „Sfinta Elena, mică insulă...” În unele din aceste lucrări, respiră spiritul lui Jean Jacques Rousseau, pe care Napoleon l-a simpatizat, i-a folosit diverse idei, dar nu a fost disci-

Cina de la BEAUCAIRE



piu decît să-l imiți. Astăzi s-au făcut vinovați de cea mai mare crimă posibilă. Prin purtarea lor, și-au meritat decretul (de condamnare — n.n.)... Singele pe care l-au vărsat a șters serviciile reale pe care le aduseseră.

FABRICANTUL DIN MONTPELLIER

Ați privit problema din punctul de vedere cel mai favorabil acestor domni; căci pare a fi dovedit că partizanii lui Brissot erau într-adevăr vinovați. Dar, vinovați sau nu, nu mai sîntem în secolul în care oamenii se băteau pentru alții.

Anglia a vărsat valuri de sînge pentru familiile Lancaster și York, Franța pentru cele de Lorena și Bourbon. Mai sîntem oare în acele vremuri de barbarie?

MARSEIEZUL

Avem mai puține resurse decît credeam, dar ești puter-

nic cînd ești hotărît să mori, iar noi sîntem gata s-o facem pentru a nu mai suporta jugul singeroșilor care conduc Statul. Știi că un om care se înecă se agață de toate crengile; la fel și noi, decît să ne lăsăm omorîți... Da, am luat cu toții parte la această revoltă și vom fi sacrificați cu toții din răzbunare. Acum două luni se conspirase uciderea a patru mii dintre cei mai buni cetățeni, închipuiți-vă la ce excese s-ar ajunge astăzi! Ne vom aduce totdeauna aminte de acel monstru care era totuși una dintre personalitățile importante ale clubului; a pus să fie spînzurat un cetățean, i-a jefuit casa, i-a violat soția...

MILITARUL

Ce oroare! Dar este oare adevărat? Mă cam îndoiesc, fiindcă știți că astăzi lumea nu mai crede în viol...



„Nu mai am soldați...”, alegorie de epocă reprezentând Casa de Austria constrinsă să ceară armistițiul lui Bonaparte

pol niciodată⁴, reproșându-i sever că promite oamenilor o fericire irealizabilă. „Atît cît se poate judeca după aceste hîrtii — apreciază pe bună dreptate savantul istoric sovietic E. Tarlé —, tînrul ofițer vibra la diapazonul liberalilor”.

Pe această platformă întîmpina locotenentul de douăzeci de ani marea zguduire produsă de revoluția franceză din 1789. „Cei mari ni se par mari numai pentru că noi stăm în genunchi... Să ne ridicăm!” — glăsuia motoul de pe frontispiciul săptămînalului „Révolutions de Paris”. Și ce voia oare

⁴ La Valence, contactul cu operele lui Rousseau, în librăria Pierre-Marc Aurel, determină pe tînrul Bonaparte să exclame: „Oh! Rousseau, pentru ce a trebuit să trăiești numai șaiszeci de ani! În interesul adevărului, era necesar să nu mori niciodată”. În 1801, consulul Bonaparte reflectează: „Viitorul va constata dacă pentru liniștea pămîntului nu ar fi fost mai bine ca nici Rousseau, nici eu să nu fi trăit”.

MARSEIEZUL

Intr-adevăr! Decît să ne supunem unor astfel de oameni, vom recurge mai degrabă la ultima extremă, ne vom vinde dușmanilor; îi vom chema pe spanioli. Nu există alt popor al cărui caracter să fie mai puțin compatibil cu al nostru... Apreciați răutatea oamenilor de care ne temem după sacrificiul pe care-l vom face.

MILITARUL

Să vă vindeți spaniolilor! Nu vă vom lăsa timp...

MARSEIEZUL

În fiecare zi sînt semnalati în fața porturilor noastre.

LOCUITORUL DIN NIMES

Această singură amenințare îmi ajunge pentru a ști

care dintre federați sau partizani ai Muntelui sînt pentru Republică. Un moment Muntele a fost cel mai slab. Comoția părea generală. Și totuși a cerut el vreodată să fie chemați dușmanii? Nu vă dați seama că lupta între patrioții și despoții Europei este o luptă pe viață și pe moarte? Dacă deci sperați la un ajutor din partea lor, conducătorii voștri au motive serioase pentru a fi întîmpinați de aceștia. Dar am totuși o părere prea bună despre poporul vostru pentru a putea crede că la Marsilia sînteți așa de puternici pentru a pune în aplicare un plan atît de laș.

MILITARUL

Credeți că aduceți un mare prejudiciu Republicii și că amenințarea este atît de înspăimîntătoare? Să o evaluăm.

Spaniolii nu au trupe specializate în debarcare, navele lor nu pot intra în portul vostru. Dacă îi chemați,

aceasta ar putea servi șefilor voștri pentru a-și salva o parte din avere. Dar ați stîrni indignarea generală în toată Republica, ați ridica împotriva voastră 60 000 de oameni. Spaniolii ar lua ce-ar putea din Marsilia și tot ar mai rămîne suficient pentru a-i îmbogăți pe învingători.

FABRICANTUL DIN MONTPELLIER

Dacă ești în stare de asemenea josnicie, n-ar trebui să mai rămîniă piatră peste piatră în orașul vostru superb. Ar trebui ca peste o lună, călătorul care ar vedea ruinele să-și închipuie că orașul a fost distrus acum o sută de ani.

MILITARUL

Ascultă-mă, marseiezele, scuturați jugul celor cîțiva sclerați care vă împing la



Preliminariile de pace (armistițiul) de la Leoben, tablou de Lethière

mai mult Napoleon decît să se ridice? De la început a sesizat că nu limitîndu-se la în- gusta specialitate de artilerie va putea folosi posibilitățile ce se deschideau pentru satisfacerea zelurilor sale, cî avîntîndu-se pe tîrî- mul politic. Scuturînd jugul feudal și statu- înd societatea burgheză, revoluția, cum a- preciază Marx și Engels, transformase Franța în țara politică a Europei. Din trini- tatea devisei „Libertate, Egalitate, Frater- nitate”, Napoleon Bonaparte se va opri asu- pra celui de-al doilea component al ei: „E- galitatea care trebuia să mă ridice — scrie el — mă seducea”. Aprobă cu entuziasm de- cretele din 4 august 1789 ale Adunării Na- ționale Constituante, care abolau vechiul regim, deoarece anulau și decretul din 1780 al contelui de Ségur, ministrul de război din acea vreme, care interzicea celor de rînd cariera armelor și limita accesul micii nobi- limi doar la gradele inferioare. Participă la demonstrații populare și la activitatea dife- ritelor cluburi, e chiar secretar al Societății prietenilor constituției. La 14 iulie 1791, pe Champ de Mars, la Paris, împreună cu regi- mentul său, jură „să apere patria contra duș- manilor din afară și dinăuntru, mai bine să moară decît să accepte invazia și să nu

asculte decît de ordinele Adunării Națio- nale”. Era conștient că revoluția făcea rea- lizabile orice speranțe ale sale, deoarece preconiza ascensiunea pe scara socială în funcție de capacitatea individuală și nu de blazoanele moștenite. Întrebarea era: unde să acționeze? În Franța sau în Corsica? Se decide inițial pentru Corsica, văzînd în ideile revoluției o posibilitate favorabilă intereselor insulei natale. Cîteva luni con- cedii le petrece aici, amestecîndu-se în afa- cerile politice, alegîndu-se locotenent-colo- nel al gărzii naționale locale, întîlnindu-se cu generalul Paoli reîntors din exil. Dar ve- derile lor nu coincid. Se ajunge la un cn- flict sîngeros, cu caracter de vendetta, în urma căruia Bonaparte și familia sînt de- terminați să părăsească insula. Pentru Bon- parte opțiunea e făcută pentru totdeauna: metropola franceză. La 13 iunie 1793, că- pitanul Napoleon Bonaparte⁵ revine în

⁵ Fusese avansat căpitan la 6 februarie 1792. După o penibilă așteptare de șapte ani! — co- mentează unii istorici. Adevărul apare puțin altfel dacă luăm în considerare că din acești ani o mare parte și-o petrecuse în concedii. André Castelot face socoteala că pînă în vara anului 1793 Napoleon activase efectiv în re- gimentul său doar 30 de luni!

Cina de la BEAUCAIRE



contrarevoluție, restabiliți autoritățile constituite, ac- ceptați Constituția, redați li- bertatea reprezentanților și trimiteți-i la Paris să medieze pentru voi. Ați fost înșelați. Nu este pentru prima dată că poporul e înșelat de cîțiva conspiratori și intri- ganți [...]

MARSEIEZUL

Ei, domnule, cine ne va aduce binele?

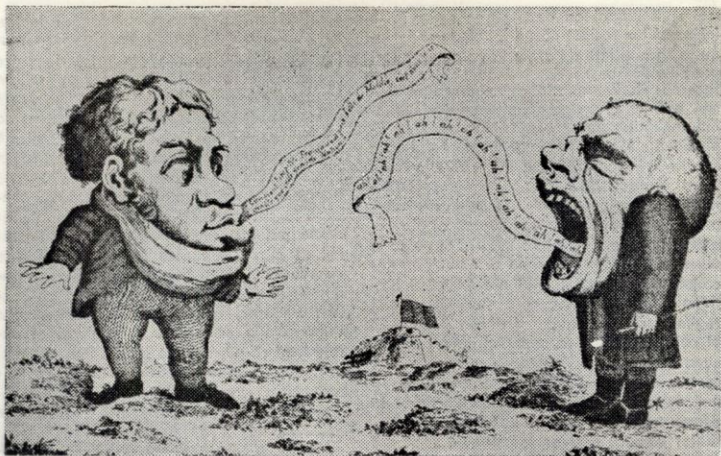
Oare refugiații care vin din toate colțurile departa- mentului? Ei sînt interesați să acționeze cu disperare. Oare cei care ne guver- nează? Nu sînt și ei în aceeași situație? Poporul? O parte a lui nici nu-și cu- noaște poziția, este orbită și fanatizată; cealaltă e de- zarmată, suspectată, umilită;

întrevăd deci cu mare durere nenorociri fără ieșire.

MILITARUL

Îată-le în sfîrșit rezona- bil. De ce oare o asemenea transformare nu s-ar pro- duce la un mare număr de cetățeni înșelați, dar de bună credință? Atunci Al- bittle care nu dorește decît să cruțe sînge francez v-ar trimite un om cîștit și abil: am fi de acord, iar armata, fără să se oprească vreun moment, i-ar face pe spa- niolii mindri de cîteva suc- cese să danseze Cernagola sub zidurile Perpignan-ului.

Iar Marsilia ar continua să fie centrul de gravitație al libertății. Numai cîteva pa- gini ar trebui rupte din isto- ria sa!



In drum spre Egipt, armata franceză ocupă, în iunie 1798, insula Malta. Caricatura de epocă pe care o reproducem sugerează reacția engleză la primirea acestei vești

Franta și e repartizat la compania 12 din Regimentul 4 artilerie, cu reședința la Nice.

Revenirea în Franța are loc în momente de maximă activitate a Convenției Naționale, cînd după ghilotinarea girondinilor aceasta era dominată de montagnarzi, în frunte cu Maximilien Robespierre. Tocmai în climatul favorabil creat de Convenție avea să-și pună în valoare Napoleon voința sa de fier, deoarece tocmai acum voința a fost ridicată la rangul de principiu al politicii. Marx și Engels au apreciat că „Convenția a reprezentat maximum de energie politică, de putere politică și de inteligență politică [...]. Cu cît e mai unilaterală, adică mai desăvîrșită inteligența politică, cu atît mai mult crede ea în atotputernicia voinței...”

Și momentul inițial ce se cere remarcate privind afirmarea inteligenței și voinței lui Napoleon este legat de numele unui oraș: Toulon. În noaptea de 27 spre 28 august 1793, forțele contrarevoluționare răsculate deschid porțile orașului Toulon englezilor. Asediul instituit de armatele revoluționare pare că nu va mai avea sfîrșit. Întîmplarea că șeful artileriei asediatorilor fusese rănit duce la numirea lui Napoleon în acest post. Planurile lui fiind apreciate, primește mină liberă pentru a le aplica și la 17 decembrie trupele engleze și spaniole sînt

obligate să cedeze orașul. Toulon reprezintă punctul de plecare al prodigioasei cariere a lui Napoleon. În septembrie doar căpitan, Napoleon e în decembrie general de brigadă; avea 24 de ani și jumătate. Dar steaua sa este cît pe aci să apună în vara lui 1794, cînd are loc căderea lui Maximilien Robespierre. Suspectat pentru legăturile cu fratele acestuia Augustin Robespierre, generalul Bonaparte este suspendat din funcție, toate documentele îi sînt sechestrate, e arestat și deferit Comitetului Salvării Publice. Socotit nevinovat, e eliberat.*

* Deși fusese simpatizat de Robespierre cel tînăr, Napoleon n-a fost nici un moment partizan al lui Maximilien Robespierre. Cînd Augustin Robespierre i-a propus să ia comanda Gărzii naționale din Paris, cu scopul evident de a constitui un sprijin pentru fratele său, Bonaparte a refuzat. Lucien Bonaparte, în memoriile sale, depune următoarea mărturie: „Într-o zi Napoleon a venit mai preocupat ca de obicei și, plimbîndu-se împreună cu mine și Joseph, ne comunică că nu depindea decît de el să plece la Paris chiar a doua zi... Mi se oferă — ne-a spus Napoleon — locul lui Henriot (comandantul Gărzii naționale de la Paris — n.r.). Trebuie să dau răspunsul chiar astăzi-seară. Voi ce părere aveți? Am ezitat un moment. — Ei! Ei! reluă generalul, asta merită oboseala de a vă gîndi. La Paris nu-i așa de ușor să-ți salvezi capul ca la Saint Maximin (aluzie la faptul că Lucien ocupa o funcție în acest oraș — n.r.). Robespierre tînărul este un om onest, dar fratele său nu alumește. Eu, să susțin pe acest om! Nu, nici-o dată!”

Dar refuzul de a comanda, el artileristul, o brigadă de infanterie pentru a înăbuși o revoltă în sudul Franței îl pune în poziția de general demisionar. Îl vor readuce în scenă evenimentele de la 13 Vendémiaire (5 octombrie 1795), când se face extrem de util Directoratului (noua formulă de guvernare instaurată la 27 august 1795) prin reprimarea energică a unei rebeliuni monarhiste în însăși inima Parisului. La sfârșitul lui octombrie va prelua de la cel mai cunoscut membru al Directoratului — Barras — comanda armatei din interior. 13 Vendémiaire face cunoscut numele lui în toată Franța. La 2 martie 1796, primește comanda armatei din Italia. Înainte de a pleca la noul post, la 9 martie, ora 10 seara, ofițerul stării civile din cel de-al doilea arondisment al Parisului, Charles-Théodore-François Leclercq, oficiază căsătoria dintre Napoleon Bonaparte și frumoasa creolă Iosefina, născută Tascher de la Pagerie, văduva generalului conte Alexandre Beauharnais, executat din ordinul Convenției.

La începutul lui aprilie, generalul Bonaparte lansează vestita Proclamație către Armata din Italia: „Soldați, sfinți goi și prost hrăniți [...] Vă voi conduce în cele mai mănoase cîmpii din lume; acolo veți găsi orașe mari și provincii bogate, onoare, glorie și pradă; soldații ai Armatei din Italia, vă va lipsi oare curajul?” Trebuie să recunoaștem, apreciază Roger Peyre, că acesta nu era limbajul unui general al unei mari puteri, ci acela al unei căpetenii de condotieri. La 12 aprilie — prima victorie la Montenotti; 10 mai — biruința de la Lodi nu-i aduce lui Napoleon Bonaparte numai porecla de „micul caporal”, ci-i stimulează și ambiția grandooarei: „După Lodi — va spune la Sf. Elena — mă consideram nu doar un simplu general, ci un om chemat să influențeze destinul unui popor”. Cînd peste opt zile intră în Milano, mulțimea, la Porta Romana, dansează și strigă „Viva la libertate”. Efuziune nu lipsită de teimeuri, deoarece italienii vedeau în armata franceză purtătoarea ideilor de libertate și egalitate ale revoluției de la 1789, dobortoarea privilegiilor feudale. Dar satisfacerea necesităților armatei lui Napoleon și a guvernului parizian impun locuitorilor teritoriilor cucerite serioase contribuții financiare și materiale; celebre opere de artă iau drumul Parisului. Orice încercare de împotrivire față de excesele învingătorului este cu strășnicie reprimată.

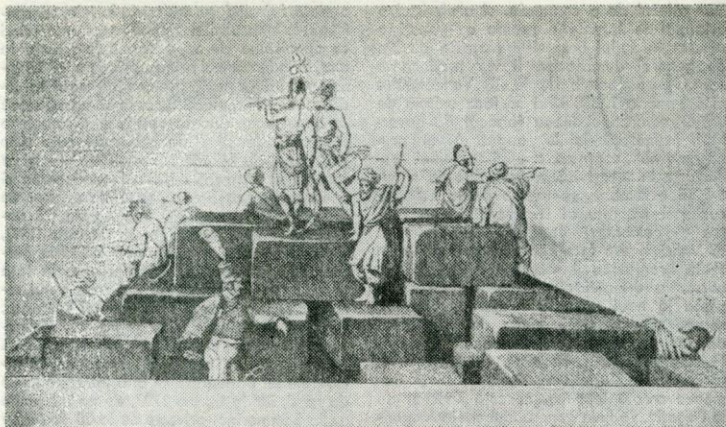
Dînd dovadă de o mare putere de decizie și talent de comandant, disciplinîndu-și

armata, folosind cu măiestrie forțele, concentrîndu-le în locul și la timpul oportun, trecînd cu repezițiune de la o formă de acțiune la alta, luînd inamicul prin surprindere și lovindu-l necruțător pe părți, stimulînd curajul și îndrăzneala, Napoleon a reușit să zdrobească cele mai bune armate austriece, piemonteze și pontificale. „Vai de generalul care vine pe cîmpul de bătălie cu un sistem” — își va rezuma el concepția privind conducerea și desfășurarea războiului. Bătăliile celebre de la Castiglione (august 1796), Arcole (15 noiembrie 1796) și Rivoli (14—15 ianuarie 1797), asediul orașului Mantua stau mărturie personalității militare a lui Napoleon. În fața acestui general de 28 de ani n-au putut rezista nici feldmăreșalii Beaulieu și Wurmser, veterani ai războiului de șapte ani, nici generalul Alvinzi, nici tinărul arhiduce Carol. La un an de la începerea campaniei, la piccioarele lui Bonaparte se află întreaga Italie de nord, iar în aprilie 1797, de pe înălțimile de la Semmering, privește de la 30 de leghe de Viena.

Peste capul Directoratului și neluînd în seamă văicărelile inamicului, Napoleon își impune propriul punct de vedere la tratativele cu reprezentanții Papei Pius al VI-lea la Tolentino (19 februarie 1797), la încheierea armistițiului cu Austria (Leoben, 18 aprilie) și la semnarea Tratatului de pace de la Campo Formio (17 octombrie același an). „Nu mai pot să mă supun” — declara el, referindu-se la guvernul celei mai tinere republici din Europa (Directoratul); „Nu uitați că tratați cu mine în timp ce mă găsesc înconjurat de grenadirii mei” — apostrofa pe plenipotențiarul celei mai vechi monarhii — cea habsburgică. După cum subliniază André Castelot, autorul uneia dintre cele mai recente cărți despre Bonaparte, acum acesta nu visa altceva decît să devină „un Brutus al monarhilor și un Cezar al republicii”.

La 22 decembrie 1797, la Palatul Luxemburg din Paris, membrii Directoratului și ai corpurilor legislative se descoperă în fața comandantului Armatei din Italia, pe care societatea pariziană îl aseamua lui Vercingetorix? Strada Chanteraine, pe care locu-

⁷ Antoine Lasalle, unul dintre cei mai buni generali ai lui Napoleon, aprecia astfel, în 1809, campania din Italia: „Acolo unde împărțatul a fost cel mai mare, a fost războiul din Italia. Atunci a fost erou, acum e împărat. În Italia nu avea decît puțină cămenie, aproape nimeni armat, lipsiți de pîine, încălțăminte și bani...: avea o reputație de matematician și visător: nici o acțiune la activul lui; nici un prieten; era considerat drept un urs pentru că era solitar și medita mereu. Trebuia să creeze totul și a creat totul. Iată unde este el cel mai admirabil. De cînd e împărat, dispune de atîtea forțe încît nu se poate vorbi de aceleași greutăți”.



Pe cea mai înaltă piramidă din Egipt...

Gînduri ale lui NAPOLEON



Drepturile omului

Abrutizat de regi și de miniștrii lor, de nobili și pre-judecățile lor, de preoți și impostura acestora, după veacuri, francezul s-a trezit brusc și a stabilit drepturile omului pentru a servi drept regulă legislatorului. Atunci vor exista mai puțini oameni răi, fiindcă vor exista și fericiți. Influența legilor bune asupra moralei, pasiunilor individuale este incalculabilă, iar morala, modificarea pasiunilor, determină fericirea.

(Discurs pe o temă propusă de Academia din Lyon : „Ce adevăruri și sentimente sînt mai importante să fie insuflate oamenilor pentru fericirea lor ?” — 1791)

Libertate

O sută de mii de perși fug în fața citorva atenieni ; douăzeci de mii cad sub loviturile a trei sute de spartani, iar imperiul lor, pe care soarele mirat abia îl poate străbate, este înfruntat de

zece mii, răsturnat, subjugat, cucerit de patruzeci de mii [...] douăzeci și unu de corsicani înfrîng opt sute de germani ; șapte dezarmază o sută de genovezi [...] o mie cincisute de elvețieni înfrîng, lângă Morgarten, orgoliul ridicol a două zeci de mii de austrieci ; pe cîmpia de la Neuffels o mie cinci sute fug în fața a patru sute de olandezi [...] S-o spunem cu min-drie : sclavul este de-abia umbra omului liber...

Deoarece omul nu gustă fericirea decît în cursul unei vieți conforme structurii sale, deoarece prin structura sa intelectuală rațiunea îi conduce acțiunile, deoarece constrîngerea îl depravează, îl distruge, nimeni nu trebuie să fie vreodată forțat să adopte idei pe care nu le-ar simți.

Libertate de gîndire deplină și absolută ; libertate de a scrie și vorbi despre ceea ce nu atinge ordinea socială este deci baza moralității,

Tește familia Bonaparte, primește numele de strada Victoriei; cea mai înaltă instanță științifică a Franței, Institutul Național, cu 305 voturi pentru, îl primește printre membrii săi în secțiunea de fizică și mecanică: „Adevăratele cuceriri — afirmă Napoleon în răspunsul adresat cetățeanului președinte al acestui for — singurele care nu produc nici un regret, sînt cele obținute împotriva neștiinței”.

Napoleon nu era însă omul care să se închidă într-un cabinet sau laborator. Pămîntul îi frigea tălpile; așa cum remarcă Christopher Harold, nimic nu este mai periculos decît „un erou șomer”. Și în vara anului 1798, supușii sultanului Selim al III-lea aflau că „un om cu numele de Bonaparte, care se dă drept general francez, a pornit război în provincia turcească Egipt”. Debarcat în ziua de 2 iulie, lângă plaja Marabou. Napoleon, în fruntea armatei franceze pentru Orient, la 25 iulie, după celebra bătălie

de la Piramide, cucerirea orașul Cairo. Campania avea să fie apoi prelungită în Siria⁸. Își vedea cîvea un vis care-l fascina.

Poeților arabi, care-i cîntă „O republican genial, tu ai adus în Egipt lumina strălucitoare ca o lampă de cristal, Ya Sallam !”, le răspunde nu numai prin respectarea Coranului, ci, cum o făcuse și în Italia, prin loviturile date vechilor rînduiri, pozițiilor beilor mameluci, prin introducerea unui nou sistem administrativ. Prezidează tradiționalele serbări ale Nilului, dar totodată nu se dă în lături de la cruzimi nemaipomenite, ca incen-

⁸ În campania din Egipt, care urmărea să dea o lovitură Angliei, principala rivală a Franței, Napoleon, a plecat cu 35.000 de oameni, îmbarcați pe circa 400 de nave. În statul lui major se numărau Murat, Berthier, Davout, Lannes, Marmont, Duroc, Junot, Bessiers, Kleber, Desaix, Menou și alții. A luat cu el savanți ca fizicianul Monge, chimistul Berthollet, mineralogul Dolomieu, zoologul Geoffroy de Saint-Hillaire, botanistul Nectoux, chirurgul Dubois, arheologul Jomard etc.

libertății și fericirii individuale. Dreptul natural nu trebuie să fie deci îngrădit decît de o lege precisă, care nu poate interzice decît acțiunile direct opuse societății. Dacă s-ar împlini altfel, ordinea socială ar fi o calamitate, o sclavie de nesuportat.

(Ibidem)

Iacobinism

Iacobinii sînt oameni hotărîți, pe care nu-i ușor să-i faci să dea înapoi.

(În Consiliul de stat; iunie 1804)

Nici Robespierre, nici Danton, nici Marat nu aveau egal cînd devisa „Libertate, egalitate sau moarte” era înscrisă cu litere de sînge pe toate drapelele franceze.

(St. Elena)

Revoluția franceză

Revoluția franceză nu este rezultatul ciocnirii dintre două familii care-și disputau tronul: ea a fost o miș-

care generată a maselor națiunii împotriva celor privilegiați. Nobilimea franceză, ca și cea a întregii Europe, datează din epoca incursiunilor barbare, care au divizat Imperiul roman. În Franța, nobilii îi reprezentau pe franci și burgunzi; restul națiunii îl formau galii. Regimul feudal a statornicit principiul conform căruia orice proprietate avea un senior. Toate drepturile politice au fost exercitate de preoți și nobili; țăranii au fost robi, legați de pămîntul pe care-l lucrau.

Evoluția civilizației și concepțiile luminate au dus la eliberarea poporului. Această nouă stare de lucruri a determinat dezvoltarea industriei și comerțului. Majoritatea pămînturilor, bogățiilor și inteligențelor erau în secolul al XVIII-lea împărțite poporului. Nobilii rămîneau totuși în continuare o clasă privilegiată; păstrau

în mîinile lor justiția superioară și secundară, dispuneau de drepturi feudale camuflate sub un număr de diverse denumiri și forme, se bucurau de privilegiul de a nu suporta nici o povară a societății și de a deține exclusiv funcțiile cele mai însemnate. Toate aceste abuzuri stîrneau reclamații din partea cetățenilor. Scopul principal al revoluției a fost de a desființa toate privilegiile, de a abolii justiția seniorilor, justiția fiind un atribut inseparabil al autorității suverane, de a suprima drepturile feudale, rămășițe ale vechii stări de servaj, a poporului; de a face să apese pe umerii tuturor cetățenilor și pe seama tuturor proprietăților, fără deosebire, cheltuielile statului. În sfîrșit ea a proclamat egalitatea în drepturi. Toți cetățenii au căpătat acces la orice funcție, conform talentelor și necerului.



Bonaparte și Pașa din
Cairo — după o gravură
de epocă în culori

„În Egipt a fost ne-
voie să studiez Co-
ranul, pentru că tre-
buia să cunosc în
profundime credința
celor patru secte, re-
lațiile lor cu Con-
stantinopolul și Mec-
ca, spre a-mi putea
instaura puterea în
mijlocul unui popor
supus islamismului“

Napoleon

dierea satului Alcom sau masacrarea adver-
sarilor ce i se predaseră la Jaffa, momente
sinistre ce-i vor însoji pentru todeauna me-
moria ca niște pete întunecate.

Dar în timp ce acționează împotriva de-
moralizării propriilor soldați, a împotrivirii
populațiilor locale și a unor condiții naturale
vitrege, Napoleon află că tot ceea ce se rea-
lizase în campania din 1796-1797 era în pri-
mejdie. O nouă coalțiție, care unea Austria,

Rusia și Regatul Neapolelui, amenința
Franța; Directoratul era pradă neputinței și
spaimei. „Italia pierdută! Miserabili! Toate
victoriile noastre zadarnice! Trebuie
să plec“ — exclamă Napoleon și la 23 au-
gust 1799, lăsând comanda generalului Klé-
ber, părăsește Egiptul, îndreptându-se, pe
bordul vasului „Muiron“ spre Franța și mai
ales spre putere.

(Va urma)

Fișier bibliografie: Napoleon: „Vues politi-
ques“ (ed. Adrien Danette); La Duchesse
d'Abrantes: „Mémoires (Souvenirs historiques
sur la Révolution et le Directoire)“; Le comte
de Las Cases: „Le Mémorial de Saint Hélène“;
Chateaubriand: „Mémoires d'outre-tombe“;
Karl Marx: „Note critice pe marginea articu-
lului unui prusian“; Auguste Mignet: „Histoire
de la Révolution française, depuis 1789 jusqu'en
1814“; Thomas Carlyle: „Istoria Revoluției fran-
ceze“; Paul Janet: „Histoire de la Révolution
française“; Louis Madelin: „La Révolution“;
Albert Soboul: „Révolution française 1789-1799“;
Roger Peyre: „Napoleon l'ér et son temps“;
Armand Dayot: „Napoleon raconté par l'image“;
Arthur Lévy: „Napoleon intime“; Henri Ro-
bert: „Le Petit Corse“; E. Tarle: „Napoleon“;
André Castelot: „Bonaparte“; A. M. Filippico-
daccioni: „Napoleon et la Corse“; Pieter Geyl:
„Napoleon pro și contra“.

90 DE ANI DE RELAȚII DIPLOMATICE ROMÂNŌ-BULGARE

AUGUSTINA NICOLAESCU

În urma războiului din 1877-1878, o dată cu obținerea independenței de stat, România a trecut la stabilirea de relații diplomatice cu majoritatea țărilor europene. Întărirea poziției internaționale a țării și continuarea acțiunii de recunoaștere a independenței de către toate țările europene, necesită stabilirea de relații diplomatice normale în primul rând cu statele vecine din Peninsula Balcanică.

Luptând pentru consolidarea propriilor sale drepturi suverane România acționa, în același timp, în sprijinul popoarelor care nu și dobândiseră încă deplina autonomie. Un exemplu semnificativ în acest sens îl constituie modul în care s-au stabilit relațiile diplomatice cu Bulgaria.

Prietenia dintre popoarele român și bulgar are rădăcini adânc în trecutul istoriei. Nenumărate sînt exemplele care arată eforturile celor două popoare au acționat împreună pentru libertate socială și națională. Nu o dată românii și bulgarii și-au vărsat lăolaltă singele pentru sfărîmarea jugului oprîmăriei naționale, pentru cucerirea independenței de stat și a suveranității. Destinele celor două popoare dădărele s-au asemănat în multe privințe. Strămoșii noștri au luptat împotriva aceluiași dușman, au fost amiați de aceeași aspirații și idealuri.

Toate aceste împrejurări istorice, secolele de trai în vecinătate au făcut ca popoarele român și bulgar să nutrească profunde sentimente de stimă și prețuire reciprocă, să înțelegă relații de bună înțelegere și prietenie.

Legăturile stabilite încă din vremea primelor țarate bulgare de care se ocupă articolul prof. dr. Ștefan Ștefănescu, dezvoltate o dată cu întărirea și consolidarea Țării Românești, schimburile comerciale, înrudirea unor familii domnitoare, au dus la încheierea de relații durabile care, o dată cu scurgerea vremii, au căpătat noi rezonanțe, noi valențe, mai cu seamă în perioada de dezvoltare a națiunilor română și bulgară (veacul al XIX-lea).

O întreagă pleiadă de revoluționari bulgari au activat în România. Majoritatea asociațiilor înființate de aceștia pentru a lupta împotriva asupririi interne și externe a țării lor au funcționat în București, Brăila, Giurgiu și în alte orașe din țara noastră.

Revoluționari români de la 1848, ca C. A. Rosetti sau Al. I. Cuza, au avut strîns legături de prietenie cu unii din conducătorii revoluționar bulgari, cum ar fi Gheorghe Sava Racoyski, Liuben Karavelov sau Hristo Botev.

Aceștia sînt cîteva din premisele care au dus la crearea, în 1879, a agențiilor diplomatice română și bulgară, menite să contribuie la întărirea și dezvoltarea continuă a relațiilor dintre cele două state.

Agențiile diplomatice ale celor două țări își au originea în agențiile comerciale existente,

desigur nu sub această titulatură, cu multă vreme înainte de 1879. În 1830-1837, la Varna a funcționat un agent comercial al domnului român, în persoana negustorului Constantin Stoianovici.

Îndată după războiul din 1877-1878 și reglementările de pace care i-au urmat (San Stefano, 3 martie 1878, și mai ales Congresul de la Berlin, 13 iunie 1878), Bulgaria dintre Dunăre și Balcani se constituie într-un principat autonom vasal Porții, condus de un principe creștin, iar partea sudică devine un teritoriu autonom - Rumelia orientală - sub directă autoritate politică și militară a Porții.

Deoarece Bulgaria nu era recunoscută ca stat independent, ea nu putea întreține relații politice directe și proprii cu țări străine. Trezind peste această aparentă pledică, România, devenită independentă, a fost una din primele țări care a stabilit relații diplomatice normale cu principatul bulgare. La 23 mai 1879, Alexandru Stoianovici a fost numit consul al României la Ruscuk. Cîteva luni după aceea era numit și un agent diplomatic pe lângă principele bulgar la Sofia, creîndu-se astfel agenția și consulatul general al României în țara vecină. Această acțiune demonstra atitudinea amicală a guvernului român față de Bulgaria cu care trata ca de la un stat la alt stat suveran fără a ține seama de statutul de vasalitate față de Poartă. România dovedea astfel că înțelege să sprijine țara vecină în politica de dobîndire a independenței depline.

Agent diplomatic și consul general la Sofia a fost numit Alexandru Sturdza. Prințul Alexandru de Battenberg a ținut să declare: „Bulgaria nu va uita niciodată că, în momentele grele, fiii ei au găsit în România ospitalitatea cea mai frătească și că eforturile poporului bulgar pentru libertate și progres au fost totdeauna privite cu o nobilă simpatie de către românii”. Era o recunoaștere a atitudinii totdeauna înțelegătoare a poporului român față de lupta poporului bulgar.

Odată înființată agenția diplomatică română la Sofia, s-a creat posibilitatea ca și Bulgaria la rîndul ei să poată organiza o reprezentanță similară la București. Astfel prin crearea agenției diplomatice bulgare la București, se încheia procesul stabilirii relațiilor diplomatice între cele două țări vecine.

Atitudinea guvernului român în legătură cu înființarea agențiilor diplomatice la Sofia și București a creat bulgarilor posibilitatea să acționeze liber față de suverana sa - Poarta otomană, ceea ce a nemulțumit Constantinopolul, dar politica iscusită a diplomației celor două țări a continuat cu succes.

...Au trecut 90 de ani de la stabilirea relațiilor diplomatice între cele două țări frățești. În această vreme, tradițiile de solidaritate ale militanților progresiști și revoluționarilor din România și Bulgaria au fost duse mai departe de partidele comuniste din cele două țări care, încă de la crearea lor, au luptat împotriva poliției claselor exploatare, pentru întărirea legăturilor de prietenie între cele două popoare.

În anii revoluției și construcției socialiste, prietenia româno-bulgară s-a întărit și a căpătat un nou conținut. La baza acestei prietenii stau principiile marxism-leninismului și internaționalismului proletar, respectarea independenței și suveranității naționale, egalitatea în drepturi, neamestecul în treburile interne, colaborarea și intrajutorarea frățească, interesele prosperității ambelor popoare, cauza generală a socialismului și comunismului. Pe aceste baze, relațiile de prietenie frătească și colaborare româno-bulgară vor cunoaște o continuă dezvoltare spre binele celor două popoare.



Elena și Gheorghe Nădejde, părinții lui Ioan și Gheorghe

FAMILIA NĂDEJDE

I. FELEA

**„Lupta pe care am început-o
nu se poate termina
decît prin victorie”**

Nu se poate vorbi despre începuturile socialismului în România fără să se amintească de familia Nădejde, de cei trei tineri entuziaști : Ioan, Gheorghe și Sofia Nădejde.

Înainte de a deveni socialiști, erau cunoscuți ca partizani ai filozofiei materialiste a lui Vasile Conta (1846—1882). Nu întîmplător revista „Contemporanul” a desfășurat în anii de început o asiduă campanie de popularizare a ideilor lui Conta, demonstrînd superioritatea concepției materialiste asupra celei idealiste, combătînd cu vehemență misticismul.

Pentru afirmarea gândirii materialiste, revista a publicat chiar în primul său număr, sub semnătura Sofiei Nădejde, cuvînte de adîncă admirație pentru filozoful român amintit.



Sofia Nădejde a fost o pană ascuțită pusă în slujba nobilului ideal al emancipării femeii



Ioan Nădejde se înfățișa ca „un colos întunecat, arămiu la față, cu barba și părul de un negru lucios“

Tinerete înflăcărată

Dar cum au devenit cei trei „contștiți“ pionieri ai socialismului? Iată o întrebare la care, ceva mai târziu, a încercat să răspundă chiar unul dintre frați.

Era prin anul 1876, într-o seară de toamnă. Gheorghe Nădejde se afla la clubul studenților din Iași. Citea într-un ziar o relatare despre activitatea revoluționarilor ruși. După ce a terminat de citit, s-a adresat vecinului din dreapta sa :

— Nu știu de ce mulți îi vorbesc de rău. Eu, dimpotrivă, cred că au dreptate...

— Se înțelege că au! a răspuns cu aplecare vecinul de masă. Era studentul în drept Eugen Lupu.

Tinărul cu fața palidă, cu fruntea înaltă și ochii scăpărători, i-a vorbit cu patos despre o viitoare societate, în care oamenii nu vor mai suferi de foame, unde cultura și arta nu vor mai fi apanajul unei minorități privilegiate, unde fiecare om de talent va putea crea, va putea munci...

Tirziu de tot, Eugen Lupu, obosit, i-a spus la despărțire :

— Apoi, uită-te frate, văd că ne potrivim în idei... Mai sînt și alții care gîndesc ca

noi... Eu cunosc cîțiva... Ar fi bine să ne întîlnim, să ne înțelegem... Poate că facem ceva de folos pentru ideile noastre... Ce zici ?...

Gheorghe Nădejde i-a răspuns :

— Ce să zic ! Să ne întîlnim și să lucrăm ! Înflăcăratul semănător de idei socialiste în mijlocul studenției ieșene, l-a îmbrățișat cu efuziune zicîndu-i :

— Apoi dacă-i așa, stai să-ți mai dau să citești cite ceva în privința asta, să dai și fratelui dumitale... și la alți cunoscuți, iar cînd ne vom întîlni mi-i spune ce zici...

Și a început să scoată de prin buzunare... A scos de la piept, de la spate, din toate părțile... Cît ai clipi, i-a încărcat mințile noului său prieten cu vreo zece broșurele...

Mulțumit în sine de rezultatul propagandei sale, Eugen Lupu s-a dus acasă, în strada Sava nr. 3, și a scris o epistolă avîntată lui Nicolae Codreanu. Ii comunica că făcuse cunoștință cu un membru al grupului de studenți, adepți ai filozofiei lui Vasile Conta, că aceștia erau apți pentru a deveni socialiști și-l ruga să vină el sau altcineva la Iași, pentru a face cunoștință cu ei.

Împrejurările acestea care au premers aderării fraților Nădejde la primul cerc socialist



Gheorghe Nădejde în anii tinereții

din România au fost evocate de Gheorghe Nădejde, sub pseudonimul său literar L. Girbea, în „Lumea literară și științifică” din 1895.

O căsătorie romantică

În anul 1876, când frații Nădejde au intrat în mișcarea socialistă, în viața celor care aveau să-și înscrie numele printre primii socialiști din țara noastră, s-a petrecut un eveniment deosebit: tinărul profesor de limba română și latină Ioan Nădejde, în vîrstă de 22 de ani, s-a căsătorit cu Sofia Băncilă-Gheorghiu, în vîrstă de 20 de ani. În acel an, la Liceul național din Iași era liberă o catedră de limba română; Ioan Nădejde s-a prezentat la concurs și a reușit.

Ioan se născuse la Tecuci, în decembrie 1854; a făcut liceul la Botoșani, fiind un elev excepțional. Corpul profesoral i-a solicitat de aceea serviciile ca suplinitor. În acea vreme, între „profesorul” Nădejde și Sofia Băncilă-Gheorghiu, elevă la un pension secundar din Botoșani, echivalent cu o școală de cultură generală, s-a înfiripat o prietenie trainică. Descendentă dintr-o familie de răzeși, atît după tată cît și după mamă, Sofia a avut parte de o copilărie as-

pră. Tatăl ei, împovărat de nevoi, făcea cu greu față cerințelor unei familii numeroase. Sofia era copilul cel mai mare din familie, urmată de Ecaterina, apoi de Octav, celebrul pictor de mai tirziu (Octav Băncilă), și de Elena.

Timp de doi ani, 1874—1876, Ioan a făcut, săptămînal, naveta la Iași. De multe ori nu avea bani nici pentru biletul de tren. După ce a primit însă catedra de la Liceul național, el și Sofia s-au căsătorit. Erau tineri, cu o frumoasă cultură, înflăcărați de cele mai înaintate idei ale vremii, dornici să lumineze poporul, să-l îndrume pe calea care ducea, prin luptă, spre o viață nouă.

Atît ca licean, cît și ca student, Ioan Nădejde își impresiionase profesorii cu extraordinara lui putere de asimilare. Avea un talent deosebit de a sintetiza și simplifica, pe înțelesul tuturor, problemele cele mai dificile și mulți dintre elevii săi i-au păstrat o amintire neștersă. Scriitorul Jean Bart (Eugen Botez) scria, în amintirile sale, că într-o zi, pe cînd venea la școală, un coleg l-a înghiontit, spunîndu-i:

— Uite-l mă! Vezi... așa-i Ioan Nădejde.

M-am oprit în loc, emoționat. Pe trotuar, în fața noastră, călca greoi, un colos întunecat, arămiu la față, cu barba și părul de un negru lucios. Cu un palton ros, aruncat numai pe umeri, mergea ținînd capul în jos, adîncit în citirea unei cărți groase. De buzunarul paltonului ațîrna un baston noduros, cu virful ars. Cînd a ajuns în dreptul meu instinctiv mi-am scos pălăria din cap. O clipă și-a ridicat ochii de pe carte, m-a fixat prin sticlele ochelarilor și mi-a răspuns cu un suris blînd, care a îndulcit și luminat deodată figura cea smolită și sumbră.

Atunci, în anii tinereții, Ioan Nădejde avea înfățișare viforoasă. Purta un pardesiou uzat, asemănător unui caftan. Umbla prin oraș, așa cum se purta peste tot, fără să-i pese de nimeni, liber de orice prejudecată. Tinăra lui soție se pregătea să dea bacalaureatul, spre marea mirare a burgheziei ieșene. Ioan Nădejde umbla pe stradă fără să salute pe nimeni, veșnic cu un ziar în mînă. Unii l-au văzut mîncînd pe stradă și ducînd sub braț o pîine de două ocale...

În acei ani — 1876—1881 — familia Nădejde se afla deja în rîndul celor care aveau să lucreze la răspîndirea socialismului în țara noastră.

Pe la sfîrșitul anului 1878, s-au adunat la Iași, în taină, mai mulți revoluționari. Printre cei prezenți se aflau Eugen Lupu, Zamfir Arbore, dr. Russel, Theodor Speranță, Ilie Calciu, în sfîrșit Ioan, Gheorghe și Sofia Nădejde.

Primii pași...

Împreună cu frații Ioan și Gheorghe Nădejde, cu studentul Theodor Speranță, vărul fraților Nădejde, dr. Russel a scos, la 28 septembrie 1879, un ziar socialist. După o lună de la apariție, ministrul de interne a trimis la Iași un agent special ca să afle cine erau redactorii, pentru a-i determina să suspende apariția publicației. Chestionându-l pe proprietarul tipografiei, T. Codrescu, acesta a declarat spionului polițienesc că redactorii erau doctorul Russel, Gheorghe Nădejde—profesor la gimnaziul „Ștefan cel Mare”, Ioan Nădejde—profesor la Liceul național și Speranță—învățător-student. O singură dată l-a văzut acolo și pe dl. Duber, șeful stației Iași-Ungheni.

Trimisul ministrului de interne, Danopole, l-a cercetat pe Russel, atrăgându-i atenția că nu poate să-i încuviințeze acțiunea. Acesta i-a răspuns cu indignare că el singur nu poate să suspende apariția publicației, deoarece aparținea mai multor persoane. Apoi și-a manifestat mirarea că i se cerea așa ceva în România, țară constituțională, unde libertatea presei este garantată, unde...

În același scop, prefectul de Iași, Leon Negruzzi, s-a dus la frații Nădejde, cerându-le suspendarea gazetei. Răspunsul lor a fost identic cu cel al lui Russel. Agentul nota în raportul său: **Alături Russel, cît și frații Nădejde, au cerut adresă oficială pentru încetarea ziarului. La aceasta, am refuzat.**¹

Dar într-o sîmbătă seara, agentul s-a postat în fața tipografiei lui Codrescu și a văzut ieșind de acolo, cu foile sub braț, pe Ioan Nădejde. Pe la ora două noaptea, Ioan Nădejde a luat o sanie și s-a dus la poștă, expediind numerele destinate abonaților din țară. La aceeași oră, Duber a fost văzut ieșind din locuința lui Nădejde cu un pachet. Urmărindu-l, agentul de poliție l-a văzut intrînd în gară, **de unde se presupune — nota el — că Duber ar fi persoana însărcinată cu distribuirea acestui jurnal în Rusia.**

Situația se complica. Consulul rus din Iași a atras atenția prefectului că dacă foaia respectivă va publica vreun articol care ar avea aerul de a aproba atentatul contra m.s. împăratului, ar fi pus în poziția să protesteze formal, dîndu-se a înțelege că dorința sa este de a se împiedica apariția ziarului².

La sfîrșitul anului 1879, socialiștii din Iași și-au înființat o tipografie proprie. După



Revista Contemporanul a desfășurat o asiduă campanie pentru răspîndirea concepției materialiste despre lume și societate, aducîndu-și un aport de seamă în formarea culturii naționale progresiste

mărturiile unui contemporan, în cursul anului 1880 s-au publicat o multime de broșuri și foi volante litografiate și centigrafiate. În 1880 s-a publicat broșura d-rului Russel intitulată: *Un studiu psihiatric, urmat de cîteva comentarii asupra ideilor sănătoase.*

Sofia Nădejde a publicat nouă articole sub titlul *Momente din istoria femeii*, în care susținea, cu argumente științifice, egalitatea în drepturi a femeii cu bărbatul.

Ioan Nădejde era încadrat într-o amplă rețea revoluționară conspirativă, care se întindea din Rusia țaristă pînă-n Elveția.

La sfîrșitul anului 1879 a avut loc o întrunire secretă, la care s-a discutat cum trebuie să se dezvolte propaganda socialistă la noi. Discuțiile au fost aprinse. Unii susțineau că trebuie să se lucreze în școli, pentru cîștigarea tineretului studios; alții cereau să fie luminați muncitorii, adică cei în primul rînd interesați în cauză. S-a ajuns la următoarea concluzie: trebuie și una și alta.

¹ Arhiva Centrală a C.C. al P.C.R., Fond nr. 239, mapa nr.1.

² *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I, partea I, Editura politică, București, pag. 50.

Un proces intentat ideilor socialismului

1881. În acest an s-a dezlănțuit prima mare prigoană a autorităților împotriva tinerei mișcări socialiste din țara noastră.

În ziua de 6 martie fusese anunțat un „banchet” al socialiștilor ieșeni în amintirea Comunei din Paris, care urma să se țină în sala Chateaux-aux-Fleurs. Aniversarea momentelor revoluționare printr-un „banchet” constituia un obicei în acea vreme — și nu numai la noi. Dar cu câteva zile mai înainte avusese loc un atentat împotriva țarului Alexandru al II-lea și reprezentantul guvernului țarist a interpretat „banchetul” ca o manifestare a bucuriei socialiștilor români, cerind autorităților burghezo-moșieresti să ia măsuri severe. Profitând de situație, guvernul liberal a promulgat **legea pentru expulzarea străinilor primejdioși**, a cărei primă victimă avea să fie dr. Russel.

În casa doctorului Russel, din strada Ștefan cel Mare, era multă zărvă. Se pregătea serbarea. Unii repetau cîntece, alții declamau. Constantin Mille, tânăr student, își pregătea conferința. Într-un colț, fete și băieți confecționau un steag roșu, cu litere aurite. Russel vorbea cu înflăcărare despre eroismul comunarilor. Mai tirziu, Constantin Mille l-a descris astfel: **Era blond, purta o barbă rară care, pe fălci, aproape nici nu exista. Avea o privire pătrunzătoare și în permanentă mișcare. Umbla într-una cu o pipă de lemn în gură, pe care se afla un cap de negru [...]** Pe toți oamenii îi numea **FRĂȚICULE**. Casa lui era în permanență deschisă.

În stradă era o mulțime de studenți și elevi de liceu, în așteptarea manifestanților ce trebuiau să vină dinspre strada Săvulescu. Deodată, s-a deschis ușa și în prag a apărut Gheorghe Panu, pe atunci prim-procuror la Iași. Executa cu stringere de inimă ordinul — l-a declarat arestat pe Russel și l-a condus la închisoare. Nimeni n-avea voie să iasă din casă. Un magistrat o interogată pe toți cei de față: numele, adresa, profesiunea; s-au confiscat steagul roșu, hirtile... S-au făcut percheziții acasă, la Constantin Mille, la Ioan Nădejde. Au fost ridicate mai multe scrisori, broșuri. Dar ceea ce era important fusese de acum bine ascuns...

Orașul trăia o atmosferă de stare de asediu. Străzile fuseseră înțesate de forță armată. Numărul gardiștilor — mărit. Toți aveau pe umăr câte-o pușcă...



Pictorul Octav Băncilă în anii tinereții

Frății Ioan și Gheorghe Nădejde au fost trimiși spre judecare în fața unei comisii a Universității din Iași. De fapt, era un proces intentat ideilor socialismului.

Cînd s-a aflat că doctorul Russel a fost închis, urmînd să fie expulzat, mulți bălnavi din Iași au cerut parchetului să-l lase pe medic să-i îngrijească, chiar și la închisoare, **iar populația săracă a Iașilor l-a plîns, ca pe un mort, cînd a aflat de plecarea lui.**

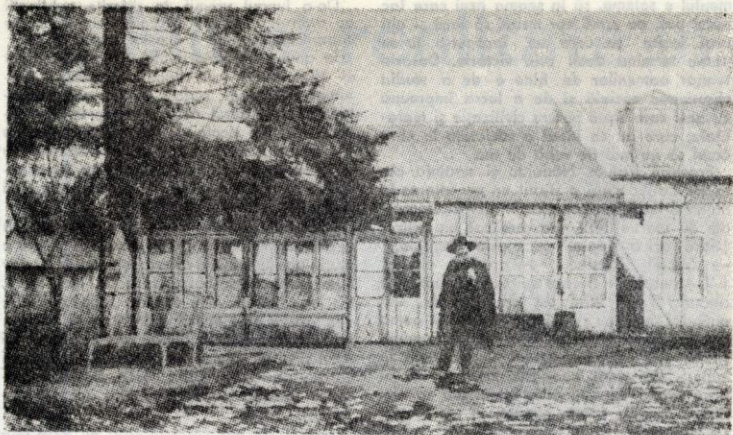
5 iunie 1881. Procesul fraților Nădejde. Judecata a avut loc în Aula Universității din Iași. Pe banca acuzării au luat loc Ioan și Gheorghe Nădejde. Martori erau directorii și profesorii „de stabilimente publice și private”, studenți, elevi și „impiegați administrativi” (polițiști).

Acuzații erau învinuți de ateism și delict capital, propagarea ideilor socialiste.

Acuzația a fost formulată cam în felul următor:

— În ceea ce privește religionea, ei spun că Dumnezeu nu există. El nu are unde fi pus în univers. În univers nu este decît materie și spațiu, Dumnezeu nu are unde sta, decît doar numai în mințile oamenilor...

— În ceea ce privește izvoarele mizeriei printre oameni, imprecizia afirmă că ea provine întregă din



„Ce se petrecea în această modestă casă din Sărărie? se întrebau prefectul, polițaiul, politicianul înrăit și stăpînul de cafenea“ (În fotografie, Oclav Băncilă în fața casei din Sărărie)

exploatațiunea legală, ce se practică de cei avuți contra celor săraci. Burghazia, care dispune de capitaluri, despoaie muncitorul de cea mai mare parte a rădărilor muncii sale. Munca este izvorul bogăției și cine se îmbogățește fără să muncească își apropiază prin forță, viclenii sau altfel munca lor. Aceea ce câștigă capitaliștii este munca gratis a salariaților. Societatea (dacă merită acest nume, după d-nii Nădejde) este împărțită într-o minoritate care stăpînește totul și o majoritate care nu stăpînește nimic sau mai nimic. O parte din produsul muncii se înfăptuiește sub formă de solar la muncitor, iar cea mai mare parte intră în pungile minorității, care-și petrece timpul desfătîndu-se.

La acuzația că sînt revoluționari, frații Nădejde au răspuns că nu înțeleg de ce sînt ei vinovați, dacă studiul istoriei și starea spiritelor i-a convins că se află în ajunul unei revoluții? Cine are ochi să vadă și urechi

să audă, se va convinge de adevărul ce constatăm.

La acuzația că nu sînt patrioți, cei doi au răspuns: dacă a fi patriot înseamnă a înșira vorbe frumoase la adresa poporului și în realitate să-l despoii și să-l disprețuiești, atunci astfel de patrioți nu sîntem. Dacă, însă, a fi patriot înseamnă a iubi poporul și a lucra pentru fericirea lui, a jertfi totul pentru acest scop, poziția socială și chiar viața, atunci nu vîd cine ar putea mai cu drept să se numească patriot.

Profesorul Ioan Nădejde a fost acuzat de propagandă printre tinerii din școlile secundare. „Acuzatul“ nu a negat că a făcut propagandă socialistă și ateistă și a susținut că avea acest drept după Constituție. Comisiunea, cu majoritatea de patru voturi contra unul (profesorul care își formase o părere deosebită se numea Ion Stravolca), a pronunțat următoarea sentință: Ioan Nădejde, recunoscut culpabil în modul cel mai grav, a fost destituit din funcția de profesor la Liceul național din Iași, iar fratele său, Gheorghe Nădejde, găsit mai puțin vinovat, a fost suspendat din învățămînt fără limită.

După pronunțarea sentinței juriului, Ioan Nădejde avea să declare: **Noi sîntem convinși că am fost condamnați numai PENTRU CĂ SÎNTEM SOCIALIȘTI. Prin aplicarea sentințelor, SE ÎNCEPE PERSECUȚIA ÎN CONTRA SOCIALIȘTILOR ROMÂNI. Mo-**

mentul e solemn, să ia seama acei care fac acest pas, pe urmă vor trebui să facă și alți pași. Lupta pe care am început-o nu se poate termina decât prin victorie. Datoria tuturor oamenilor de bine e de a studia chestiunea socială și de a lucra împreună cu acei care luptă pentru civilizație și moralitate, care au ca ideal o societate în care omul să nu mai fie robul de om.

Procesul fraților Nădejde și sentința comisiei de judecată a stîrnit un viu interes în mijlocul lumii intelectuale. În ziarul „Timpul” din 20 martie 1881, s-a publicat un articol („fără nici o îndoială scris chiar de dînsul” — Mihail Eminescu — preciza ulterior I. V. Atanasiu), din care spicuim următoarele rânduri: **Frații Nădejde, de exemplu, sînt amîndoi tineri cu știință de carte; am putea zice că în degetul lor mic au mai multă știință decât Costinescu ori Crăciunescu în capete. Ca merit, se poate adăuga că, în lipsă totală de mijloace, de vreme ce sînt dintr-o familie foarte săracă, ei tot ce știu au învățat într-un oraș din țară, fără a face un pas în străinătate. Cu toate astea, ei știu limbile clasice, mai multe limbi moderne, au înghițit cu ardoare ceea ce le-a venit în mină din științele naturale.**

„Misterul” casei din Sărărie

La Iași, în strada Sărărie, tinăra familie Nădejde își înghiebase o modestă gospodărie. Deși avea patru camere și un geamlac, casa devenea tot mai neîncăpătoare. Sofia născuse șase copii. Era o mamă duioasă, dar nu-i venea ușor, mai ales că Sofia nu admidea „servitori” în mica ei „republică”. Casa din Sărărie a devenit curînd sediul redacției revistei „Contemporanul” și a ziarului „Muncitorul”. În vara anului 1881, s-a bătut pe peretele ce da spre uliță, proaspăt vărut, o tablă neagră pe care scria cu litere albe: „Revista Contemporanul”. În același timp, casa era și sediul pentru Clubul socialiștilor din Iași.

Ce se petrecea acolo? se întrebau prefectul, polițaiul, politicianul înrăit și stilpul de cafeana. Acolo, în „casa plină de mister”, veneau pe înserate studenți și profesori, meseriași și refugiați politici, oameni supravegheați de poliție. Veneau săteni din împrejurimile Iașilor, ca să li se întocmească jalbe. În fața „misterioasei” căsuțe din Sărărie, stătea în permanență de veghe „vestitul gardian Tănase, cu mustățile ce cătau a oală, cu ochii încruntați de tătăr și cu glasul răgușit...”

De-a lungul vremii, în diferite publicații au apărut aprecieri elogiase cu privire la importanța istorică a acestui imobil.

În anul creării Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România (1893), „Evenimentul literar”, scria: **Cine a respirat cîteva minute aerul căsuței modeste din Sărărie iese de acolo cu puterile înzecite, cu mai multă încredere în sine și în oameni, cu o speranță mai mare pentru viitor, cu o hotărîre de a lupta pentru aducerea unei lumi mai bune, mai drepte.**

Aici și-a petrecut pictorul Octav Băncilă copilăria și primii ani ai tinereții. Cînd a murit Vasile Băncilă-Gheorghiu, tatăl, Octav avea patru ani. Sofia, sora lui mai mare, l-a luat la Iași. El îi spunea „coana Pica”; așa aveau să-i spună mai tirziu și cei din mișcarea socialistă. Octav era cunatul lui Ioan și al lui Gheorghe Nădejde, ambii frați căsătorindu-se cu două surori, Sofia și Ecaterina Băncilă (căpătînd pentru aceasta dispensă).

Crescut de mic copil în casa lui Ioan Nădejde, pictorul a fost martor ocular al activității culturale, politice și ideologice din acel laborator „misterios”.

După cursul primar, Ioan Nădejde l-a înscris pe Octav Băncilă la gimnaziul „Ștefan cel Mare”. Directorul, Pavel Paicu, era junimist, iar Gheorghe Nădejde, reintegrat în învățămînt, devenise un fel de „socialist independent”; făcea acum socialism numai în literatură...

Mai tirziu, Octav își amintea cu recunoștință de faptul că imboldul spre cariera sa artistică se datora cunatului său, Ioan Nădejde, care îi descoperise că dintîi vocația spre pictură. Totul se petrecuse dintr-o joacă... Era într-un sfîrșit de vacanță școlară, prin luna august. În ograda casei din Sărărie, Octav se ascunsese printre păpușoi înalți, unde se apucase să facă un om de lut. Ca omul să fie mai expresiv, i-a băgat niște cărbuni negri în ochi, iar din mătasea porumbului i-a potrivit părul, barba și mustățile. Pe cînd își admira opera, își făcu apariția, dinînd la o parte păpușoi, Ioan Nădejde:

— Ce faci aici, mă?

Băiatul, spăriet, n-a știut ce să răspundă. Nădejde s-a uitat la omul de lut, i-a examinat expresia, apoi, cu un suris binevoitor, s-a adresat băiatului:

— Măi Octave, acum știu eu ce am să fac cu tine!

După cîteva săptămîni, băiatul nu mai făcea drumul spre gimnaziu, ci ceva mai departe, la Școala de Bele-Arte. Ioan Nădejde vorbea cu Grigore Panaitescu, directorul școlii, și Octav fusese înscris în clasa de pictură...

(Continuare în numărul viitor)

Mit și realitate în



WESTERN

CRISTINA CORCIOVESCU

Istoria Lumii Noi și cu precădere cea a Statelor Unite a constituit și constituie o sursă inepuizabilă de inspirație pentru cinematograful american. Dar între istorie și filmul așa-numit western — adică consacrat vestului — se interpune mitul, legenda; caracteristic pentru aceasta este că a apărut aproape concomitent cu evenimentele care au generat-o. Barzi improvizați, povestitori plini de imaginație, gazetari cu fantezie informau estul despre faptele vestului, adăugându-le însă o încărcătură dramatică și o fabulație suplimentară. Dată fiind existența celor trei planuri — realitate, mit, film —, e interesant de urmărit ce anume din adevărul istoric se mai păstrează în opera cinematografică.

■ Sindicatul jefuitoarelor de trenuri

La sfârșitul secolului al XVII-lea fișa de pământ cuprinsă între lanțul Apalachiienilor și Oceanul Atlantic devine prea îngustă pentru locuitorii Noii Anglii, care simt ten-

tația spațiilor necunoscute de dincolo de munți. Linia cascadei de la poalele lor începe să se populeze. O depășesc la început vânătorii înarmați cu puști și capcane, care se întorc impresionați de vastitatea întinderilor și bogăția vinatului „din partea cealaltă”. Poveștile lor îl hotărăsc pe tânărul Daniel Boone să întreprindă prima expediție peste munți, trecând prin pasul Cumberland și punind jaloanele uneia dintre cele mai celebre piste care vor lega estul de vest: *Wilderness Road* („Drumul sălbăticiei”).

Aceasta se petrece în 1769. Prin tratatul de la Versailles (1783), tinerele S.U.A. capătă de la fosta lor metropolă, Marea Britanie, un teritoriu vast la apus de Mississippi, precum și dreptul de liberă circulație pe fluviu. Douăzeci de ani mai târziu, Thomas Jefferson cumpără de la Franța Louisiana, un pământ fertil udat de apele fluviului Mississippi, și ale afluenților săi. În decurs de un secol teritoriul ocupat de americani se dublează, dar e adevărat că și populația crește într-un ritm vertiginos: de la 4 milioane la sfârșitul secolului al



Unul dintre primii pionieri ai Vestului, Daniel Boone (1734—1820)

Ofertă de serviciu pentru conducători de diligențe: „Se preferă orfani”
(San Francisco, 1860)

WANTED

YOUNG SKINNY WIRY FELLOWS
not over eighteen. Must be expert
riders willing to risk death daily.
Orphans preferred. WAGES \$25 per
week. Apply, *Central Overland Ex-
press, Alta Bldg., Montgomery St.*

XVIII-lea la 23 de milioane în 1850. Se înregistrează un dublu exod: al emigranților europeni spre Statele Unite și, în interiorul continentului nord-american, al locuitorilor din est spre vest. E vorba de albi, bineînțeles: autohtonii — cărora li se spune ba indieni, ba „piei roșii”, sînt izgoniți de pe pămînturile lor sau mai adesea masacrați fără milă. „Singurul indian bun este indianul mort” — așa glăsuiește un dicton al epocii.

De-a lungul celor două secole, cit durează acest ciudat nomadism, noțiunea de vest este o noțiune deosebit de instabilă. Frontiera se deplasează peste noapte, avînd ca singură țintă o zonă situată tot mai la apus, spre Oceanul Pacific. Fără locuință fixă, înghebindu-și o așezare astăzi pentru a o părăsi mine, cel care va rămîne în istoria S.U.A. sub numele de pionier este minat de o permanentă neliniște. La primul foc de armă pe care îl aude, el își ia soția, copiii, cele cîteva vite, pușca și Biblia, își încarcă familia în căruța cu coviltir și pornește mai departe. Mulți pier pe drum, dar puțini fac cale întoarsă. Pionierul reușește să se descurce în situații dificile: își procură singur hrana și îmbrăcămintea vinînd, își clădește singur cabana din birne, se face frate cu indienii atîta vreme cît se simte slab, îi ucide cînd devine mai puternic. Femeia duce o viață de bărbat — muncește ca un bărbat, se luptă ca un bărbat, se îmbracă ca un bărbat.

Din loc în loc apare un „oraș”: o băcănie, o biserică, un saloon (cîrciumă) și patru-cinci case. Așa arată Boonesborough, orașul construit de Daniel Boone, așa

arată la început mai toate orașele din vest. Locuitorii lui (care de multe ori nu depășesc cifra de 10-20) trăiesc uitați de lume, așteptînd să treacă din cînd în cînd o diligență și pregătiți în orice clipă să facă față unei bande de tîlhari care vor să-i jefuiască, să le ia soțiile, să le omoare copiii. Dar chiar dacă atacul se produce, nimic nu pare ireparabil: casele sînt ridicate din nou și viața își reia cursul.

Cinematograful a surprins de multe ori asemenea întîmplări. În istoria vestului atacul diligențelor este evenimentul curent. Vehiculele scîrțietoare, trase de două-trei perechi de cai, gonesc nebunește prin praf și arșiță, rezistînd atacurilor bandiților pentru a ajunge la popasul următor, care de multe ori nu este decît o grămadă de ruine fumegînde. Iată de ce se cer condiții speciale vizitului de diligență: să aibă cel puțin 18 ani, să fie bine clădit, bun călăreț, bun trăgător, îndrăzneț, de preferință orfan și celibatar, ca să nu aibă cine-l plînge.

Apariția trenurilor nu diminuează pericolul transporturilor. Fiecare stat își are bandiții săi, specializați în atacurile trenurilor: în Indiana — frații Reno, în Missouri — frații James, în Kansas — frații Daltor, în Oklahoma — Bill Doolin. Cei mai celebri tîlhari sînt însă cei din Wild Bunch („Banda sălbatică”), care operează de preferință pe traseul companiilor de cale ferată Great Northern Railway și Union Pacific Railroad, inițiatorii unei organizații The Train Robbers' Syndicate („Sindicatul jefitorilor de trenuri”).



Wild Bill Hickock (1837 — 1876) așa cum arăta în realitate

...și în interpretarea lui Gary Cooper



Cel mai interesant este că populația rurală urmărește aceste fărădelegi cu o satisfacție tacită, așa cum s-a putut vedea și în filmul recent transmis de studiourile noastre de televiziune, „Jesse James, brigandul”. Motive există destule; companiile au achiziționat terenurile de la fermieri plătindu-le un preț de nimic sau ocupându-le cu forța, iar tarifele pe drumul de fier — mai ales la marfare — sînt foarte ridicate față de posibilitățile materiale ale crescătorilor de vite sau ale producătorilor de cereale. Iată de ce nimeni nu ajută autoritățile la capturarea bandiților, în ciuda bogatelor recompense oferite.

■ **Bad-man și cow-boy**

În filmele western, acești haiduci în versiune americană nu reprezintă, așadar, personaje prin excelență negative și antisociale. Cu un remarcabil simț al contradicțiilor de clasă din societatea secolului al XIX-lea, multe din western-uri aruncă blamul asupra marilor capitaliști ai agriculturii, stăpînii unor imense cirezi sau herghelii, posesorii unor necuprinse întinderi de pămînt, a căror rapacitate dă naștere la conflictele cele mai sîngeroase. Din rîndurile acestor ocupatori și ale simbriașilor lor — ucigași an-

gajați „cu bucata” sau cointeresați în mod permanent în spolierea fermierilor mici și mijlocii — se recrutează figura cea mai sumbră a filmului, așa numitul *bad-man* (în traducere textuală: om rău).

Bad-men-ii pot fi patroni de tripouri și bordeluri, ca în „Destry”*, proprietari de ranch-uri, ca în unele episoade din „Bonanza”, președinți ai consiliilor de administrație ale companiilor de cale ferată, ca în „Jesse James” etc. Uneori el este un exponent al intereselor clasei dominante, ci o victimă a acesteia, un individ schilodit moralmente de nedreptăți și discriminări, un om pe care legile de junglă ale acelei societăți l-au transformat într-o fiară: așa opere Humphrey Bogart în „Oklahoma Kid” sau Lee Marvin în „Omul care l-a împușcat pe Liberty Valance”.

La polul opus *bad-man*-ului se situează *cow-boy*-ul. Acesta este un simplu văcăor, dar în același timp — alt în realitate, cît și în filme — un bărbat foarte muncitor și extrem de rezistent, care călărește ca un semizeu și trage cu pistolul ca un campion de tir. Viața grea l-a făcut cam grosolan în purtări, dar filmul îi acordă o mare sen-

* Spre exemplificare am ales de preferință pelicule cunoscute publicului românesc prin intermediul cinematografului și al televiziunii.

sibilitate interioară, un puternic simț al dreptății și o tendință de a-și neglija propriile interese pentru a sări în ajutorul celor asupriți. Argatul mirosind a grajd devine astfel simbolul binelui pur, intruchiparea justițiarului care se bate cu *bad-man-ul* — fie el latifundiar sau pistolar de profesie —, în apărarea cauzelor nobile.

Căci în lumea frământată a vestului autoritatea organizată este de multe ori nepuțnicioasă în fața crimei.

Cow-boy-ului îi revine deseori sarcina de a face dreptate, fie pentru o cauză personală („Ultimul tren din Gun Hill”), fie pentru că e angajat în mod special ca justițiar („Cei șapte magnifici”).

Firește, de la aceste linii sumare ale regulii generale se înregistrează numeroase abateri: există în filme, așa cum au existat în realitate, șerifi onești și cow-boy mai puțin imaculați decît heruvimii. Filmul „Ultimul apus de soare” oferă ambele exemple: șeriful este aici de o rigurozitate care frizează fanatismul, devenind aproape anti-patic, în vreme ce cow-boy-ul are o conștiință cam încărcată, ceea ce nu-l împiedică să dobindească nu numai dragostea unei fete, ci și adeviziunea spectatorului.

Western-urile reflectă relativ corect — în ansamblul lor — modul în care era înțeleasă noțiunea de justiție în societatea dinamică și agitată a cuceritorilor Americii apusene. Valorile erau altele: furtul unui cal reprezenta o crimă mai mare decît uci-

derea unui om, pentru că oamenii erau mulți, dar de cai se ducea lipsă. Dreptatea sau pseudodreptatea se executa expeditiv, fără apeluri și recursuri, fără chibibușării avocațești, dar și fără garanțarea unor drepturi elementare de apărare, ceea ce ducea la comiterea de numeroase erori judiciare („Incident la Ox-Bow”, prezentat la cinematograful bucureștean). Serialul „Bonanza” conține o abundență de exemple în care nevinovații sînt pe punctul de a fi executați în urma unei judecări mult prea sumare.

■ Indieni și bizoni

Marele nedreptățit al western-ului — așa cum a fost marele nedreptățit al istoriei și al tratării ei din manualele oficiale — este indianul.

Prezența indianului l-a deranjat întotdeauna pe expansionistul care rivnea la niste pămînturi aflate din moși-strămoși în stăpînirea altcuiva. Singura soluție găsită a fost ca acest atcineva — indianul — să fie distrus și încă în numele unei „superiorități morale.” Astfel s-a născut „convîngerea” că indienii sînt răi, cruzi și războinici. Pretexte pentru ca tratatele să fie încălcate, frontierele să fie violate, iar albul să pătrundă pe teritoriile „pieilor roșii”. Bizonii — sursele lor principale de hrană și materie primă vestimentară — au

Calamity Jane autentică



Calamity Jane eroină de film



foști vânați fără milă, stabilindu-se chiar și recorduri de masacrare (107 bizoni pe oră). Încercările indienilor de a se apăra au fost considerate drept provocări și transformate în pretexte pentru repetate măceluri. Pentru atîtirea spiritelor, cruzimea „pieilor roșii” trebuia exagerată. De aceea, în primele patru decenii ale secolului nostru, western-ul a făcut din indian un criminal sadic, un sinistru colecționar de scalpuri ale albilor uciși, un incendiator al satelor și orașelor întemeiate cu trudă de pionieri, un tilhar la drumul mare care pradă diligențele și asasinează pasagerii.

Vreme îndelungată, Hollywood-ul a refuzat indienilor nu numai orice calitate umană, ci pînă și cea mai elementară individualizare caracteriologică. Hoardă urâtătoare și setoasă de sînge, tăbărind în goana cailor asupra unor albi „pașnici” și „lipsiți de apărare”, populația autohtonă a Americii era zugrăvită sistematic și grosolan în culori întinate, de natură să justifice a posteriori unul dintre cele mai odioase capite din istoria cuceririi vestului american.

În schimb erau glorificați inamicii cei mai feroci ai indienilor — generali, politicieni, speculatori de terenuri etc. —, în ciuda faptului că aceștia folosiseră cele mai josnice metode, de la forța brutală pînă la înșelătoria consfințită în documente de stat pentru a pune mina pe pămînturile după care jinduiau.

O altă categorie de dușmani ai indienilor a fost, de asemenea, încununată de western cu aureola vitejilor de legendă. Este vorba de vînătorii de bizoni — cei care ucideau masivele animale ale preeriei, lăsîndu-le apoi leșurile să putrezească și înfometînd triburi întregi de „piei roșii”. Cei mai faimoși dintre ei sînt cei doi Bill: Wild Bill Hickock (pe numele său adevărat James Butler Hickock) și Buffalo Bill (William Frederick Cody).

Pe Wild Bill filmele îl prezintă ca pe un dandy al vestului. Înalt, bine făcut, cu mustața îngrijită, el își plimbă vestmintele brodate prin mijlocul străzii gata să răspundă la orice atac. Cu toate acestea, moare în plină glorie, împușcat pe la spate într-o tavernă.

Buffalo Bill ucide în 18 luni 4 280 de bizoni, se declară „prieten” al indienilor, dar face parte din armata generalului Custer, care în 1868 încearcă zadarnic să reprime o revoltă a „pieilor roșii”.

În a doua jumătate a lungii sale existențe, Buffalo Bill devine actor și în această calitate colindă lumea, este aplaudat de papa Leon al XIII-lea și de regina Victoria a Angliei, jucînd chiar propriul lui rol în cîteva filme de scurtmetraj.

În anii de după cel de-al doilea război mondial, western-ul a început să privească cu ochi realști tragedia indienilor. Într-o serie de filme realizate de regizori de



Victima neîntreruptului mars spre vest : indianul (în clișeu, șeful de trib Sitting Bull, 1834—1890)

Jesse James, după uciderea lui de către un fost complice (fotografie de epocă)



frunte, ca John Ford, William Wyler, Fred Zimman și alții, figura nobilă a americanului băștinăș apare într-o lumină sensibil mai apropiată de cea a realității istorice. Fără îndoială, acțiunii prădalnice a invadatorului alb i se găsec și acum numeroase scuze și justificări, dar ochiul neiertător al camerei de luat vederi nu mai reușește să travestească liniile mari ale adevărului.

Billy the Kid

În afara preluării din istorie, cu mai multă sau mai puțină rigurozitate, a unor situații de epocă, western-ul s-a simțit atras de anumite personalități care, prin viața lor aventuroasă, prin isprăvile săvârșite și mai ales prin legenda creată în jurul lor, au devenit celebre. Menținându-se uneori în cadrul evenimentelor reale, inventând alteori în întregime un scenariu ad-hoc, realizatorii și-au manifestat predilecția față de indivizii care și-au umplut de spaimă contemporanii, dar au făcut deliciile cititorilor de cărți de aventuri.

După cit se pare, cel mai „exploatat” a fost Jesse James. Fiul unui pastor baptist din Missouri, Jesse intra la 16 ani în banda de „partizani” sudisti al lui Bloody Bill, apoi în cea a lui W. C. Quantrill. După terminarea războiului de secesiune el hotărăște să continue „lupta” pe cont propriu, avându-i ca asociați pe fratele său, Frank, și pe frații Younger, doi camarazi de arme, și formându-și o „armată” numită *James' Boys* („Băieții lui James”). În această formație, el prădează 11 bănci, atacă 7 tremuri și 3 diligente, comite 16 dașinate — totul într-un răstimp destul de scurt: cei 16 ani dintre 1866 și 1882. Acționind sub lozincă luptei împotriva nordului, Jesse este temut, dar nu urit de



Buffalo Bill...

...

...

...și una dintre intruchipările sale pe ecran (Charlton Heston)



populația albă din zona în care operează. Cu toate acestea, când loviturile se înmulțesc, guvernatorul statului Missouri — Crittenden — se vede silit să ia măsuri. În locurile publice apare cunoscutul afiș pe care scrie cu litere mari WANTED, având în centru figura celui căutat. Cel care capătă recompensa este unul dintre membrii bandei sale, care îl împușcă după ce descoperă că „seful” duce o viață dublă, trăind în orașul Saint Joseph ca cetățean respectabil.

Western-ul „Jesse James”, în versiunea regizorului Henry King, scaldă în lumina cea mai favorabilă figura banditului, căutând să dea o motivare logică faptelor sale. Farmecul actorilor — Tyrone Power și Henry Fonda — rivalizează cu frumusețea imaginilor, dar eroii rămân foarte departe de modelele lor reale. După cum remarcă nepoata autenticului Jesse James, între acesta și Tyrone Power nu este decît o singură asemănare: amindoi călăresc.

După aproape 20 de ani, Nicholas Ray reia tema în „The True Story of Jesse James” („Adevăratele povești a lui Jesse James”). Dar în ciuda titlului, anecdota se menține în limitele legendei.

Un alt criminal celebru, care a murit la 21 de ani după cea de-a 21-a victimă a sa este Billy the Kid („Billy Puștiul”), pe numele său adevărat William Booney. Stilul de cabaret de la 12 ani, Billy se stabilește în Silver City (New Mexico). Pînă la vîrsta de 18 ani călătorește prin Arizona și Mexic, încercîndu-și norocul la poker și antrenîndu-și pistolul, operații care se soldează cu cîteva victime. Întors din călătorie, se angajează cow-boy în ranch-ul englezului Tunstall. Acesta este însă ucis și Billy se hotărăște să-l răzbune, devenind astfel autorul celei mai sîngeroase răfuielei din istoria Vestului: zece oameni uciși la Lincoln County. Măcelul nu rămîne fără urmări: guvernatorul din New Mexico anunță că recompensa pusă pe capul lui Billy este de 500 de dolari. Din acest moment evenimentele se precipită. Billy este prins, judecat și condamnat la moarte. Dar, asasinînd doi gardieni, el reușește să evadeze. Șeriful Pat Garrett îl urmărește și îl ucide. În semn de omagiu, degetul arătător cu care Billy a apăsat de atîtea ori pe trăgaciul pistolului este... conservat în alcool.

Numeroasele western-uri care au avut ambiția de a face o biografie fidelă a „eroului celor 21 de crime” nu reușesc nici pe departe să redea caracterul crud al banditului, ca și pofta sa neastîtă de a ucide. Filmele fac din el fie un tînar simpatic și un fiu iubitor care iese în afara legii pentru a-și răzbuna tatăl („Billy the Kid” de Irving Asher), fie un om scrisit de propriile sale fărădelegi care alege calea sinuciderii („The Left Handed Gun” — „Pistolul stîngaciului”). Altele aduc în prim

plan figura șerifului Pat Garrett, exploataînd prietenia dintre cei doi și toate consecințele ei psihologice („Billy the Kid” de King Vidor, „I Shot Billy the Kid” — „L-am împușcat pe Billy the Kid” de William Berke).

Nu trebuie uitat nici John H. Holliday zis Doc Holliday, pentru că prima sa meserie fusese aceea de dentist. Iată cum îl caracterizează prietenul său cel mai bun, șeriful Wyatt Earp: „Era un dentist care de nevoie a devenit cartofar; un gentleman din care boala a făcut un vagabond fără scrupule; un băiat blond, înalt, slab, putred de bolnav de tuberculoză și în același timp jucătorul de cărți cel mai abil, omul cel mai rapid, cel mai periculos, un tîntos fără pereche”.

Doc Holliday nu este niciodată eroul principal al filmelor în care apare, ci doar țavărăș de cărți și băutoră al diversilor lui prieteni: „My Darling Clementine” de John Ford îl surprinde în compania lui Wyatt Earp în timpul răfuielei de la O. K. Corral. Este vorba de lupta decisivă dintre frații Earp și frații Clanton, la care participă și Doc Holliday și care se soldează cu victoria primilor. Ford nu e un cronicar meticulos și de aceea îl ucide pe Holliday la sfîrșitul filmului, în loc să-l lase să moară de tuberculoză, așa cum s-a întîmplat în realitate. Holliday în interpretarea lui Victor Mature este un fascinant amestec de distincție și violență, de cultură și instincte primare, de autodispreț și siguranță de sine. Mature creionează un personaj viabil și nu complet diferit de modelul său real.

În această competiție masculină pentru cucerirea vestului și odată cu el a intrării în legendă și a nemuririi și-a făcut loc și o femeie. Băutoare de whisky fără să se îmbete, campioană la poker fără să trișeze, bună ochitoare, Calamity Jane (în traducere aproximativă „Pacostea de Jane”) este șef de bandă pentru ca apoi să participe la diferite incursiuni împotriva indienilor și la o expediție științifică în masivul Black Hills.

Încercarea de a crea filme biografice despre eroii vestului american se dovedește dificilă. Pe de o parte ele se inspiră din legende, care deformează realitatea. Pe de altă parte efortul de autenticitate se concentrează mai ales asupra ambianței, a decorului, care reușește să semene destul de bine cu realitatea timpului. Astfel se ajunge la un paradox: aparatul și o dată cu el publicul își concentrează atenția asupra personajelor principale, așa-zis istorice, care sînt însă în mare parte doar un produs al imaginației, neglijînd mediul reconstituit fidel și pe care publicul îl consideră un accesoriu. Și totuși, western-ul rămîne situat, prin cele mai bune opere ale sale, între granițele filmului despre istorie.

Un portret al lui Miron Costin?

I. N. MĂNESCU

Numărul din septembrie 1968 al revistei „Magazin istoric” publică — ca ilustrație la articolul „Biruit-a gândul...” de Al. Zub — un portret al lui Miron Costin. Este, de altfel, singurul portret atribuit cronicarului și este de neîgăduit că nu putea lipsi din ilustrația articolului.

Dar reprezintă oare acest portret, într-adevăr, pe Miron Costin? Istoria identificării lui Miron Costin sub trăsăturile personajului respectiv este destul de bizară, astfel că nu este de prisos să o reconstituim.

În anul 1932, portretul în chestiune se afla în colecția de tablouri a diplomatului V. Grigorcea, pe atunci ministru plenipotențiar al României la Budapesta. Intrarea sa în patrimoniul cultural românesc ca portret al lui Miron Costin și-o face prin intermediul revistei „Boabe de grâu”, care îl reproduce, precedându-l (două luni mai devreme) cu cronică intitulată „Un portret necunoscut al lui Miron Costin”¹ scrisă de Emanoil Bucuța, redactorul revistei și autorul obișnuit al „Cronicii”.

Nu e o notă sau o comunicare științifică, cum promite poate titlul, ci o meditație poetică în fața portretului unui necunoscut. Procesul de identificare a personajului îmbracă, în cadrul acestei meditații, forma neașteptată a unui conflict psihologic; pe de o parte simboluri ce se impun irezistibil ca elemente de identificare, pe de altă parte intuiția care se împotrivesc să recunoască sub trăsăturile exprimând „o bunătate mirată, de oriental îngrădit de dămini și așezat înaintea unui orizont de Europă de sfârșit de veac al șaptesprezecelea” pe „Miron Costinul pe care îl ducem în minte din anii căririi de letopiseș”. De aceea, acesta „a trebuit scos din taină după alte semne”.

Elementele de identificare amintite sînt „o pecete cu bourul Moldovei” ce „se desosebește sus, în dreapta, și a ajutat la citirea tabloului” și — în colțul opus — „înainte, jos, în înțiuil plan și la îndemînă [...] o pană și o călimară, semnele scriitorului”. Bourul heraldic privind „de la o parte, ca din umbră”, țese din „sclipiri de lună nouă și de luceafăr” o atmosferă de vrajă în care „ceva domnesc plutește peste tot”. Pînă la



Stema ce figurează pe portretul atribuit lui Miron Costin este herbul polon Pomian (reprodus după J. Bobrowicz: Herbarz Polski Kaspra Niesieckiego)

urmă „biruit-a vraja”, ducindu-l pe autorul articolului la certitudinea că are de-a face cu un portret al lui Miron Costin.

Dreptatea însă pare să fie de partea intuiției. Deasupra unui veritabil portret al lui Miron Costin era mai firesc să strălucească una dintre cele două steme costinești: fie cea de factură moveilească, cu săbiile încrucișate și cu cruci de aur sub virfuri în câmp roșu, fie cea conferită în Polonia, cu ingerul în armură cavalească, cu coif, spadă și scut, în câmp albastru. Dar în colțul de sus e zugrăvită nu o pecete cu bourul Moldovei, ci o stemă străină: în câmp de aur, un cap de zimbbru, negru, străpuns

¹ Vezi „Boabe de grâu”, III, nr. 7 (iulie) și nr. 9 (septembrie) din 1932.

(Continuare în pag. 99)

File din dosarul unei agenturi

Un raport al lui Armand Călinescu despre istoricul Gărzii de fier

În februarie 1938, la numai câteva zile după instaurarea dictaturii regale, organele Ministerului de Interne, în fruntea căruia se afla Armand Călinescu, au întocmit un amplu documentar privind istoricul Gărzii de fier. Principalele date și concluzii au fost expuse apoi, sintetic, într-un referat destinat regelui Carol al II-lea și sfetnicilor lui apropiați. Este cert că acest document a exercitat o anumită influență asupra stării de spirit a unor politicieni din jurul lui Carol al II-lea. Fapt este că, două luni mai târziu, în aprilie 1938, guvernul a trecut la reprimarea Gărzii de fier, cu urmările cunoscute.

Documentul — din care reproducem, pentru prima oară fragmentele mai importante — surprinde unele aspecte caracteristice ale evoluției mișcării legionare. Se insistă de pildă, în repetate rânduri, asupra caracterului diversionist al acestei mișcări, relevându-se totodată nocivitatea propagandei ei, bazată pe misticism, teroare, antisemitism și demagogie politică deșănțată. În conducerea Gărzii de fier, documentul vede, pe bună dreptate, o bandă de asasini lipsiți de scrupule, inculti și amorali, carieriști și avizi de putere. Încercind să explice ascensiunea mișcării legionare, autorii documentului au reușit să desprindă o serie de cauze reale, printre care toleranța manifestată ani de-a rândul de autorități față de actele banditești ale legionarilor — fără a releva gravitatea ei criminală — și sprijinul pe care aceștia l-au primit din partea unor virfuri reacționare ale burgheziei și moșierimii, care voiau să utilizeze Garda de fier în manevrele lor politice. Dintre aceste virfuri, documentul reține îndeosebi numele unor lideri ai Partidului național-tărănesc, cu care legionarii au colaborat îndeaproape. Lista acestora este însă cu mult mai lungă decît pretinde raportul. Faptul că documentul a trecut sub tăcere numele unor oameni politici și de afaceri ca N. Malaxa, I. Gigurtu, C. Argetoianu, Al. Vaida-Voievod etc., nu este de loc întimplător: mulți dintre aceștia erau sfetnici apropiați ai lui Carol al II-lea, iar regele însuși, în perioada anterioară, căutase să-și apropie mișcarea legionară, pentru a o folosi împotriva vechilor partide.

Nu putem încheia această notă fără a semna cititorilor noștri că, o lacună esențială a documentului: trecerea sub tăcere a rolului de principală agentură a Reichului nazist, pe care mișcarea legionară avea să-l îndeplinească în România. Desigur, trebuie ținut seama că, în perioada respectivă nu existau încă toate probele în această direcție. Pe lângă aceasta, abia după cîmpingarea Austriei și intensificarea activității grupărilor naziste din Cehoslovacia a devenit mai clară unor cercuri conducătoare burgheze din România primejdia gravă pe care o reprezenta coloana a V-a hitleristă și pentru țara noastră.

Este meritul istoric al Partidului Comunist Român că a dezvăluit, încă de la apariția fascismului în țara noastră, rătă-

cinile lui de clasă, fizionomia lui politică, caracterul lui anti-democratic și antinațional. Demascind consecvent fascismul și conducând de-a lungul anilor numeroase organizații democratice, antifasciste, P.C.R. a reușit să creeze o mișcare de masă împotriva Gărzii de fier. O atenție deosebită a acordat partidului comunist educării tineretului în spiritul tradițiilor înaintate, progresiste ale poporului nostru. Lupta forțelor democratice conduse de P.C.R., precum și acțiunile unor cercuri burgheze mai lucide au barat până în septembrie 1940 drumul fascismului spre putere. Trădarea națională și lanțul de crime odioase săvârșite de Garda de fier în cele câteva luni cît s-a aflat la putere au contribuit la discreditarea completă a acestei agenturi a Reichului nazist.

AL. GH. SAVU

ISTORICUL GĂRZII DE FIER¹

15 februarie 1938

SECRET

„La 4 martie 1923 s-a pus la Iași bazele Ligii Apărării Naționale Creștine, sub conducerea prof. A. C. Cuza.

Nouă organizație era rezultatul mișcărilor naționaliste² de după război. Ea avea, în sine, o secțiune a tineretului [...] pusă sub îndrumarea lui Corneliu Codreanu, care se distinsese în mișcările studentesti prin organizarea manifestațiilor, planurilor de luptă și loviturilor.

Existența studentului Codreanu în L.A.N.C. se datorea în mare parte tatălui său, I. Z. Codreanu, care, de asemenea, aderase la activitatea profesorului Cuza [...]

În același an, modificându-se Constituția și acordându-se drepturi politice evreilor, Codreanu a antrenat studentimea ieșeană într-o acțiune contra acestei modificări. În acest sens, a scos un manifest pe care, cu ajutorul unui grup de studenți înarmați cu revolvere, l-au dus să-l afișeze în inima cartierului evreiesc, Tîrgul Cucului. După această ispravă a suferit prima arestare [...]

Guvernul liberal de atunci, prin George Mîrzescu, a luat o serie de măsuri pentru reprimarea mișcărilor studentesti care se transformaseră în dezordine repetate. Nemaiavînd posibilități de manifestare, după cum doreau, conducătorii studenților [fasciști n.r.] s-au gîndit că vinovați de aceste măsuri de îngrădire sînt, în primul rînd, cîțiva evrei bogați [...] și apoi oamenii politici care fac jocul lor.

Astfel se născu ideea suprimării tuturor acestora [din urmă n.r.] și, ca o consecință, organizarea complotului din octombrie 1923.

Complotul a fost pus la cale în casele lui Butnaru din Iași și urmărea suprimarea a șase miniștri, în frunte cu Al. Constantinescu și G. Mîrzescu, precum și a șase evrei în cap cu frații Blanck.

Din complot făceau parte: C. Z. Codreanu, I. Moța, Corneliu Georgescu, Vernichescu, Ilie Gîrneată, Leonida Bondoc și Tudose Popescu. Toți aceștia au fost arestați în București, pe cînd stabileau, în casa unui oarecare Dragoș, ultimele detalii ale execuției.

Tot timpul cît au stat la Văcărești, pînă la judecarea procesului, Codreanu și-a făcut convingerea că au fost trădiți de Vernichescu.

¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 3, dosarul Armand Călinescu, nr. 451, vol. I.

² Este vorba de mișcările de orientare fascistă care au luat naștere în perioada post-belică (n.r.).

Avînd apoi dovezi indiscutabile în acest sens și împărțindu-le lui Moța, acesta și-a luat sarcina de a pedepsi pe trădător. În adevăr, pe sălile Palatului de justiție, cu un revolver primit într-o pline, Moța a ucis pe Vernichescu.

Stilul mișcării: asasinatela*

[...] În 1924 s-a început construirea cîminului de la Ripa Galbenă și totodată au fost continuat manifestările [...] Măsurile represive luate de înouă prefect de poliție, Manciu — n.r.] au contrariat profund pe Codreanu, care s-a hotărît să-l împuste. Astfel, cu ocazia unui proces [...], cînd Manciu a apărut în sala de sedință, Codreanu, fără altă introducere, a tras asupra sa mai multe focuri de revolver, omorîndu-l pe loc. A urmat apoi procesul cunoscut de la Focșani, strîmătat apoi la Tr. Severin, care s-a sfîrșit prin achitarea făptuitorului.

În continuare documentul arată că, după proces, Codreanu s-a gîndit „la înființarea unei organizații fasciste, condusă de el însuși, cu concepții și mijloace proprii firii sale”. În acest mod, un asasinat a constituit geneza organizației „Arhanghelul Mihail”, care s-a născut cu acest viciu congenital păstrat pînă în zilele de față (1933 — n. r.).

Bazele formale au fost puse în iunie 1927, iar programul său a fost fixat ulterior.

Corneliu Codreanu s-a stabilit apoi definitiv în București, ocupîndu-se în mod intens de organizarea grupării ce conducea [...]

În 1930, Gh. Beza, un [...] proaspăt înscris în organizație, trage asupra d-lui C. Angelescu. În localul Ministerului de Interne, mai multe focuri de revolver [...] Corneliu Codreanu este implicat în acest atentat dar este pus pe liber după puțină vreme.

În ianuarie 1931, elevul de liceu Dumitrescu Zăpadă, de asemenea adept al legiunii, atențează la viața ziaristului Em. Socor, în redacția ziarului „Dimineața”. În prezent, Zăpadă este omul de încredere nedespărțit de seful său.

Pus în fața acestor acte de teroare, guvernul național-tărănesc din 1931 decide, pentru prima oară, dizolvarea legiunii „Arhanghelul Mihail”.

* Subtitlurile aparțin redacției.

Mandatul de arestare emis cu acea ocazie contra lui Corneliu Codreanu îl acuză că «a încercat o acțiune împotriva formei de guvernământ stat-tornică prin Constituție și a încercat a face agitații din care rezultă un pericol pentru siguranța publică, prin organul Asociația Arhanghelului Mihail și Garda de fier, având ca scop întronizarea unui regim dictatorial ce urma să fie impus la un moment voit de el, prin mijloace violente, în care scop partizanii săi erau pregătiți și îndemnați prin înarmări, instrucție evasimilitară, ordine, afișe, embleme, discursuri și întruniri organizate sau în întruniri publice».

Cu toate acestea, în alegerile din iunie 1931, organizația se aruncă în lupta electorală sub denumirea de «Gruparea Corneliu Codreanu», fără ca guvernul să o oprească.

Între timp, organizarea continua prin numeroase ședințe cu tineri simpatizanți, dar mai ales prin acele «frății de cruce» înființate încă din anul 1925 [...]

Până în 1932, organizația nu se fixase într-o matcă bine definită și nici măcar nu avea o denumire unică. Ea era cunoscută sub numele de «Legiunea Arhanghelului Mihail», «Garda de fier», «Vulturii albi» etc., care activau însă sub o conducere unică, a lui Corneliu Codreanu.

La sfârșitul lui martie 1932, toate aceste organizații au fost din nou desființate, printr-o decizie ministerială dată de guvernul Iorga-Argheleanu, pe motiv de activitate clandestină și dăunătoare siguranței.

Dar această desființare a rămas doar pe hirtie, fiindcă Garda de fier și-a continuat o activitate ascunsă, menținându-și organizarea, continuând cu răspindirea broșurilor și făcând propagandă de la om la om [...]

Amenințări și teroare sub ochii autorităților

În alegerile din decembrie 1932, Garda de fier, care între timp adoptase definitiv acest nume, pune liste în majoritatea județelor țării și începe să desfășoare o propagandă neobișnuit de intensă, servindu-se de metode violente și dând naștere la incidente sângeroase [...]. Constatările făcute cu acea ocazie de către guvern au fost edificatoare și au influențat puternic hotărârile de mai târziu. În propagandă, legionarii purtau asupra lor arme de foc, arme albe, petarde și alte instrumente de luptă, dând luptei electorale un caracter de război pentru exterminarea adversarilor. Amenințările cu moartea și hotărârile de a traduce în fapt aceste amenințări erau, de asemenea, foarte frecvente. În astfel de condiții, luptele politice tindeau către război civil, și acest lucru nu putea fi tolerat fără a se perturba grav obiceiurile și așezările noastre firești. Pentru a pune o stavilă curentului dăunător [...], guvernul Duca, printr-un jurnal al Consiliului de Miniștri din 9 decembrie 1933, dispune dizolvarea Gărzii de fier pe motiv că această organizație activează contrar ordinii legale, prin violență și teroare, pentru schimbarea așezărilor constituționale și a stărilor consfințite prin aceea că preconizează ruperea legăturilor cu toate țările democratice și intrarea României în sfera statelor cu regim naționalist dictatorial.¹

La 20 de zile după dizolvare, Garda de fier a răspuns printr-un act care a ilustrat pentru todeauna caracterul metodelor organizației și educația membrilor săi: asasinarea primului ministru I. G. Duca, pe personul gării Sîmba. Împrejurările în care s-a comis această crimă și procesul care a urmat sînt, îndeobște, cu-

noscute². Este necesar numai să reamintim că ea a fost executată din îndemnul și cu stîrea lui C. Codreanu și că după condamnare cei trei asasiני au fost glorificați prin cîntece, nomenclaturi legionare și alte modalități.

După marele proces din 1934 a început să apară din nou uniforma legionară, purtată sfidător, cu toată interdicția legală.³ Și după numai cîteva luni, fața celor trei a căzut în uitare. Garda se trezește din nou și își reasază temelile [...]

În vara anului 1934, în rîndurile Gărzii de fier s-a produs o defecțiune care constituia preludiul unei alte crime. Unul dintre fruntașii organizației, M. Stelescu, din proprie inițiativă, a provocat, cu un grup de studenți, o dezordine la Rm. Vlcea. Chemat să se justifice pentru ce a lucrat fără ordin de la conducere, acesta a refuzat. Aceasta i-a atras o serie de suspiciuni din partea tovarășilor săi, suspiciuni ce au culminat prin acuzarea că a complotat contra căpitănelului, a cărui asasinare ar fi pus-o la cale împreună cu avocatul Luca Gheorghiadă. O percheziție la domiciliul lui Gheorghiadă, făcută de Codreanu, generalul Cantacuzino și alții, ar fi dus la descoperirea unei substanțe otrăvitoare, și aceasta la un proces care s-a clasat apoi din lipsă de probe.

O dată pus în afara organizației, Stelescu, care era un luptător politic temut, a pus bazele unei grupări proprii, «Cruciada românismului».

Prin ziarul cu același nume, el a început publicarea unei serii de articole în care dezvăluia [...] metodele teroriste care stau la baza Gărzii de fier, mîcimea de suflet a conducătorului ei, fanfaronada mistică și bombastismul manifestărilor acestuia.

Ca fost colaborator intim al lui Codreanu, el era în măsură să cunoască toate dedesubturile și secretele organizației. Dar în momentul cînd a îndrăznit să arate opinii publice, pe bază de documente neindolențe [...] că seful Gărzii a scris ordinul de asasinare a lui Duca, Stelescu și-a semnat sentința de moarte. În adevăr, campania sa, secondată de un alt fost legionar, Gh. Beza, care în timp ce activa în legiune a atentat la viața d-lui C. Angelescu, devenise insuportabilă pentru «căpitani» și amenința iremediabil aureola sa mistică. Pentru a pune capăt acestei situații, Codreanu a dat dezlegare legionarilor săi pedepesescă pe «trădători»; și astfel «trădătorul», după ce a fost hărțuit cîteva luni de zile de echipele de legionari care îi urmăreau necontenit, a fost ucis la 16 iulie 1936, pe un pat la Spitalul Brîncovenesc, cu peste 30 de gloanțe trase de 10 foști tovarăși. Opera de cruzime a acestor legionari a fost încoronată cu lovirile de topor în capul mortului [...]

Astfel, Garda de fier și-a continuat nestăpînit activitatea [...]

În luna martie 1935, Garda de fier, care în urma dizolvării nu mai putea activa fățiș sub acest nume, se transformă în partidul «Totul pentru țară», sub președinția generalului Cantacuzino.

«Cuiburile financiare» și doctrina bîtei

De la această dată și pînă în prezent, (1938 — n. r.) organizația a parcurs o eră nouă, înțelesă în sensul că aceiași oameni, cu același obicei, au activat sub scutul legii [...]

S-au înființat cuiburi așa-zise financiare, formate din oameni avuți, care să susțină acțiunea cu fonduri [...]

¹ În legătură cu asasinarea lui I. G. Duca poate fi consultat și articolul «Cum a fost asasinat I. G. Duca», de Gh. Matel, în «Măgazin istoric» nr. 2/1967.

² Documentul se referă la Germania nazistă și Italia fascistă (n. r.).

De altfel, Codreanu a și afirmat căndva că depozitele de armament de care dispune Garda nu s-au făcut de către particulari, ci ele stau bine acolo unde stau. Căzul recent descoperit la Depozitul central de muniții constituie un indiciu prețios în acest sens [...]

Educația legionară a continuat în sensul glorificării actelor de violență și teroare [...]

Secondat de aderenții care sînt gata oricînd să moară pentru el, Codreanu și-a permis să sfideze pe oricine, în toate împrejurările. Datorită poate și autorităților, care au manifestat adeseori slăbiciuni, el s-a văzut în afara de orice risc de pedeapsă. Ordinele sale, circulare, în special acela prin care îndeamnă pe legionarii prahoveni să pedepsească pe prefectul Bondoc și pe primarul din Moreni, dovedesc aceasta. În momentul însă cînd autoritatea s-a arătat decisa să nu dea îndărăt, Codreanu și-a atenuat atitudinea, ajungînd în cele din urmă la revenirea completă asupra ordinului. În cazul de mai sus, petrecut în decembrie 1937, se formaseră cîteva echipe de legionarii prahoveni care își pregătiseră armele necesare pentru suprimarea d-lor Bejan, Bondoc și a primarului Morenilor, făcînd exerciții de tragere în pîvnitele Casei verzi⁶, împușcînd flacăra unei lumînări, și cînd reușeau să stingă flacăra cu glonte exprimate: «Am nimerit inima lui Bejan, Bondoc etc». Echipele au primit însă ordin să renunțe cînd «căpitanul» s-a convins că gestul său nu a intimidat pe nimeni.

În general, pe oamenii care stau în calea ascensiunii sale într-un fel sau altul, Codreanu îi amenință cu suprimarea și metoda sa dă roade aproape totdeauna. Astfel de amenințări au primit d-nii: Virgil Madgearu (în anul 1935 a fost anchetat la Sinaia), Mihalache, dr. Lupu, Armand Călinescu, R. Franasovici, N. Titulescu, [...] și alții, fără a mai vorbi de cei înserți în cartea neagră pentru pedepsirea ulterioară.

Adversarii mai mărunți, de asemenea nu au fost tolerați.

Asfel, un agent al Siguranței generale, Ciapraz Alexandru, care mai înainte ar fi fost înserat în rîndurile legionare, a fost înjunghiat cu cuțitele în strada Berthelot; disperat, urcîndu-se în tramvai, a fost urmărit, aplicîndu-i-se ultimele lovituri de cuțit în spate, ca să cadă în mijlocul multimei.

Unui adept al lui Stelescu, anume Catană Vasile, i s-a tăiat nasul în noaptea de 19 martie 1937, pe cîmp, lângă Bucureștii Noi.

Caracterul conspirativ al Gărzii de fier a rămas nemodificat pînă astăzi, el fiind imprimat de însuși seful ei, care și-a început cariera politică prin complotul din 1923.

Asfel, din dezbaterile procesului asasinării lui Duca a reieșit clar că cei 3 asasini au pregătît în amănunt planul executării, prin conștătuiri prealabile, înarmare potrivit situației, cu pistoale și petarde. Planul a fost alit de bine pus la punct încît a reușit să fie aplicat acolo unde era mai puțin de așteptat, între prietenii și partizanii victimei.

De asemenea, asasinarea lui Stelescu a fost îndelung chibzuită. Cîteva echipe înarmate i-au urmărit două luni de-a rîndul și au pătruns în spital ca într-un loc cunoscut mai dinainte [...]

Dăm mai jos cîteva pasaje din circularile date de Corneliu Codreanu, din care se vede ce fel de dispoziții obișnuiește să dea conducerea legionară, în diferite ocazii:

[...] c. Din circulara nr. 91, cu ocazia întrevederii Hitler-Mussolini: «Alături de Roma și Berlin, legionarii români salută cu elan nemărginit înfrîntarea istorică a Ducelui Benito Mussolini cu Führerul Adolf Hitler. Nici o putere

din lume nu va înfrînge puterea lor și nici o umbră nu va adîmbri gloria lor».

d. Din circulara nr. 100 privitoare la g-ralul Uică, pe care îl acuza că a încercat să condamne pe legionarii în 1934: «Nu știm dacă are urmași. Acești urmași nu vor putea însă trăi printre noi».

e. Din circulara nr. 114, privitoare la incidentul din Prahova: «Inginerul Bejan, prefectul Bondoc sînt la al 50-lea ordin de samavoinție și miselie omenească. Fac apel la toți legionarii din Prahova să spele ofensa în timpul cel mai scurt, prin orice mijloace vor crede de cuvință. Satisfacția ne trebuie cu orice risc... Dacă nu se va găsi nimeni din organizația de Prahova, care în termen de 2 săptămîni să spele ofensa, voi face apel la legionarii altor județe».

Pactul odios

Prima manifestare ca partid politic propriu-zis — și totodată ultima — a mișcării legionare a fost participarea la alegerile din decembrie 1937 [...]

În ceea ce privește atitudinea față de coroană, C. Codreanu a adoptat, încă din 1933, un punct de vedere similar cu al d-lui Maniu, afirmînd existența «pretinselor «forțe ascunse» care ar guvernă din umbră. Problema s-a pus în plan cu ocazia congresului studențesc de la Tg. Mureș și a culminat prin apărarea fatișă luată fostului prinț Nicolae⁷. Garda de fier, prin generalul Cantacuzino și studențimea legionară, a răspîndit atunci o serie de circulari și manifeste clandestine, prin care îmbrățișa cauza principelui, infierînd hotărîrea ce îl îndepărtase din țară.

De atunci, în foarte multe adunări legionare, această chestiune a fost repusă pe tapet.

În ultima întrevedere Codreanu-Maniu, care a avut loc în casele d-nei Zoe Sturdza, din a. avut loc în casele d-nei Zoe Sturdza, din str. Crețulescu nr. 8, în noaptea de 10 februarie, cei doi au examinat situația ce li se crează prin instaurarea noului regim⁸, pe care îl considera dictatorial și înfrîntuit peste voința țării.

Seful Gărzii a fost de părere că noul guvern nu poate reabilita prestigiul suveranului, străbit prin aducerea guvernului Goga. Noul regim este îndreptat contra lor amîndoi, în mod special, și de aceea se impune o tactică defensivă comună, așteptîndu-se mai întîi provocarea [...]

S-a stabilit că, în caz de pericol evident, cele două grupări să se carterize.

Pe de altă parte, Codreanu a mai arătat că însuși m. s. regele nu se gîndește să rămînă în țară peste termenul majoratului marelui voevod Mihai și deci nu ar fi practic să înceapă o acțiune de anvergură înainte de acest termen, care nu este prea îndepărtat.

În caz de suprimare a unuia din șefi, s-a convenit ca partizanii celui dispărut să urmeze necondiționat pe seful rămas, pentru a se păstra unitatea și țăriș hlocuili.

De altfel, în cercurile apropiate lui Codreanu se crede că guvernul nu va putea lua nici o măsură represivă împotriva mișcării legionare, mai ales în ceea ce privește Capitala, fără ca aceasta să nu fie cunoscută la timp de el [...] Se arată chiar că unii magistrați militari îi informează pe Codreanu despre măsurile ce se iau împotriva mișcării sale [...]

Iată, prin urmare, care este punctul la care a ajuns o mișcare [...] care s-a menținut și a crescut prin crime, teroare și amenințări, cit și prin toleranța aceluia care au putut să canalizeze ori s-o suprimă, dar n-au făcut-o [...]. Întreaga ei evoluție este un șir neîntrerupt de acte și manifestări în afara legilor țării, în contra ordinii publice și în contradicție cu viața noastră constituțională⁹.

⁶ Aflat în conflict cu regele, prințul Nicolae a căutat sprijin la Garda de fier, pe care, la rîndul lui, a susținut-o sub diferite forme (n.r.).

⁷ Este vorba de regele dictatorial rezat, instituit de Carol al II-lea la 10 februarie 1935.

⁸ Denumirea sedului mișcării legionare (n.r.).

MEMORII

WINSTON CHURCHILL (VII)



*... americanii
nu au
realizat
decît cu mare
încetineală
și multe
sacrificii
un sistem
eficace
de apărare.*

Churchill se ocupă în continuare de raporturile Angliei cu Statele Unite. Fragmentul pe care l-am ales pentru acest număr este, în felul său, exemplar pentru capitolul respectiv. Nu din punct de vedere istoric sau literar. Dar rareori poate fi întâlnită o asemenea virtuozitate în delicata artă a insinuărilor și subtextelor. Dacă un moralist francez de tipul lui La Bruyère ar fi scris paginile care urmează, titlul lor ar fi fost, după toate probabilitățile : „Despre modul cum să-ți bîrfești prietenii, făcîndu-te că îi lauzi”.

Și totuși tema propriu-zisă este departe de a avea un caracter frivol. Fastul prim-ministru evocă întunecatul an 1942 prin prisma unui dintre cele mai îngrijorătoare momente ale sale. Creșterea masivă a numărului de submarine germane în Oceanul Atlantic și intensificarea activității lor creau o problemă de viață și de moarte pentru Anglia : sugrumarea arterei maritime de comunicații amenința să o priveze de alimentele, combustibilul, armamentul și munițiile importate din Statele Unite, Canada și America Latină, punînd-o deci în imposibilitatea de a continua războiul.

Dramatismul subiectului nu-l împiedică însă pe Churchill să-și rezolve răfuielele sale personale cu americanii. Oricît de prețioasă îi era alianța cu Statele Unite, oricît de mult ținea la prietenia sa cu Președintele Roosevelt, el accepta fără plăcere situația de „viața a doua” în care era pus. Cu o neîntrecută măiestrie, autorul memoriilor scoate în relief slăbiciunile și greșelile americanilor din prima fază a intrării lor în război. Sub masca compătimirii, se pune accentul pe importanțele pierderi suferite de marina de război și comercială a S.U.A. în imediata vecinătate a propriului lor litoral răsăritean. Sub un subțire înveliș de aparentă grațitudine, se subliniază că Anglia a căpătat niste distrugătoare vechi în schimbul unor neprețuite baze militare. Sub transparentul pretext al mirării, se accentuează asupra lipsei de prevedere a Statelor Unite și așa mai departe. Cadrulul mulțumiri — compătimirii — reproșuri voalate se continuă.

Remarcabil este și felul în care Churchill tratează un episod lipsit de glorie pentru Anglia : trecerea citorva din cele mai importante nave militare naziste prin Canalul Minecii, pe sub nasul bateriilor de coastă, al aviației și al marinei britanice. Cu o îndeminare de prestidigitator, memorialistul se străduie să transforme pentru posteritate un eșec într-un succes. Subliniind latura pozitivă a transferării acestor vase din porturile franceze în cele germane, el se face că uită un amănunt esențial — soluția cea mai radicală ar fi fost totuși scufundarea lor.

După fragmentele care ne-au conturat un Churchill lucid, hotărît, energic și competent, paginile de față ne prezintă o altă latură a personalității sale — cea de abil și malițios politician.

Salutasem intrarea în război a Statelor Unite cu un sentiment de ușurare și cu un moral ridicat. De acum înainte, povara noastră avea să fie împărțită cu un partener cu resurse practic nelimitate și puteam spera că în războiul pe mare vom putea curînd să anihilăm submarinele inamice. Cu ajutorul americanilor, linia de comunicații peste Atlantic, vitală pentru noi, avea să devină sigură, deși mai erau de așteptat pierderi pînă la angajarea totală a forței aliatului nostru. Astfel protejați, ne puteam continua războiul împotriva lui Hitler în Europa și Orientul Mijlociu.

Dar 1942 avea să ne ofere multe șocuri brutale și să se dovedească, în ceea ce privește Atlanticul, cel mai greu an din întregul război. La sfîrșitul lui 1941, flota de U-boat-uri* ajunseseră pînă la 250 de unități; amiralul Doenitz putea raporta că o sută dintre ele sînt în acțiune, acestora adăugîndu-li-se alte cincisprezece în fiecare lună. La început, mijloacele noastre de apărare în comun, deși mult mai puternice decît pe vremea cînd Anglia era singură, s-au dovedit incapabile să facă față noului asalt care se desfășura împotriva unei flote devenită acum considerabil mai mare. Vreme de șase sau șapte luni, submarinele germane, aproape nestîngerite, au făcut ravagii în apele americane, aducîndu-ne de fapt în pragul dezastrului unei indefinite prelungiri a războiului. Dacă am fi fost siliți să suspendăm sau măcar să reducem în mod serios

transporturile peste Atlantic, toate planurile noastre, întocmite în comun, ar fi fost date peste cap.

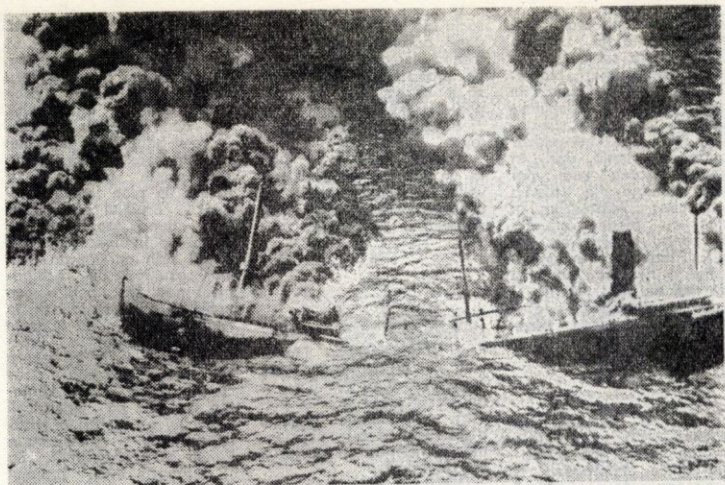
La 12 decembrie (1941 — n.r.), cu prilejul unei ședințe la care participase și Führerul, se luase hotărîrea ca U-boat-urile să atace în zona din largul coastelor americane. Deoarece multe submarine și cițiva dintre cei mai buni comandanți germani fuseseră transferați în Mediterana și dat fiind că, din ordinul lui Hitler, Doenitz era nevoit să rețină un grup important în apele Arcticii și ale Norvegiei, la început au fost trimise, pentru a opera în apropierea Statelor Unite, numai șase U-boat-uri de tip mai mare (740 de tone). Ele au părăsit porturile din golful Biscaya între 18 și 30 decembrie, cu ordinul de a pătrunde în extremitatea de nord a rutei de cabotaj dintre Newfoundland și New York, în apropiere de porturile unde se formau convoaiele cu destinația Anglia. Succesul a fost imediat. La sfîrșitul lui ianuarie (1942 — n.r.), 31 de vase, cu un deplasament de aproape 200 000 de tone, fuseseră scufundate în largul coastelor Canadei și ale Statelor Unite. Curînd, ofensiva s-a extins spre sud de Capul Hatteras și, de aici, spre coastele Floridei. Această mare șosea maritimă mișuna de vase americane și aliate lipsite de apărare. Era ruta pe care se deplasa flota de tancuri petroliere, într-o neîntreruptă procesiune, către porturile din Venezuela și din Golful Mexic și retur. Întreruperea acestei circulații ar fi afectat întreaga noastră economie de război și toate planurile de luptă pe care le făcusem.

Printre nenumăratele obiective pe care le aveau la dispoziție în Marea Caraibilor, U-boat-urile s-au orientat cu precădere spre atacarea tancurilor petrolifere. Săptămîină după săptămîină, proporțiile masacrului creșteau. În februarie, pierderile provocate de submarine s-au ridicat la 71 de vase, totalizînd 384 000 de tone — toate, cu excepția a două vase, scufundate în zona americană. Era cel mai înalt nivel de pierderi suferite pînă acum în cursul războiului. Dar și el avea să fie în curînd depășit.

* * *

Toate aceste distrugerile întreceau cu mult ceea ce se înregistrase pînă atunci în cel de-al doilea război mondial, deși nu atingeau cifrele catastrofale din cea mai proastă perioadă a anului 1917. Ele se datorau unui număr de numai 12—15 submarine care acționau la fiecare moment dat în zona respectivă. Timp de cîteva luni, protecția oferită de marina militară a Statelor Unite a fost înspăimîntător de necorespunzătoare. Era într-adevăr de mirare că, în cei doi ani de cînd războiul total se apropia de continentul american, nu se adoptaseră măsuri mai serioase împotriva acestui pericol mortal. În conformitate cu politica dusă de Președinte, care acorda „tot ajutorul Marii Britanii, cu excepția intrării în război”, se depuseseră multe eforturi pentru noi. Achiziționasem cincizeci de distrugătoare vechi, cedînd în schimb neprețuitele baze britanice din Indiile Occidentale. Dar acum aliatul nostru resimțea din plin lipsa vaselor pe care ni le dăduse. După Pearl Har-

* Submarine (Unterseeboot — în limba germană, prescurtat: U-boat).



Cîteva minute înaintea scufundării: tancul petrolier american Maine torpilat de un submarin german (martie 1942)



Un supraviețuitor de pe un tanc petrolier scufundat

bour, situația din Pacific apăsa din greu marina Statelor Unite. Și totuși, în ciuda informațiilor pe care le dețineau asupra măsurilor de apărare luate de noi atât înainte, cât și după izbucnirea ostilităților, ceea ce uimește este că nu se întocmise nici un fel de plan pentru a organiza convoaiele de coastă și a mări numărul vaselor mici. De asemenea nu se dezvoltase nici apărarea anti-aeriană de coastă. Aviația armatei terestre americane,

în subordinea căreia se aflau aproape toate escadrilele existente, nu avea nici cea mai mică experiență în ceea ce privește lupta împotriva submarinelor, în timp ce marina militară, dotată cu hidroavioane și aparate amfibii, nu dispunea de mijloacele necesare pentru a duce această luptă. Așa se explică de ce, în aceste luni cruciale, americanii nu au realizat decât cu mare încetineală și cu multe sacrificii un sistem eficient de apărare. Pînă

una-altă însă, Statele Unite și țările aliate au suferit dureroase pierderi în vase de război, nave comerciale și vieți omenești. Pagubele ar fi putut fi încă și mai mari, dacă germanii ar fi trimis în Atlantic puternicele lor vase de suprafață. Dar pe Hitler îl obseda ideea că, nu peste multă vreme, noi aveam intenția să invadăm Norvegia de nord. Cu tendința lui de a se concentra veșnic asupra unei singure probleme, el a sacrificat strălucitele șanse pe care i le oferea Atlan-

ticul, concentrând toate navele de suprafață disponibile și multe submarine în apele norvegiene. „Norvegia este zona destinată în acest război!” — spunea Führerul. După cum știe oricine, zona era într-adevăr foarte importantă, dar în vremea aceea cele mai mari avantaje le oferea germanilor Atlanticul. În zadar au pledat amiralii săi pentru o ofensivă navală. Führerul a rămas neclintit în hotărârea sa, cu atât mai mult cu cât îi și lipsea combustibilul necesar unei asemenea ofensive...

*
* *

Hitler se decidese să recheme în porturile lor de bază crucișătoarele grele *Scharnhorst* și *Gneisenau*, care fuseseră blocate vreme de aproape un an la Brest (pe coasta franceză a Atlanticului — n.r.), constituind în tot acest timp o serioasă amenințare pentru convoaiele noastre transoceane. La 12 ianuarie (1942 — n.r.) s-a ținut la Berlin o sedință specială, la care autoritățile navale au discutat modul în care putea fi pusă în aplicare dorința lui Hitler. Acesta a spus, printre altele:

„Vasele noastre de la Brest au în primul rînd rolul de a imobiliza forțele aeriene ale inamicului și de a le împiedica să organizeze atacuri împotriva teritoriului german. Acest avantaj va dura exact atîta timp cît inamicul se va considera obligat să le atace. Dar prezența navelor noastre la Brest nu imobilizează marina inamică într-o măsură mai mare decît în cazul cînd ele ar staționa în Norvegia. Dacă aș vedea vreo posibilitate ca navele să rămîna neatinse încă patru-cinci luni și apoi să fie utilizate în operațiile din Atlantic, ca urmare a unei modificări generale a situației, aș fi mai înclinat

să le las la Brest. Cum însă, după părerea mea, o asemenea perspectivă este puțin probabilă, sînt hotărît să le retrag de la Brest, pentru a nu le mai expune, zi de zi, primejdiei de a fi lovite”.

Această hotărîre a dus la un incident care a provocat în Anglia emoție și proteste atît de mari, încît necesită o digresiune.

*
* *

În noaptea de 11 spre 12 februarie 1942, *Scharnhorst* și *Gneisenau*, împreună cu crucișătorul *Prinz Eugen*, au fugit din Brest și au trecut, fără nici o piedică, prin Canalul Minecîi, punîndu-se în cele din urmă la adăpost în porturile lor de bază.

Deoarece în cursul iernii suferisem foarte serios pierderi în Mediterana și întreaga noastră flotă din Orient era mutilată, fusesem nevoiți să trimitem aproape toate avioanele noastre torpiloare pentru a proteja Egiptul împotriva unei eventuale invazii de pe mare. Se luaseră totuși toate măsurile cu putință pentru a supraveghea portul Brest și a ataca cu bombe și torpile, pe apă și din aer, orice vas care ar fi ieșit de acolo. Se pusese, de asemenea, mine de-a lungul rutei probabile, atît în Canalul Minecîi cît și în apropiere de coasta olandeză. Amiralitatea se aștepta ca trecerea prin strîmtorarea Dover să se efectueze în cursul nopții. Dar germanii au preferat să folosească întînucul la plecarea din Brest, pentru a se feri de patrulile noastre, trecînd, ziua în amiaza mare, prin fața bateriilor de coastă de la Dover. Plecarea a avut loc la 11 februarie, înainte de miezul nopții.

Dimineața zilei de 12 era ceașoasă și chiar atunci cînd vasele inamice au fost reperate sistemul de radar al patrulilor noastre aeriene

s-a defectat. Nici radarul de pe uscat nu a reușit să detecteze navele germane. Pe atunci am crezut că era vorba de un simplu accident datorat ghinionului. Dar după sfîrșitul războiului am aflat că generalul Martini, șeful sistemului de radiolocație german, își făcuse un plan foarte amănunțit. Bruiajul său, care pînă atunci se dovedise destul de ineficace, a fost întărit prin adăugarea unei mari cantități de echipament nou. Dar, pentru ca nimic să nu bată la ochi în ziua stabilită, noile aparate au intrat treptat în funcțiune, astfel încît, în fiecare zi, bruiatul devenea doar cu puțin mai intens. Urmarea a fost că operatorii noștri nu au sesizat această intensificare și nimeni nu a bănuit ceva neobișnuit. La 12 februarie însă, bruiatul devenise atît de puternic, încît radarul pe care-l foloseam pentru supraveghearea mării era cu totul inoperant. Amiralitatea nu a primit vestea decît la 11,25 dimineața. La ora aceea, crucișătoarele evadate și puternica lor escortă de distrugătoare și avioane se aflau la douăzeci de mile de Boulogne. La cîteva minute după ora 12, bateriile de la Dover au deschis focul, cu tunurile lor grele, și o primă forță de șoc, compusă din cinci vedete torpiloare, a fost trimisă la atac. De la baza Manston, din Kent, au decolat șase avioane torpiloare de tip *Swordfish*, conduse de locotenent-comandorul Esmond (care dirijase primul atac împotriva cuirasatului *Bismarck*). Nu le însoțeau decît zece avioane de vîntoare *Spitfire*. Atacate cu înverșunare de aparatele de vîntoare inamice, *Swordfish*-urile și-au lansat torpilele asupra vaselor germane, dar au înregistrat pierderi grele: nici unul din ele nu s-a mai înnoptat la bază și nu au putut fi salvați decît cinci aviatori. Esmond a fost decorat post-mortem cu *Victoria Cross*.

Pînă la căderea nopții, bombardierele și avioanele torpiloare britanice au atacat inamicul în valuri succesive. S-au angajat lupte îndrăgite și confuze cu avioanele de vînătoare germane, pierderile noastre fiind mai grave decît ale inamicului, care ne era superior numeric. Atunci cînd crucișătoarele germane au ajuns în dreptul coastei olandeze, în jurul orei 3,30 după-amiază, cinci distrugătoare de la baza din Harwich au inițiat un atac, lansîndu-și torpilele de la o distanță de 3000 de yarzi (aproximativ 1100 de metri — n.r.), deși se aflau sub un foc extrem de puternic. Cu toate acestea, escadra germană și-a continuat drumul, fără a fi lovită nici de bateriile de la Dover, nici de torpilele distrugătoarelor. În dimineața de 13 februarie toate vasele germane au ajuns la portul lor de destinație.

Vestea a stupefiat opinia publică britanică, care nu putea înțelege ceea ce i se părea — pe drept cuvînt — o supremație germană în Canalul Mîneei. Foarte curînd am aflat însă, prin intermediul serviciilor noastre secrete, că alit Gneisenau cit și Scharnhorst căzuseră victime minelor puse de avioanele noastre. Au trebuit să treacă șase luni pînă ce Scharnhorst a fost din nou în stare să intre în acțiune, iar Gneisenau nu și-a mai făcut niciodată apariția în cursul războiului. Dar erau lucruri care nu puteau fi date publicității și minia englezilor a izbucnit cu vehemență.

Pentru a mai potoli nemulțumirile, s-a organizat o anchetă oficială care a făcut cunoscute acele fapte ce puteau fi date publicității. Privite retrospectiv și într-un context mai larg, cele întîmplate ne-au adus mari avantaje. „Cînd voi vorbi la radio luna viitoare, voi spune un cuvînt despre cei care consideră episodul din Canalul Mîneei drept o înfrîngere — mi-a

telegrafiat Președintele Roosevelt. Sînt din ce în ce mai convins că transferul tuturor vaselor de război inamice în Germania simplifică problemele noastre comune în ceea ce privește navigația în Atlanticul de nord”. Deși situația părea foarte gravă în ochii tuturor celor care făceau parte din marea alianță, cu excepția cercurilor celor mai inițiate, eu împărțeam punctul de vedere al Președintelui.

Primul Ministru către Președinte

17 februarie 1942

Retragerea forțelor navale germane de la Brest a urmat considerabil navigația noastră în apele teritoriale și în Oceanul Atlantic. De la Brest, germanii amenințau toate convoaiele venind dinspre America, obligîndu-ne să dublăm escorta lor militară. Escadra inamică putea, de asemenea, să se deplaseze pe rutele noastre comerciale din Atlantic, fie în Mediterana. Preferăm să o știm acolo unde este acum decît acolo unde a fost. Efortul depus de bombardierele noastre, în loc să se mai risipească în diferite direcții, se poate concentra acum asupra Germaniei. În sfîrșit, după cum probabil ați aflat, Prinț Eugen a fost avăriat, iar Scharnhorst și Gneisenau s-au izbit de mine, Scharnhorst chiar în două rînduri. Asta le va cumînti pe cel puțin șase luni, interval în care ambele noastre marine militare vor primi importante întăriri. Bineînțeles, ne pare foarte rău că nu le-am putut scufunda și în momentul de față se anchetează cum de nu am știut că ieșiseră în larg în plină zi.

...Între timp, de-a lungul coastei răsăritene a Statelor Unite, masacrul continua. Un comandant de U-boot i-a raportat lui Doenitz că prada era în cantități suficiente pentru un număr de zece ori

mai mare de submarine. Stînd la fund în timpul zilei, U-boot-urile se foloseau noaptea de marea lor viteză de navigație la suprafață pentru a-și alege vînatul cel mai gras. Aproape fiecare torpilă pe care o duceau la bord făcea cite o victimă și, atunci cînd torpilele erau epuizate, tunurile se dovedeau aproape la fel de eficiente. Orașele de pe litoral, unde o bună bucată de vreme cheiurile au rămas luminate din plin, aveau noaptea de noapte zgomotul bălăliilor care aveau loc în larg, vedeau cum se scufundau vasele în flăcări și salvați pe supraviețuitori și răniți. Împotriva guvernului, care se simțea foarte jenat, domneau resentimente puternice. Pe americani este însă mai ușor să-i înfurii decît să-i intimidezi.

Noi, cei de la Londra, înregistram aceste nenorociri cu durere și îngrijorare. Încă de la 6 februarie i-am trimis, pe cale particulară, un avertisment lui Hopkins (secretarul departamentului de stat — n.r.):

„Ar fi bine să verificați dacă Președintele i s-a atras atenția asupra marelui număr de scufundări operate de submarine germane în zona occidentală a Atlanticului de nord. De la 12 ianuarie încoace, pierderile confirmate se ridică la 158 208 tone, cele probabile la 83 740, iar cele posibile la 17 363, adică în total 259 311 tone”.

Fără să ni se ceară, la 10 februarie am oferit marinei americane 24 dintre cele mai bine echipate traulere antisubmarine ale noastre și zece corvete, cu echipajele lor bine instruite. Aliatul nostru a primit cu recunoștință sprijinul pe care îl dădeam: era destul de puțin, dar reprezenta maximum de vase de care ne puteam lipsi. Devenea astfel posibilă organizarea unor convoaie de coastă pînă la punerea pe picioare a unui sistem de apărare și pînă la stringerea escortelor minime necesare. Vasele și avioanele disponibile au fost la



început utilizate numai pentru a patrula în zona periculoasă. Ferindu-se de patrulă, inamicului nu i-a fost însă greu să-și urmărească prada în alte regiuni. La 16 februarie, un U-boot și-a făcut apariția în largul marelui port petrolier Aruba, din Indiile Occidentale Olandeze, unde, după ce a scufundat un mic tanc și a avariat un altul, a bombardat instalațiile de pe țărm, fără să pricinuiască însă pagube serioase. Încercarea de a torpila un tanc mare, ancorat în radă, a dat, de asemenea, greș. În aceeași zi, alte submarine germane au scufundat trei tancuri care navigau în zona respectivă. Puțin mai târziu, un U-boot a intrat în portul britanic Castries, din insula Santa Lucia, torpilind două vase ancorate și retrăgându-se nevățamat. Acest ultim incident ne-a silit să schimbăm ruta pacheboturilor care transportau trupe în Extremul Orient și care făceau adesea escale pentru aprovizio-

narea cu combustibil în insula Santa Lucia. Din fericire, nici *Queen Mary*, nici vreunul din celelalte mari vase de transport nu au fost atacate în această regiune...

*
* *

După febrile consultări cu amiralii săi, Președintele a răspuns pe larg telegramelor mele, salutând sosirea traulelor și a corvetelor și propunind diverse reduceri în escortele convoaielor de peste Atlantic...

Cîteva zile mai târziu, Roosevelt mi-a telegrafiat cu ceea ce mi s-a părut a fi o nuanță de iritare :

*Președintele către o Fostă
Persoană navală
20 martie 1942*

Interesul pe care-l manifestă față de măsurile necesare pentru a combate amenințarea submarinelor germane în Atlantic, așa

cum reiese din recentul mesaj adresat pe această temă d-lui Hopkins, mă determină să vă atrag în mod particular atenția asupra faptului că ar fi indicate atacuri masive împotriva bazelor de submarine și a șantierelor de construcții și reparații, pentru a lovi astfel chiar din ax activitatea submarinelor și a distruge punctele unde sînt obligate să se adune.

După ce am analizat situația și am întocmit o serie de planuri, i-am răspuns :

*Fostă Persoană navală către
Președintele Roosevelt
29 martie 1942.*

Pentru a face față viitoarelor generații de U-Boat-uri, noi punem accentul pe bombardarea cuiburilor lor. Noaptea trecută am atacat Lübeck-ul cu 250 de bombardiere, printre care 43 ale aviației grele. Se afirmă că rezultatele obținute sînt cele mai bune de pînă acum.

Amiralitatea și comandamentul de coastă al R.A.F.-u-

Churchill încearcă un nou tip de pușcă



O captură neobișnuită: echipajul unui submarin german. Prizonierii au ochii legați, ca să nu vadă instalațiile militare aliate

lui • au conceput un plan pentru a supraveghe des-fășurată zi și noapte a punctelor de ieșire din golful Biscaya. Din porturile de acolo încep itinerarele cele mai bune și mai scurte pentru submarinele care operează în Marea Caraibilor și în apele americane. Conform practicii germane actuale, U-Boot-urile se dau la fund în timpul zilei și navighează cu mare viteză noaptea. Sperăm că atacurile nocturne, întreprinse de aviația noastră, le vor îngreui ieșirea din golf în timpul nopții și le va sili să se expună, din ce în ce mai mult, în timpul zilei. Este, așadar, esențial ca amenințarea să planeze asupra lor atât ziua cât și noaptea, ceea ce sporește durata călătoriei pe care o efectuează și di-

minuează riscurile dv. operaționale. Acest avantaj se va adăuga scufundărilor și avarierilor pe care sperăm să le realizăm în fiecare lună, dat fiind că prin zona unde urmează să se efectueze patrularea nu intră și nu ies niciodată mai puțin de șase submarine.

Ținând seama de faptul că pierdeți încă foarte multe vase, organizarea de convoaie nu poate fi decât un remediu parțial. Amiralitatea insistă să capete patru și, mai târziu, șase escadrile de bombardament pentru patrulările în golful Biscaya. Judecând după situație, aș fi cât se poate de dornic să satisfac această cerere.

Pe de altă parte însă, este mare nevoie ca Germania să fie bombardată. Noua noastră metodă de detectare a obiectivelor dă rezultate dintre cele mai re-

marcabile. Totuși efectivele noastre de bombardiere nu s-au dezvoltat în măsura scontată. Am suferit o mare dezamăgire din cauza unui defect de structură la aripa avioanelor Lancaster, fapt care ne silește să imobilizăm timp de câteva luni patru escadrile dintre cele mai noi și mai bune. Tocmai în clipa cind vremea devine mai trumoasă, cind germanii își trimit bateriile antiaeriene pe frontul sovietic, cind pe dv. vă preocupă bombardarea cuiburilor de submarine înămite, cind obiectivele petroliere devin deosebit de atrăgătoare, mi se pare foarte dificil să iau de la comandamentul de bombardiere cele șase escadrile suplimentare cu care Harris (șeful comandamentului de bombardiere — n.r.) face o treabă atât de bună.

(Va urma)

* Royal Air Force (aviația britanică textual. Forțele Aeriene Regale).

În numărul din februarie 1969, revista noastră a publicat un articol despre evenimentele revoluționare din Craiova lunii februarie 1945. Revenim cu câteva completări trimise redacției noastre de unul dintre participanții activi la evenimente, primul prefect al județului Dolj desemnat de oamenii muncii.

ZILE INCANDESCENTE

Inginer NICOLAE CELAC

Marțor și participant la acțiunile ce s-au desfășurat în această parte a țării, consider de datoria mea să furnizez câteva elemente care ar putea să contribuie la precizarea faptelor petrecute în februarie 1945.

Forțele democrației au obținut la Craiova o mare victorie influențând desfășurarea ulterioară a evenimentelor în Oltenia și încadrându-se, prin semnificația ei, în valul revoluționar având în frunte Partidul Comunist Român cu repercusiuni profunde pentru întreaga țară.

Dacă se examinează evoluția structurii social-economice în această parte a țării, apar evidente disproporțiile care, acumulându-se și amplificându-se în anii dictaturii fasciste, au dus la sporirea nemulțumirilor de tot felul, la crearea unei stări de spirit revoluționare. Nivelul scăzut al industrializării și caracterul pronunțat agrar al județului, cu mulți moșieri și cu un număr extrem de ridicat de gospodării țărănești cu pământ insuficient, iată principalele cauze care au dus la accentuarea stării de mizerie a populației muncitoare. O masă de peste 400.000 de țărani — dijmași și argați pe moșii —, umiliți și înșelați, cloceau de ură.

O importantă acțiune revoluționară

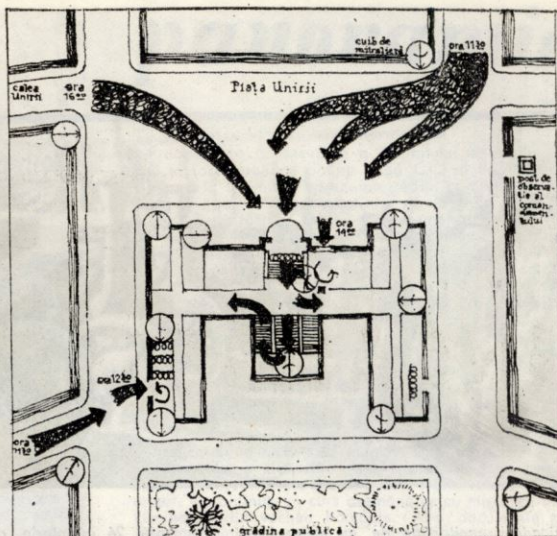
Așa se explică faptul că, după victoria insurjecției armate antifasciste de la 23 August

1944, țărâimea doljeană, chemată la acțiune de forțele democratice și sprijinită în revendicările ei de muncitorii de la orașe, a participat la masive întruniri, la organizarea comitetelor cetățenești și a trecut la împărțirea pământurilor moșierești.

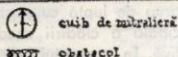
În această luptă pentru pământ, țărâimea doljeană s-a lovit de împotrivirea înversunată a reprezentanților administrației locale și ai forței publice din acea vreme, oameni aserviți reacțiunii. Marea ridicare la luptă a țărânimii nu era o întâmplare. Alături de muncitorii orașelor, condusă și organizată de comuniști, țărâimea doljeană a demonstrat un impresionant simț al solidarității, un înalt spirit combativ și o mare tenacitate. Nu era vorba de o mișcare revendicativă spontană, neorganizată, lipsită de program, ci de o importantă *acțiune revoluționară*, care avea să contribuie la punerea temeliei unui stat socialist, în care să fie desființată asuprirea omului de către om.

Unitatea de acțiune, alianța dintre muncitori și țărani în județul Dolj, s-a consolidat în focul luptelor duse în comun împotriva exploataților de la orașe și sate.

Desigur între principalele detașamente muncitorești doljene erau, în primul rând, celele comuniste de la întreprinderea metalurgică, proprietatea lui Brătășanu, și cele de la atelierele Direcției regionale C.F.R.



Schema acțiunii de ocupare a prefecturii



Craiova. Comuniștii din aceste organizații au știut să-și consolideze capacitatea de luptă și bunele legături cu comuniștii din alte întreprinderi mai mici, iar la scurt timp după eliberare, prin acțiuni ferme, au câștigat un mare prestigiu și o considerabilă influență asupra masei de salariați din oraș.

Muncitorii craioveni au răspuns cu entuziasm chemărilor partidului de a acorda ajutor țărănimii la repararea inventarului agricol. În primele luni ale anului 1945, numeroase brigăzi de muncitori calificați au plecat la sate. În fruntea acestor brigăzi se aflau muncitori comuniști, care, paralel cu munca în brigadă, duceau la sate o eficientă activitate de propagandă. Acestea au contribuit la creșterea spiritului combativ al țărănimii în acțiunea de preluare a pământului moșieresc, împotriva legilor reacționare încă în vigoare.

Patru ore de atacuri îndrăzne

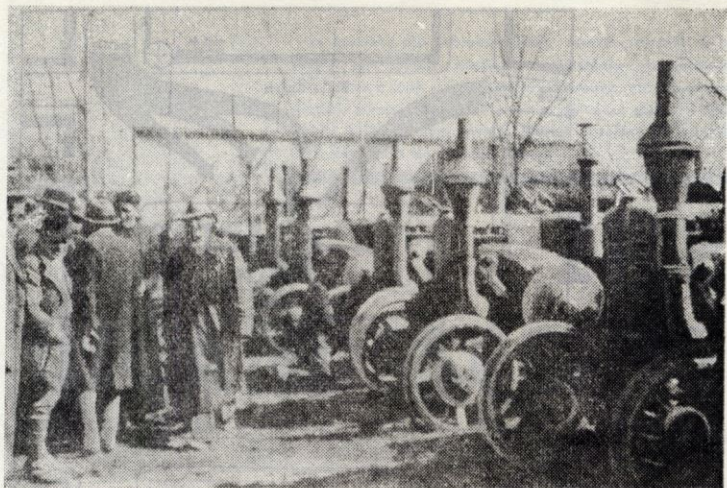
La începutul anului 1945 lupta maselor populare pentru înfăptuirea reformei agrare și democratizarea aparatului de stat a luat o mare amploare. Un moment culminant l-a constituit acțiunea de ocupare a prefecturii Craiova și înlăturarea prefectului reacționar.

La Craiova, muncitorii și-au dovedit din plin înalta lor conștiință de clasă și spiritul de sacrificiu în momentele de mare tensiune ale evenimentelor din februarie 1945. De regulă, detașamentelor muncitorești li s-au repartizat sectoarele de luptă cele mai importante, hotărâtoare pentru rezultatul acțiunii.

24 februarie. În fața ochilor mei s-a desfășurat un impresionant episod. Mă găseam la postul de observație din apropierea sediului prefecturii și țineam la curent comandamentul nostru cu mersul operațiilor.

Către ora 16, observând că intensitatea asaltului scădea treptat, am propus comandamentului să arunce în luptă ultima noastră rezervă — unitatea cea mai eficientă —, un puternic detașament muncitoresc. Numai la câteva minute după comunicare, detașamentul, compus din muncitori craioveni, bucureșteni și severineni, a ieșit compact, în pas alergător, dintr-o stradă laterală și a pătruns în piața prefecturii. Accelerându-și înaintarea, oamenii au ajuns până la obstacolele de sîrmă ghimpată, le-au dat la o parte și au năvălit, prin largă poartă principală, în interiorul incintei, sfidînd gurile de foc.

În plin elan revoluționar, oamenii muncii au asediat astfel cu deplin succes prefec-



Brigada muncitorilor de la uzina lui Brăteșanu a venit în ajutorul țăranilor din comuna Moțăței-Dolj

tura din Craiova, puternic fortificată, ocupată de un întreg batalion militar, dotat cu armament modern. După patru ore de atacuri îndrăgite, poporul a pătruns, în sfârșit, în clădire, dezarmând garnizoana militară și ocupând integral sediul instituției.

Ostașii au trecut de partea poporului

Nu există nici o îndoială că dacă garnizoana militară ar fi dat pe deplin ascultare ordinelor primite de la generalul Rădescu piața și străzile din jurul clădirii ar fi fost acoperite de cadavre. Dar ostașii de la Craiova aveau o stare de spirit nouă. Atitudinea sergentului Craioveanu din Re-

gimentul 26 infanterie, comandant al unui grup de luptă cu postul lângă poarta principală a clădirii asediate, este semnificativă. În momentul hotărîtor al bătăliei, cînd detașamentul de muncitori a trecut la asalt, iar ostașii au primit ordinul să tragă în plin, sergentul a aruncat arma automată și a spus răspicat comandantului său ca să audă toți: „Domnule căpitan, nu pot să trag în frații mei!”

Sergentul dăduse glas gîndului tuturor ostașilor din batalion. Ei nu voiau să tragă în popor, chiar dacă în urma acestui fapt urmau să fie duși în fața plutonului de execuție. În momentul hotărîtor al luptei, ostașii au trecut de partea poporului.

Ofițerii s-au comportat diferit. O parte dintre ei, reacționari înverșunați, încercau să determine pe ostași să tragă în plin, iar atunci cînd îi vedeau șovăind trăgeau ei înșiși. Alții, ca de exemplu comisarul regal, căpitanul Tîrnăveanu, constatînd că soldații nu îi ascultă, n-au mai îndrăznit să poruncească deschiderea focului. În sfîrșit, alții, simțindu-se alături de popor, și-au manifestat simpatia în felurite moduri. Încercarea lui Rădescu de a înfrînge prin forța militară elanul revoluționar al poporului a cunoscut un eșec total.

File din cronică luptelor revoluționare★



★ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900, Editura politică.

Tradiții revoluționare internaționaliste★★



★★ În sprijinul Republicii Ungare a Sfatului, 1919, Editura politică.

Preocuparea consecventă a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. pentru punerea în lumină a bogatelor tradiții revoluționare ale mișcării noastre muncitorești își dă roadele și în editarea într-un răstimp relativ scurt a unui al treilea volum din cadrul importantei colecții **Documente din istoria mișcării muncitorești din România**.

Adresat unui cerc larg de cititori, cu precădere cercetătorilor din domeniul științelor sociale, prezentul volum reliefează, în coordonate ample, activitatea multilaterală desfășurată de primul partid politic al proletariatului român — Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România — de la crearea sa, în 1893, și pînă în anul 1900. El cuprinde documentele fundamentale ale mișcării muncitorești — constind în programe de acțiune, statute, rapoarte la congrese, dări de seamă, rezoluții, etc. — din această perioadă.

Sînt publicate materiale ce permit urmărirea vieții de zi cu zi a cluburilor muncitorești, a organizațiilor profesionale, a cluburilor încheiate în lumea satelor, evoluția mișcării muncitorești din Transilvania, care a urmat, în conținut, un curs asemănător cu mișcarea muncitorească din vechea Românie. Alte documente prezintă acțiunile greviste cu caracter economic și politic organizate de muncitorime pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și de trai, lupta susținută a proletariatului pentru cucerirea de drepturi și libertăți cu caracter general-democratic.

Relatări privitoare la participarea delegațiilor români la congresele socialiste internaționale, rapoarte și articole exprimînd poziția internaționalistă a proletariatului român, dezbaterile problemelor importante aflate în fața mișcării muncitorești mondiale înfățișează legăturile internaționale ale P.S.D.M.R.

M. I.

Mărturii documentare, în cea mai mare parte inedite, alături de amintiri ale unor participanți la evenimente — înmănunchate în acest volum, apărut sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. — consemnează acțiunile de solidaritate ale oamenilor muncii din România, organizate de Partidul socialist și de sindicate în sprijinul revoluției proletare ungare din 1919.

În timpul celor 133 de zile ale Republicii Ungare a Sfatului, clasa noastră muncitoare și-a manifestat cu pregnanță, în pofida legilor excepționale, simpatia și sprijinul față de lupta dusă de proletariatul ungar. Stau dovadă numeroasele apeluri, moțiuni, declarații adoptate în acest spirit la întrunirile și adunările muncitorești, grevele de solidaritate, acțiunile de sabotaj militar, ajutarea materială și morală a prizonierilor și emigranților revoluționari unguri și, mai ales, participarea cu arma în mînă a sute și mii de muncitori și țărani români pentru apărarea cuceririlor revoluției ungare din 1919.

Acest bogat material faptic atestă și ilustrează spiritul internaționalist de care au fost animate masele muncitoare din țara noastră și în zilele furtunoase din primăvara și vara anului 1919.

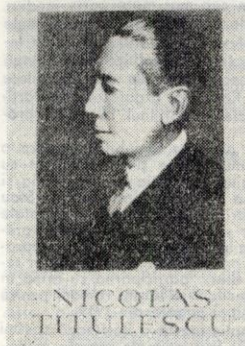
I. M.

Frați și jurători*



* GHEORGHE CRONT.
Instituții medievale românești.
Infrățirea de moșie. Jurătorii,
Editura Academiei.

Un mare diplomat român**



** VASILE NETEA. Nicolae
Titulescu, Editions Meridiene.

Cartea lui Gheorghe Cront despre instituțiile feudale românești pune în lumină istoria a două instituții originale ale Țării Românești în secolele XIV-XVII: **Infrățirea de moșie și Jurătorii**.

Cercetarea unui însemnat număr de documente interne a permis evidențierea originii și funcțiilor instituțiilor menționate, a continuității și structurii lor proprii.

Infrățirea este o practică juridică populară, avind caracterul unor pacte de solidaritate familială și fiind folosită încă din societatea gentilică ca legământ sacru între oameni în vederea apărării lor comune și a luptei împotriva adversităților și primejdiilor. Această practică s-a păstrat pînă în epoca modernă sub forma frăției de cruce.

Instituția infrățirii, cunoscută de diverse popoare în antichitate și evul mediu, prezintă — mai ales prin efectele ei patrimoniale — aspecte originale în Țara Românească. Ea a fost folosită în feudalism pentru eludarea regulilor privitoare la dreptul de moștenire. A servit atît feudalilor, pentru a-și extinde stăpînirile lor funciare, cît și țăranilor, pentru apărarea bunurilor lor împotriva acaparării; în aceasta rezidă, de altfel, caracterul contradictoriu al infrățirii de moșie.

Între practicile judiciare proprii societății feudale, un loc important ocupau jurătorii, cei care erau chemați să dea mărturie, să adevărească, într-o pricină sau alta. După importanța pricinii, jurătorii puteau fi în număr de 6, 12, 24 și uneori chiar mai mulți.

Examinarea originii instituției jurătorilor ca și a practicilor străvechi de pe teritoriul țării noastre duc la unele concluzii noi asupra instituției amintite. Și aci, ca și în cazul infrățirii, apare clară „feudalizarea” la care ea a fost supusă în evul mediu, pînă la domnii, care favorizau pe feudali, încrederea excesivă a țăranilor în dreptatea jurătorilor.

N. N.

O nouă lucrare, datorată istoricului Vasile Netea, prefațată de Mircea Malița și destinată cititorilor de peste hotare (ediții în franceză, rusă, engleză, germană și spaniolă), vine să prezinte pe Nicolae Titulescu.

Atenția cu care studiile de istoria diplomației românești se îndreaptă asupra acestei personalități și interesul constant al cercurilor largi de cititori își află temeiurile în realizările și principiile diriguitoare formulate și aplicate de diplomatul român, principii care, rezistînd trecerii timpului, își afirmă, cu tot mai multă claritate, valabilitatea lor pentru progresul relațiilor internaționale.

Spre a realiza o cuprindere cît mai largă a temei, autorul a ordonat expunerea pe cele trei coordonate majore ale vieții lui Nicolae Titulescu: activitatea juridică și didactică; participarea la realizarea unității naționale; aportul său la elaborarea politicii externe românești. Un ultim capitol reflectă opiniile unor contemporani din perioada interbelică, alături de imaginea care rezultă în perspectiva istorică.

Omul politic Nicolae Titulescu și-a început activitatea subliniind de la tribuna parlamentară că „viitorul po-

poarelor nu depinde de numărul și de întinderea teritoriului lor, ci mai ales de capacitatea lor de a se pune în slujba civilizației".

Capitolul cel mai cuprinzător al cărții este rezervat, în mod firesc, activității diplomatice a lui N. Titulescu, activitate marcată de câteva importante misiuni și demnități.

Este meritul cert al lui Vasile Netea de a fi sintetizat aspectele semnificative, de a fi arătat ceea ce rămâne caracteristic din cuprinzătoarea activitate a diplomatului român.

În cuvântul înainte scris de Mircea Malița, cititorul găsește o nuanță analiză a coordonatelor majore care îngăduie o cit mai dreaptă judecată a personalității titulesciene.

D. C. G.

Despre bătălia Angliei s-a scris, desigur, mult, fapt explicabil prin însemnătatea pe care aceasta a prezentat-o în desfășurarea celui de-al doilea război mondial. Și totuși, cartea lui Marcel Jullian conține mult inedit. Aceasta se datorește, în primul rând, însemnărilor zilnice ale unora dintre participanții la luptele desfășurate pe cerul Angliei în toamna anului 1940, cum ar fi de pildă, cele ale actualilor comandanți Deacon Elliot și Allan Deere, ale Wing Commander-ului¹ John Hemingway sau memoriilor comandantului aviației de vânătoare din 1940, Air Chief Marshal, sir Hugh Dowding. La aceste note, însemnări și memorii se adaugă, desigur, lucruri mai cunoscute extrase de autor din arhivele de la „Imperial War Museum” (Muzeul imperial al războiului) sau „Fighter Command” (Comandamentul aviației de vânătoare), din colecții de documente deja publicate, din ziare și reviste ale vremii sau din diferite lucrări consultate. Pentru a cunoaște mai îndeaproape bătălia Angliei, Jullian a întreprins o largă anchetă și la fața locului, vizitând renumitul aerodrom martir de la Biggin Hill, cu faimoasa „capelă a piloților”, interogând în același timp pe martorii evenimentelor.

Cartea lui Jullian nu este, prin urmare, un studiu de interpretare istorică, ci mai mult un reportaj al unor evenimente cuprinse între 10 iulie 1940, zi ce marchează începutul ofensivei aeriene germane, prin care Hitler căuta să pregătească invadarea insulei britanice, și 12 octombrie al aceluiași an, dată la care marele comandament al Wehrmacht-ului confirmă, printr-un ordin de zi, hotărârea Führerului de a amina, eventual, pînă în primăvara anului 1941, operația de debarcare cunoscută sub numele de „Leul de mare”. Autorul nu urmărește deci desfășurarea iregului război aerian, încheiat de-abia în mai 1941, deși orașele engleze, și în primul rând Londra, au avut cel mai mult de suferit în lunile de iarnă ale anului 1940/1941. El își încheie lucrarea o dată cu punerea la dosar de către comandamentul german a „Leului de mare”, ceea ce constituie, de altfel, virtual, și momentul cîștigării bătăliei de către aviația britanică.

S. R. Z.

Reportajul unor evenimente dramatice*



* MARCEL JULLIAN, *Bătălia Angliei*, Editura politică.

¹ Ofițer al forțelor aeriene engleze care urmează în grad imediat după căpitanul de grup (Group Captain).

TOT DESPRE ENIGMA NEY

CĂLIN RĂDULESCU — Roșiorii de Vede. Argumentele dv. în favoarea opiniei potrivit căreia invățătorul american Peter Stewart Ney a fost una și aceeași persoană cu ilustrul mareșal francez Michel Ney (pe marginea articolului apărut în Magazin istoric nr. 1/1969) rămân simple speculații atita vreme cît nu se bazează pe cercetarea unor documente.

Cititorul nostru consideră că: a) particiapărea la marile expediții europene ale lui Napoleon i-a permis lui Ney să-și formeze, în contact cu alte popoare, o cultură pe care s-o fructifice mai târziu ca invățător în America; b) nu e de mirare că un om excelent dotat, ca Ney, a putut să asimileze, în decurs de trei ani (1816—1819), limba engleză; c) faptul că pretinsul Peter Stewart Ney a avut înalte alte preocupări (călărit și spădășie) e o dovadă că vocația lui n-a fost de profesor, ci de militar; d) dacă Peter Stewart Ney ar fi fost un american de formație engleză — altă persoană decît mareșalul Ney —, nu se explică de ce prefera să facă pe călărele cîite însemnări în limba franceză și nu în limba sa maternă, engleză. Și totuși, ipotezele pro sau contra sînt prea numeroase pentru a încerca să dezlegăm enigma.

N. CONDURACHE — Huși. Este firesc ca evenimentele imediat următoare eliberării țării de sub jugul fascist, la care n-ați putut participa, fiind la vremea aceea copil, să vă intereseze astăzi în cel mai înalt grad. Vom mai publica articole pe temele sugerate de dv.

M. PANAITESCU — București. Reținem feliile țării „pentru frumoasa tinută grafică a «Magazinului istoric» și, mai ales, pentru valorosul lui conținut”, precum și sugestiile dv. tematice pentru viitoare articole. Precizăm totuși că, dacă istoricul vechilor capitale ale țării românești își poate găsi locul în paginile revistei noastre, prezentarea unor orașe în perspectiva dezvoltării lor viitoare sub raport economic, social-cultural etc. depășește cadrul preocupărilor redacției.

LITRELE DE TIPAR. DE CIND ?

ION STROESCU — București. Întrebarea cititorului nostru cere un răspuns mai amănunțit. Istoria tiparului este strîns legată de aceea a hîrtiei. Cele mai vechi „cărți” din lume se pare că au fost tablele de scris din lut ars, utilizate de babilonienți și asirieni. Cu cîteva milenii înaintea erei noastre, egiptenii întrebuntau pentru scris papirusul, iar indienii frunzele de palmier. Folosirea pergamentului lucrat din piel de animale au desăvîrșit-o, în veacul al III-lea î.e.n., locuitorii orașului Pergam. Necesitatea găsirii unui material imprimabil mai puțin costisitor decît pergamentul a dus, în secolele I î.e.n. — II e.n., la fabricarea, în China, a unei hîrtii pe bază de fibre vegetale, scoarță, zdrențe și plase de prins pește. Prima fabrică de hîrtie a luat ființă în anul 794, la Bagdad. Prin intermediul arabilor, mestegșugul producerii hîrtiei pe bază de vegetale a ajuns în Europa mult mai tîrziu, cam prin secolul al XII-lea.

În ce privește tehnica tiparului, se știe că încă din cele mai vechi timpuri se foloseau anumite ștampile și că reproducerea se făcea cu ajutorul frecărilor și al gravării. Împimarea cu litere mobile din lemn sau din metal este o invenție a unui fierar chinez, pe nume Bi Sen, care a trăit în secolul al XI-lea. Este, dacă vreți, precursorul lui Gutenberg care, în secolul al XV-lea, a făcut posibilă răspîndirea largă a tiparului în Europa și întreaga lume.

ION PAȘTEA — comuna Săsciori, Jud. Alba. Regele George al VI-lea a domnit în Marea Britanie între 1936 și 1952. El a urmat la tron fratelui său Eduard al VIII-lea, care a abdicat în 1936 luîndu-și numele de duce de Windsor. Actuala regină a Angliei este Elisabeta a II-a, fiica lui George al VI-lea. Soțul ei este ducele de Edinburg.

UN CUTIT APARTINÎND RALUCAI BRÎNCOVEANU

MARIN C. GHIMIȘ — comuna Brîncoveni, jud. Olt. Cititorul ne trimite o scrisoare, însoțită de un desen al unui mic cutit — un fel de coupe-papier — pe care-l posedă și a cărui valoare de piesă muzeistică i-o conferă inscripția gravată, indicînd numele fostului proprietar: „Raluka Bassarab de Brancovan, 1883”. Autorul scrisorii vrea să știe dacă numele indică un arbore genealogic al familiei lui Matei Basarab sau a lui Constantin Brîncoveanu. După nume și dată este vorba de Raluca soția lui Grigore Brîncoveanu, care a fost fiul domnitorului Gh. Bibescu, adoptat de banul Grigore Brîncoveanu. De origine turcă, Raluca a fost fiica ambasadorului Turciei la Londra.

MĂNĂSTIRI DOBROGENE

Prof. DAN MIRCIU — Brăila, salutînd apariția în diverse numere ale revistei noastre a unor articole despre mănăstirile și bisericile de mare faimă ale Moldovei, își exprimă regretul de a nu vedea nici în coloanele Magazinului istoric nici în ale altor publicații, materiale tot atît de cuprinzătoare despre vechile lăcașuri similare aflate pe teritoriul Dobrogei. Și cititorul nostru enumeră cîteva din aceste monumente al căror trecut dezvăluie date interesante asupra „civilizațiilor diferitelor popoare care s-au perindat pe teritoriul Dobrogei”: 1) mănăstirea Hamcearea, din satul cu același nume, înconjurată de păduri seculare, construită din birne, suspendată pe niște țărșii și care prezintă particularitatea că pe turla veche se afla o semilună turcească și o cruce lipovenască, iar pe turla mai nouă — o cruce ortodoxă; 2) mănăstirea Călcău, așezată între localitățile Telia și Poșta, ridicată pe ruinele unei vechi biserici avînd ziduri groase și în interior interesante icoane, picturi murale și obiecte de cult; 3) mănăstirea Saunu, aflată între Niculițel și Parches; 4) mănăstirea Căcoșul, așezată în apropiere de Isaceia, într-o frumoasă pădure, și în a cărei arhivă se găsesc „foarte multe documente scrise în diferite limbi”. „Dacă Voronețul, Sucevița, Moldovița... sînt perlele Moldovei — conchide cititorul nostru — am putea foarte bine să considerăm că și aceste mănăstiri sînt sau pot fi perlele Dobrogei... De aceea, propun

NU UITAȚI:

ABONAMENTUL DV.

LA „MAGAZIN ISTORIC”

PENTRU ANUL

1970!

Din corespondența abundentă ce ne parvine, rezultă interesul de care se bucură revista noastră. Pentru asigurarea tuturor numerelor revistei, cel mai sigur mijloc este abonamentul, mai cu seamă că mulți cititori își alcătuiesc colecții, pe care le doresc, firește, complete. După cum se știe, abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Pentru străinătate, abonamentele se fac adresând comenzile la „Cartimex”, casuța poștală 134—135, București, România.

Nu uitați: pentru documentarea și informarea dv. în domeniul istoriei României și al celei universale, asigurați-vă din timp abonamentul la **MAGAZIN ISTORIC** pe anul 1970!

să se facă o cercetare amănunțită a acestor măști, la care, cu ajutorul d-voastră, mi-aș putea da concursul și eu, bineînțeles dezinteresat din punct de vedere material”. Desigur, punerea în valoare a unor monumente despre care se cunoșc încă prea puține amănunte este o acțiune întotdeauna demnă de laudă. Numai că o astfel de inițiativă se cere luată — dacă este cazul — nu de către noi, ci de Direcția monumentelor istorice din C.S.C.A.S.

BIBLIOGRAFIE VLAD TEPEȘ

ION MIHAI — Pitești. „De foarte multă vreme — ne scrie editorul nostru — cînd eram student, ba poate chiar elev (vai, sînt alții ani de atunci!) m-au interesat viața și faptele de domnie ale lui Vlad Tepeș, o figură de domn care, după părerea mea, ar trebui să ocupe în istoria noastră un loc mai important, situîndu-se alături de marii voievozi pe care i-a dat neamul nostru — ea să-i amintesc în mod cronologic — Alexandru cel Bun, Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul. Nu vorbesc numai de faptele lui de armă, care au intrat deja în legendă, de politica și diplomația sa [...], dar pentru popor Vlad Tepeș a devenit un mit și un simbol prin opera sa de dreptate socială, cu toate că o parte din istoriografie a reținut numai «cruzimea» sa. Cred, de asemenea, înutil să amintesc folelor și faptul că unii mari scriitori (Buda Deleanu, M. Eminescu) au găsit motive de inspirație în operele lor impresionate de faptele acestui domn și erou”. În încheiere, autorul scrie: „Nu cere să-i indicăm bibliografia ce ar putea să o consulte în legătură cu Vlad Tepeș. Vă putem recomanda o sursă dintre cele mai complete și, dacă vreți, mai autorizate: volumul al II-lea al Tratatului de istoria României, paginile 485—487. Veți găsi în această bibliografie generală asupra epocii respective multe titluri și lucrări referitoare la Vlad Tepeș, printre care și studiul lui N. Iorga, apărut în 1901 în „Convorbiri literare” sub titlul „Lucruri noi despre Vlad Tepeș”. Vă recomandăm și o altă lucrare fundamentală: „Vlad Tepeș și naratiunile germane și rusești asupra lui” (București — 1896). De altfel și într-unul din numerele viitoare ale revistei noastre veți putea citi un articol despre personalitatea ilustrului domnitor.

CUM ARĂTA CETATEA SUCEVEI

GH. VEZETEȘU — Pitești. O stampă ea atare, care să înfățișeze vechea cetate de scaun a Sucevei, așa cum arăta ea în anii glorioasei sale existențe, nu știm să fi fost reprodușă undeva. La Biblioteca Academiei există, desi-

gur, unele stampe înfățișînd orașul Suceava de altă dată, din care e însă greu să vă faceți o imagine prea concludentă asupra măreției palatului domnesc din vechea capitală a Moldovei (o reproducere după o astfel de litografie din secolul al XIX-lea găsiți chiar în ghidul turistic „Suceava”, apărut în 1967, la Editura Meridian). Descrierea cetății ca atare, cu toate datele cunoscute, o găsiți în două lucrări de specialitate apărute în ultimii ani. E vorba de volumul „Contribuții arheologice la istoria orașului Suceava” (autor Mircea Matei), tipărit în 1963 de către Editura Academiei, și de lucrarea „Cetatea de scaun a Sucevei” (autor: Mircea Matei și Al. Andronic), apărută, în a doua ediție, în 1968, în cadrul colecției „Monumente patriei” a Editurii Meridian.

MIRON COSTIN

(Urmare din pag. 80)

diagonal de sus în jos de o spadă de argint. Din coroană, așezată direct pe carțul ce împresoară scutul oval, iese un braț împlătoșat ținînd, în pumnul gol, o spadă. Este herbul (stemă, blazon) polon „Pomian”.

Și cum de armele „Pomian” ținneau cîteva zeci de familii poloneze, un număr apreciabil de familii ucrainene și chiar și o familie boierească din Moldova (Ciurea), identificarea personajului din portretul atribuit lui Miron Costin devine deosebit de dificilă. Sub caftanul roșu și tichia neagră se poate ascunde un scriitor polon mai mult sau mai puțin cunoscut sau un meșter la condei din neamul lui Bogdan Hmelnițki, un boier moldovean sau un negustor armean admis, cu prilejul înnobirii, în herbul „Pomian”.

Credem, așadar, că necunoscutul din pseudoportretul lui Miron Costin trebuie să reintre, după aproape patru decenii, în de trei ori secularu-i anonim.

CONTENTS

x October 25th 1944—October 25th 1969. Retrospective of a Glorious Course of Struggle. The Day of the Armed Forces of the Socialist Republic of Romania 2

CONTRIBUTIONS:

STEFAN STEFĂNESCU The Asan Dynasty 10
AUREL LECCA The Land of Mu Vanished in the Sea (Did Pacific Exist?) 14
GH. TUTUI A Quarter of a Century since the Reorganization of the Trade Union Movement in Romania 20
FLOREA BOBU FLORESCU Plus and Minus at the Museum of Trajan's Column 22
PETRE IACOB The Phoenicians, Inventors of the Alphabet and Oversea Carriers (II) 25
RADU FLORA Archive Treasury 30
x Memento 32

CONTRIBUTIONS:

EUGEN STĂNESCU Historical Meanings of Our Country and People's Name 37
STEFAN ANDREESCU Snagov and Its Secrets 42
CONSTANTIN ANTIPI Napoleon Bonaparte 48
AUGUSTINA NICOLAESCU Ninety Years of Romanian-Bulgarian Diplomatic Relations 65
I. FELEA The Nădejde Family (I) 66
CRISTINA CORCIOVESCU Myth and Reality in the Western 73
I. N. MĂNESCU A Portrait of Miron Costin? 80
AL. GH. SAVU From the Records of an Agency. A Report of Armand Călinescu about the Story of the Iron Guard 81
WINSTON CHURCHILL Memoirs (VII) 85
NICOLAE CELAC Ardent Days '92 x Panorama 95
x Letters from the Editor 98

SOMMAIRE

25 octobre 1944 — 25 octobre 1969. Retrospective d'une glorieuse voie de lutte. La Journée des Forces Armées de la République Socialiste de Roumanie 2

CONTRIBUTIONS:

STEFAN STEFĂNESCU La dynastie des Asans 10
AUREL LECCA Le pays de Mu a sombré dans les eaux (La Pacifique a-t-elle existé?) 14
GH. TUTUI Un quart de siècle depuis la réorganisation du mouve-

ment syndical en Roumanie 20
FLOREA BOBU FLORESCU Mérites et déficiences du Musée de la Colonne de Trajan 22
PETRE IACOB Les Phéniciens, inventeurs de l'alphabet et rousiers des mers (II) 25
RADU FLORA Trésor d'archive 30
x Memento 32

CONTRIBUTIONS:

EUGEN STĂNESCU Les significations historiques du nom de notre peuple et de notre pays 37
STEFAN ANDREESCU Snagov et ses secrets 42
CONSTANTIN ANTIPI Napoléon Bonaparte 48
AUGUSTINA NICOLAESCU 90 années de relations diplomatiques bulgaro-roumaines 65
I. FELEA La famille Nădejde (I) 66
CRISTINA CORCIOVESCU Mythe et réalité dans le western 73
I. N. MĂNESCU Un portrait de Miron Costin? 80
AL. GH. SAVU Extraits du dossier d'une officine. Un rapport d'Armand Călinescu sur l'histoire de la Garde de Fer 81
WINSTON CHURCHILL Mémoires (VII) 85
NICOLAE CELAC Journées incandescentes 92
x Panorama 95
x Le courrier de la rédaction 98

СОДЕРЖАНИЕ

25-ое октября 1944 — 25-ое октября 1969. Ретроспектива пути на доблестный боевой путь. День Воинских Сил Социалистической Республики Румынии 2

В. Г. ТУТУИ: Четверть века реорганизации профсоюзного движения в Румынии 20
Ф. БОБУ ФЛОРЕСКУ: Плюс и минус в музее Траяновой колонны 22
П. ИАКОВ: Феникийцы — изобретатели алфавита и морские воины? (II) 25
Р. ФЛОРА: Архивный клад 30
В. Л. ПЕЛ: Семейство Стефанеску. Исторический смысл названия нашего народа и страны 37
С. АНДРЕЕСКУ: Снагов и его тайны 42
К. АНТИПИ: Наполеон Бонапарт 48

АСТУТИНА НИКОЛАЕСКУ: 90 лет румыно-болгарских дипломатических отношений 65
П. ФЕЛЕА: Семья Надежды (I) 66
КРИСТИНА КОРЧИОВЕСКУ: Миф и действительность в западном 73
П. Н. МЕНЕСКУ: Портрет Милона Костина 80
А. Г. САВУ: Страницы из личного архива Агента Арманда Калинеску о истории Железной Гвардии 81
УИНСТОН ЧЕРЧИЛЛ: Мемуары (VII) 85
НИКОЛАЕ ЧЕЛАС: Пламенные дни 92
Брюгзор 95
Редакционная почта 98

INHALT

x 25. Oktober 1944—25. Oktober 1969. Rückblick auf einen glorieösen Kampfweg. Der Tag der Armee der Sozialistischen Republik Rumänien 2

BEITRÄGE:
STEFAN STEFĂNESCU Die Asenener 10
AUREL LECCA Das Land Mu ist im Ozean versunken (Hat es eine Pacific gegeben?) 14
GH. TUTUI Ein Vierteljahrhundert seit der Reorganisation der Gewerkschaftsbewegung in Rumänien 20
FLOREA BOBU FLORESCU Plus und Minus im Museum der Trajanssäule 22
PETRE IACOB Die Phönizier. Erfinder des Alphabets und Kärner der See (II) 25
RADU FLORA Archivschatz 30
x Memento 32
EUGEN STĂNESCU Historische Bedeutungen des Namens unseres Landes und unseres Volkes 37
STEFAN ANDREESCU Snagov und seine Geheimnisse 42
CONSTANTIN ANTIPI Napoleon Bonaparte 48
AUGUSTINA NICOLAESCU Neunzig Jahre rumänisch-bulgarischer diplomatischer Beziehungen 65
I. FELEA Die Familie Nădejde (I) 66
CRISTINA CORCIOVESCU Mythos und Wirklichkeit im Western 73
I. N. MĂNESCU Ein Bildnis Miron Costins? 80
AL. GH. SAVU Aus den Akten einer Agentur. Ein Bericht Armand Călinescu über die Geschichte der Eisernen Garde 81
WINSTON CHURCHILL Memoiren (VII) 85
NICOLAE CELAC Weissglühende Tage 92
x Panorama 95
x Briefkasten 98

ABONNEMENTS: CARTIMEX, Calea Victoriei 126, Bucurest, Roumanie; B.P. 134—135; Telex: 226

magazin istoric

București str. Onești nr. 5 —
Sectorul 1, Oficiul Poștal Nr. 22,
telefon 15 09 91

REDACTORI: Livia Dandara, Dana Crivăț, Nicolae Nicolaescu, Elisabeta Petreanu, Maria Anca Pirjol, Vasile Șimandan, Marian Ștefan, I. M. Ștefan.

PREZENTAREA GRAFICĂ: RADU DOBRE,



Jertfindu-și viața pentru independența patriei, soldatul român lupta, în 1877, și pentru libertatea popoarelor oprite din Balcani. Atacul de la Smirdan (detaliu). Pictură de Nicolae Grigorescu — Muzeul de artă al R.S.R. (90 de ani de relații diplomatice româno-bulgare, pag. 65)

magazin istoric

MAGAZIN ISTORIC, revistă de cultură istorică. Apare lunar, se găsește de vânzare la chioscurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile postale, factorii postali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețului unul număr 3 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.



Masca mortuară a lui Napoleon, executată de dr. Antommarchi la 6 mai 1821, la Longwood-Sf. Elena, a doua zi după încetarea din viață a celui care, în celebrul său testament, își exprima astfel ultimul gând: „Doresc ca cenușa mea să se odihnească pe malurile Senei, în mijlocul poporului francez, pe care l-am iubit atât de mult”. (Napoleon Bonaparte, pag. 48)

COPERTA I

În toate ipostazele — de la pupitrul băncii din școala militară la tronul imperial, de la gradul de sublocotenent la comanda supremă a armatei — figura lui Napoleon a solicitat nu numai condeiul memorialiștilor, biografilor, istoricilor, ci și penelul artiștilor... (Napoleon Bonaparte, pag. 48)